

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO FAKULTETAS
KALBŲ, LITERATŪROS IR VERTIMO STUDIJŲ INSTITUTAS

Viktorija Kochanauskaitė

ŠIUOLAIKINIŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJA

MAGISTRO DARBAS

Lietuvių literatūra ir kūrybinis rašymas (valstybinis kodas 6211NX022)

Darbo vadovė doc. dr. S. Šarkauskienė
(mokslinis l., pedagoginis v., vardas pavardė)

Magistrantė Viktorija Kochanauskaitė

Kaunas, 2025

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LITERATŪROS SOCIOLOGIJA.....	6
1.1. Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teorija.....	6
1.2. Šiuolaikinės lietuvių literatūros laukas P. Bourdieu teorijos požiūriu	12
1.3. Šiuolaikinis lietuvių literatūros laukas	14
2. TEORINIAI RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJOS ASPEKTAI	17
2.1. Rašytojo pozicija literatūros lauke	17
2.2. Rašytojo savirepresentacija viešumoje.....	20
3. ŠIUOLAIKINIŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJA	22
3.1. Gabija Grušaitė lietuvių literatūros lauke	23
3.2. Gabijos Grušaitės savirepresentacija.....	25
3.3. Rimantas Kmita lietuvių literatūros lauke	33
3.4. Rimanto Kmitos savirepresentacija.....	35
3.5. Eglė Frank lietuvių literatūros lauke	40
3.6. Eglės Frank savirepresentacija	42
3.7. Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė lietuvių literatūros lauke.....	46
3.8. Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savirepresentacija	48
IŠVADOS.....	54
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58
LITERATŪRA.....	60
1 PRIEDAS. Gabijos Grušaitės elektroninis laiškas.....	66
2 PRIEDAS. Interviu su Rimantu Kmita.	67
3 PRIEDAS. Interviu su Egle Frankone-Frank.....	71
4 PRIEDAS. Interviu su Virginija Kulvinskaite-Cibarauske.....	76

IVADAS

XXI a. esminiai technologijų ir komunikacijos pokyčiai reikšmingai paveikė šių dienų literatūros sociologijos lauką. Naujųjų medijų įsigalėjimas nulėmė visuomenės sociokultūrinių procesų pokyčius. Interneto vartojimas tapo neatskiriama kasdienybės dalimi, o socialiniai tinklai – aplinka, kurioje formuojasi bendruomenės, vyksta aktyvi komunikacija tarp vartotojų. Keičiantis socialinės aplinkos veikimo principams, kinta ir jos ryšys su literatūros lauku. Diskusijos tarp literatūros lauko dalyvių iš gyvų susitikimų keliai ir į internetinę aplinką, leidyklos ar literatūrinių renginių organizatoriai verčiami iš naujo apmąstyti rinkodaros ir komunikacijos strategijas, literatūriniuose kūriniuose vis dažniau gvildenamos problemos, susijusios su virtualaus pasaulio pavojais, o atskirtis tarp rašytojų ir skaitytojų mažėja.

Šiame kontekste reikšminga pastebėti kintantį rašytojo įvaizdį. Šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje socialiniai tinklai yra viena pagrindinių komunikacijos priemonių, rašytojo savireprezentacija tampa itin aktuali. Raiška ne tik kultūriniuose renginiuose, bet ir virtualioje erdvėje suteikia rašytojams galimybę būti arčiau visuomenėje vykstančių svarbių socialinių procesų, didinti savo žinomumą, būti labiau matomais bei atpažįstamais esamiems ir potencialiems skaitytojams. Taip pat menininko savireprezentacija yra svarbi ir jo pozicijai literatūros lauke. Įdomu, ar rašytojo pasirinktos savireprezentacijos priemonės gali skirtingai veikti jo pozicijas visuomenėje ir literatūriniame gyvenime.

Diskutuojant apie lietuvių rašytojų savireprezentaciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, atkreiptinas dėmesys į lauko dalyvius, kurie ne tik dalyvauja kultūriniuose, leidyklų ar galios institucijų organizuojamuose renginiuose, rengia publikacijas leidiniams, dalijasi mintimis interviu radijo ar televizijos laidose, tačiau ir aktyviai reiškiasi socialiniuose tinkluose. Minėtas savireprezentacijos priemonės naudoja poetės Lina Buividavičiūtė, Jurgita Jasponytė, poetas Julius Keleras, poetas, vertėjas Marius Burokas, rašytojos Akvilina Cicėnaitė, Jurga Tumasonytė ir kt. Šiame kontekste 2023 m. išsiskyrė rašytoja Gabija Grušaitė, kurios savireprezentacija sulaukė reikšmingo dėmesio.

Rašytoja 2018 m. pelniusi dešimtąją Jurgos Ivanauskaitės premiją už romaną *Stasys Šaltoka: vieneri metai* (Vilnius: „Lapas“, 2017), 2023 m. visuomenei pristatė romaną *Grybo sapnas* (Vilnius: „Lapas“, 2023). Naujos knygos pristatymui naudotos priemonės atkreipė dėmesį ir sužadino diskusijas tiek tarp literatūros lauko dalyvių, tiek tarp skaitytojų. Drauge su leidykla „Lapas“ vykdoma reklaminė kampanija, skirta pristatyti romaną, buvo vertinama įvairiai, tačiau jos įtaka rašytojos žinomumui – nepaneigiama. Iš pirmo žvilgsnio savireprezentacija rašytojai suteikusi didesnio žinomumo, galėjo teigiamai paveikti ir jos galios poziciją literatūros lauke. Vis dėlto pasirodžiusiose recenzijose pastebėtinai neigiamos literatūros kritikų įžvalgos ir sumažėjusi rašytojos

galia lauke. Dėl atvejo ambivalentiškumo įdomu tirti šiuolaikinių lietuvių rašytojų savirepresentacijos priemonės ir jų įtaką pozicijai, remiantis Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teorija. Ši teorinė prieiga leistų įvertinti, kaip kintant visuomenės bendravimo, saviraiškos reiškiniams, kinta įprastos rašytojų bendravimo formos su ja ir kaip tai veikia rašytojo vertinimą tarp kitų literatūros lauko *agentų*.

Temos aktualumas ir naujumas. Šiuolaikinių lietuvių rašytojų savirepresentacijos priemonių analizė aktuali, kadangi keičiantis visuomenės bendravimo formoms keičiasi ir priemonės, kuriomis ji pasiekama. Rašytojai ieško naujų būdų pristatyti save skaitytojams, tačiau pasirinktos priemonės įvaizdžio kūrimui gali turėti neigiamą poveikį pozicijai literatūros lauke. Šiame kontekste išryškėja esamo lietuvių literatūros lauko veikimo principai. Paminėtina, kad lietuvių literatūros sociologijos laukas yra tyrinėtas ir aptartas, tačiau mažiau dėmesio skirta šiuolaikinio rašytojo įvaizdžio analizei, dėl šios priežasties šio darbo tema yra aktuali, siekiant suprasti, kaip kartu su socialinės aplinkos pokyčiais keičiasi ir literatūros laukas.

Pasak rašytojo Rimanto Kmitos, literatūros sociologijos tyrimų lauką verta suaktyvinti ir suteikti jam aiškesnes formas, kadangi ši mokslo sritis, suklestėjusi XX a. 7–8-ajame dešimtmetyje, o vėliau buvusi išsklaidyta po skirtingas disciplinas ir metodus, vis dėlto yra aktuali ir neatskiriama nuo literatūros (plg. Kmita, 2009, p. 143). Tad šiame socialinės aplinkos pokyčių laike diskutuoti apie literatūros lauko sociologinius reiškinius yra ne tik aktualu, bet ir būtina. Rašytojų savirepresentacijos tema yra nauja, kadangi tiriamos šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke (2020 m. – 2025 m.) veikiančių rašytojų savirepresentacijos priemonės. Jų analizė leidžia atskleisti esamojo laiko lietuvių literatūros lauko veikimo principus. Šis tyrimas praturtins lietuvių literatūros sociologijos tyrimų lauką, o iškelti klausimai, nukreips į tolimesnį tyrinėjimą. Pasirinkti Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frankonės-Frank ir Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savirepresentacijos atvejai padės atskleisti dabartinės lietuvių literatūros sociologijos lauko naujienas.

Tyrimo objektas: šiuolaikinių lietuvių rašytojų savirepresentacijos strategijos literatūros sociologijos lauke.

Darbo problema: lietuvių literatūros sociologijos laukas nors ir tirtas, tačiau kur kas rečiau nagrinėjama rašytojų įvaizdžio svarba ir jo įtaka galios pozicijai literatūros lauke. Dėl šios priežasties aktualu tirti, kokias savirepresentacijos priemonės naudoja šiuolaikiniai lietuvių rašytojai ir kokią įtaką tai turi jų pozicijai literatūros lauke.

Darbo medžiaga – Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frankonės-Frank, Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savirepresentacijos priemonės.

Darbo tikslas – ištirti šiuolaikinio lietuvių rašytojo savirepresentacijos reikšmingumą literatūros sociologijos kontekste.

Tikslui pasiekti keliama šie **uždaviniai**:

1. aptarti Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teoriją ir pagrindines sąvokas;
2. aptarti šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką;
3. išanalizuoti rašytojų savireprezentaciją teoriniu aspektu;
4. ištirti Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frankonės-Frank, Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės pozicijas lietuvių literatūros lauke ir savireprezentacijos strategijas.

Tyrimo metodologija. Darbe naudojama Pierre Bourdieu sukurta literatūros sociologijos teorija, kuri aptariama knygoje *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature / Pierre Bourdieu; edited and introduced by Randal Johnson* (Cambridge: Polity Press, 2008). Šioje knygoje teikiami pagrindiniai mokslininko darbai, kuriuose aiškinama literatūros lauko teorija. P. Bourdieu teorija papildoma Loic J. D. Wacquant mokslinėmis įžvalgomis, kurios atskleidžiamos knygoje *Įvadas į refleksyviąją sociologiją* (Vilnius: „Baltos lankos“, 2003). P. Bourdieu teorinė prieiga taikoma analizuojant pasirinktų šiuolaikinių rašytojų savireprezentacijos priemones, tiriant rašytojų socialinių tinklų paskyras, straipsnius, rinkodaros sprendimus, atsakymus į interviu klausimus leidžia atskleisti šiuolaikinio lietuvių literatūros sociologijos lauko ypatumus.

Tyrimo reikšmė. Atskleidus lietuvių literatūros sociologijos lauko ypatumus, išanalizavus rašytojo savireprezentacijos priemones, ši darbo medžiaga papildys ir praplės šiuolaikinio lietuvių literatūros lauko tyrimus.

Temos ištirtumas. Lietuvių rašytojų savireprezentacija yra aptariama Ritos Gudėnaitės-Špokauskienės moksliniame straipsnyje „Z. Čepaitės ir J. Ivanauskaitės vardai kaip prekių ženklai“, kuriame analizuojami rašytojų populiarumą lemiantys veiksniai. Loretos Jakonytės-Kvedarienės monografijoje *Rašytojo socialumas: lietuvių rašytojų savivoka XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje* (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005), kurioje aptariamas rašytojo įvaizdis pirmajame posovietinės nepriklausomybės dešimtmetyje ir kaip jį viešumoje interpretavo patys kūrėjai.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš dviejų dalių: teorinės ir praktinės. Teorinėje magistro darbo dalyje nagrinėjama Pierre Bourdieu literatūros sociologijos samprata, aptariamos esminės sąvokos, analizuojamas lietuvių literatūros laukas ir jam aktualūs reiškiniai, remiantis P. Bourdieu teorinėmis įžvalgomis, nagrinėjama rašytojų savireprezentacija teoriniu aspektu. Praktinėje dalyje atliekama Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frank, Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savireprezentacijos viešumoje priemonių analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

1. LITERATŪROS SOCIOLOGIJA

Loreta Jakonytė teigia, kad „[r]ašytojo profesijos socialinės aplinkybės patenka į literatūros sociologijos akiratį“ (Jakonytė, 2005, p. 33), o „menininko sociologijos pradininku laikomas prancūzų sociologas Pierre Bourdieu, tapęs svarbiu literatūros sociologijos atnaujintoju, suteikęs rašytojui savarankiškai tirtino objekto rangą“ (ten pat, p. 36). Tyrinėjant literatūros sociologijos raidą ir P. Bourdieu darbus, skirtus literatūros sociologijos temai, aiškėja, kad rašytojo įvaizdžio kūrimo, kapitalų kaupimo klausimai buvo ir yra aktualūs iki šių dienų. O siekiant nuodugniai išanalizuoti šiuolaikinio lietuvių rašytojo savireprezentaciją ir jos priemones, būtina įsigilinti į P. Bourdieu literatūros lauko teoriją, jos svarbą, pagrindines sąvokas ir pritaikyti jas šiuolaikiniam lietuvių literatūros gyvenimui. Tad šioje darbo dalyje bus analizuojama P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija ir aplinkybės, nulėmusios šiuolaikinio lietuvių literatūros lauko veikimo principus.

1.1. Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teorija

Literatūrologo Giedriaus Viliūno teigimu, siekiant tinkamai suprasti literatūros tradiciją būtinas suvokimas apie jos ryšius su „platesne kultūrine ir visuomenine aplinka“ (Viliūnas, 1998, p. 9). Šiuos ryšius, literatūros ir socialinės aplinkos santykį analizuoja literatūros sociologija. Šios disciplinos tyrinėjimų pradžia laikomas XVIII–XIX a., jos pradininke – prancūzų rašytoja, literatūros teoretikė Anne Louise Germaine de Stael-Holstein. Autorė savo veikaluose aptarė įvairių visuomeninių reiškinių, pavyzdžiui, politinių ar religinių, įtaką kultūrai. Kiek vėliau rašytojos iškeltas idėjas plėtojo estetikos filosofai, kurie atidžiau žvelgė į literatūros kūrinio sąsajas su visuomenės pasaulėžiūra, kūrėjo fizine ir socialine aplinkomis. Literatūros sociologijos tyrimų aktyvumą lėmė sociologijos mokslo plėtra, Frankfurto mokyklos atstovų diskusijos ir literatūros kūrimo ir vartojimo aplinkybės aiškinantys tyrimai. Taip pat prie literatūros sociologijos tyrimų lauko plėtros reikšmingai prisidėjo rašytojas Levin Ludwig Schücking (1878–1964), nagrinėjęs literatūrinio skonio problematiką, ir sociologas, literatūrologas Leo Löwenthal (1900–1993), kuris plėtojo populiariosios kultūros temas, diskutavo apie literatūrinio teksto rašymo technikas ir siejo jas su socialiniais santykiais. Literatūros sociologijos klestėjimo laikotarpiu laikoma XX a. 7–8-ojo dešimtmečių sandūra, tuomet Raymund Williams (1921–1988) pradėjo kvestionuoti iki tol atliktus tyrimus ir iš naujo pažvelgė į kultūros ir socialinės aplinkos santykį. Sociologai vis daugiau dėmesio skyrė rašytojo figūrai, gilinosi į literato visuomeninį vaidmenį ir statusą, bendradarbiavimą su „leidyklomis, kritika, žiniasklaida, sąlyt[i] su skaitytojų skoniu“ (Jakonytė, 2005, p. 34).

Kultūros sociologas George A. Huaco sukūrė modelį, kuriame rašytoją pateikė kaip vieną iš penkių „socialinių struktūrų, supančių literatūros fenomeną (pastarasis traktuojamas siaurąja

prasme – kaip literatūros tekstai)“ (ten pat). Modelio centre pateikiamas literatūros fenomenas, o aplink jį vardijamos socialinės struktūros: rėmėjai, kritikai, autoriai, leidėjai ir skaitytojai. Artimą požiūrį G. A. Huaco turi ir kultūros sociologas Itamar Even-Zahar. Pasak jo, literatūra yra santykių tinklas tarp „literatūrinėmis“ veiklos užsiimančių asmenų, o tinkle išskiriamos sąvokos: kūrėjai, institucija, vartotojai, kultūros repertuaras, rinka, produktas. Taip pat, remiantis I. Even-Zahar, tiriant literatūros sistemą, būtinas funkcinis požiūris, kas reikštų, kad visi sistemos elementai turi būti atskleidžiami ir analizuojami per santykius, bet ne skyriumi (plg. Even-Zahar, 1997, p. 15–34).

Literatūros sociologijos lauke rašytojo figūros tyrimai buvo atliekami nuodugniau mokslininko Robert Escarpit, kurio analizės objektas buvo rašytojo santykis su literatūrine aplinka. R. Escarpit rūpėjo kūrėjo gebėjimas gyventi visuomenėje, jis „nagrinėjo mechanizmus, kaip literatūrinė rinka papirkinėja rašytojus ir šie ima pataikauti masinei kultūrai“ (Jakonytė, 2006, p. 36). Vėliau požiūrį į menininko sociologiją pradėjo plėtoti prancūzų sociologas Pierre Bourdieu. Mokslininko įžvalgos nulėmė socialinės filosofijos, sociologijos teorijos ir praktikos suvokimo ribų išplėtimą. P. Bourdieu idėjomis remiasi ir šių dienų literatūrologai, tiriantys besikeičiantį literatūros sociologijos lauką.

Siekiant tinkamai praktiniuose tyrimuose pritaikyti P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją, itin svarbu suvokti, kaip sociologas supranta literatūros reiškinių, kokias sąvokas vartoja ir kokius lauko tyrimo būdus siūlo. Pasak Loretos Jakonytės, P. Bourdieu literatūrą „suvokia kaip neatskiriamą socialinės realybės dalį, todėl jai taiko bendrąjį socialinei erdvei sukurtą teorinį modelį“ (Jakonytė, 2005, p. 60). Šio teorinio modelio atsiradimą reikšmingai paveikė tokie teoretikai kaip Emile Durkheim, Karl Marx, Max Weber, Marcel Mauss ir kt. Remdamasis minimų mokslininkų idėjomis, P. Bourdieu ėmė siūlyti žvelgti į klasę (socialinę grupę) kaip į sociokultūrinį darinį (plg. Jakonytė, 2005, p. 60). Vis dėlto, kadangi sociologo idėjos gimė analizuojant marksistinę teoriją, jo teoriniame modelyje išliko ekonomikos moksluose vartojama terminologija, kuriai P. Bourdieu suteikė savas reikšmes. Pavyzdžiui, „klasė jam yra ne tiek ekonominis, kiek sociokultūrinis darinys, interesas, skirtingai nuo ekonomistų intereso, jam yra investicija į veiklą („žaidimą“), debiutavimo ir įsitvirtinimo sąlyga“ (Jakonytė, 2005, p. 38). P. Bourdieu savo moksliniuose tyrinėjimuose aiškina priežastis, kodėl pravartu nustoti vartoti sąvokas, pavyzdžiui socialinis fonas, dažnai aptinkamas literatūros istorijos teorijoje ir keisti jas į vartojamas ekonomikos moksluose, pavyzdžiui, kapitalas ar kultūrinė produkcija. Svarbia priežastimi įvardijama tai, kad ekonomizuotos sąvokos padeda įgyti suvokimą, jog kultūros nederą atskirti nuo bendrinių ekonomikos dėsnių, kad kultūra, šiuo atveju ir literatūra, yra sociali (plg. Jakonytė, 2005, p. 60), kad literatūros laukas „yra vienas iš socialinių laukų, kur galioja bendri ekonominiai dėsniai“ (ten pat, p. 38).

Reikšmingiausia sąvoka, kurią būtina aptarti ir iš esmės suprasti, siekiant suvokti P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją, yra *laukas*. Būtent šis terminas yra pagrindinis P. Bourdieu literatūros

socialumą apibrėžiančiame modelyje ir apipavidalina pagal savus principus veikiančią socialinių ryšių sistemą. Lauko sąvoka taikoma, kai norima apibrėžti socialinės veiklos sritį, pavyzdžiui, religijos, politikos, ekonomikos, meno ar kt., taip pat laukų gali būti daug ir įvairaus dydžio (plg. Bourdieu, 1993, p. 162). Pasak L. Jakonytės, interpretuojančios P. Bourdieu literatūros lauko sąvoką, „literatūrologijoje sąvoka *laukas* primena, kad kūriniai yra parašyti konkrečiame socialiniame pasaulyje su tam tikromis institucijomis ir dėsniais, bet kartu artikuliuoja dalinį meninės produkcijos savarankiškumą, uždaramą nuo platesnių politinių, ekonominių ir socialinių tinklų“ (Jakonytė, 2006, p. 38). P. Bourdieu abstrakčiai nurodo, kad literatūros laukas yra savarankiška visata, kurioje veikia išskirtinai joje egzistuojantys kūrinių kūrimo ir vertinimo principai (plg. Bourdieu, 2008, p. 163). Dėl to, pasak Ž. Gaižutytės-Filipavičienės, „neįmanoma apibrėžti literatūros lauko *stricto sensu*“ (Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 152).

Nors nėra ir tikriausiai negali būti griežto literatūros lauko apibrėžimo, tačiau suprasti, kas ir kaip jame veikia, nėra sudėtinga. P. Bourdieu, kaip aiškina Gaižutytė-Filipavičienė, pateikia aiškią literatūros lauko struktūrą, į kurią žvelgiant matyti, kad ji skiriama į siauros ir plačios skalių produkcijos sublaukus (plg. Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 155). Pirmasis vadinamas trumpalaikio ciklo – plačios skalės – poliumi. Juo aiškinamas trumpas kūrybinis ciklas, kuris leidžia kūrėjui esant mažai rizikai greičiau gauti pelną. Antrasis sublaukas – ilgalaikio ciklo – siauros skalės produkcijos laukas. Čia ryškėja ilgalaikiškumo sąvoka ir prisiimama kūrėjo rizika pelno artimiausiu metu negauti, kitaip tariant, kūrinys esamame laikotarpyje neturi savo rinkos, tačiau numatoma, kad jis bus vertingas ateityje. Nepaisant literatūros lauko skyrimo į sublaukus, tiek vienu, tiek kitu atveju sublaukas yra skiriamas į dvi reikšmingas erdves: produkcijos ir recepcijos. Šiose erdvėse veikia rašytojai, skaitytojai, kritikai, leidyklos, tokios institucijos kaip galerijos, muziejai ir kt. (plg. Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 157). Remiantis P. Bourdieu, literatūros laukas yra ir kovos laukas, kuriame dėl galios ir įtakos vieni su kitais kovoja agentai (plg. Bourdieu, 2008, p. 164). Apskritai, literatūros lauko veikimo principas yra panašus ir į kitų laukų, pasak P. Bourdieu, kiekvienas laukas „turi dominuojančiuosius ir tuos, kuriems dominuojama, kiekviename vyksta kovos dėl uzurpacijos ir atsiskyrimo, visi turi savo reprodukcijos mechanizmus“ (Bourdieu, 2003, p. 141). Literatūros lauke ekonominis reiškiny akivaizdžiai pasireiškia nagrinėjant santykius atsirandančius tarp rašytojų ir leidyklų, kurie sociologo teorijoje dar vadinami literatūros tarpininkais.

Santykis tarp rašytojų ir leidėjų išskirtinis, kadangi tarpininkai yra „kaip ir rašytojai, laikomi dvilypėmis figūromis: leidėjas ir skiria kūrėją nuo rinkos bei auditorijos, ir jungia“ (Jakonytė, 2005, p. 47). L. Jakonytė tarpininkus interpretuoja kaip „kultūros bankininkus“, kurie atstovauja ekonominei logikai, tačiau apsimeta to nedarantys (plg. Jakonytė, 2005, p. 47). Kitaip tariant, „[k]adangi kultūros lauke veikia atvirkštinė ekonominė logika, tai ir meno verslas vyksta tik tada, kai apsimeta „nedarantis to, ką daro“, atviras ekonominių interesų demonstravimas čia gali tik pakenkti“

(ten pat). Ši teorija leidžia daryti prielaidą, jog vos pastebimos arba visai nepastebimos pardavinėjančių institucijų pastangos, „tuo didesnis simbolinis pelnas (autorius ir knyga aukščiau vertinami), o per jį ir ekonominis (knyga labiau perkama)“ (ten pat).

Kaip minėta, remiantis P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija, „literatūros laukas yra *apverstas* ekonominis laukas“ (Bourdieu, 2008, p. 164), kuriame pasireiškia meno kūrinio, šiuo atveju teksto, publikavimo tikslas, tačiau jis negali būti akivaizdžiai paremtas ekonominiu pagrindu. Taip pat pastebėtina, kad literatūros lauko agentų, rodos, nusistovėjęs suvokimas, kad populiarius ir daug dėmesio sulaukiantis kūrinys retai gretinamas su reikšmingu, aukštą vertę turinčiu menu. Toks kūrinys, kuris sulaukia plataus mąsto visuomenės pripažinimo, siejamas su finansine sėkme ir pelno siekiu. O literatūriniai kūriniai, kurie neatranda vietos populiariųjų lentynose, laikomi turinčiais aukštą meninę vertę (plg. Bourdieu, 2008, p. 161–175). Dėl šio suvokimo, dėl kurio pagrįstumo verta diskutuoti praktinėje šio darbo dalyje, iškyla nesutarimai tarp rašytojų ir leidėjų. Pastarosios suinteresuotos palaikyti literatūros lauką aktyvų ir pelningą. Apskritai, pasak L. Jakonytės, konfliktai literatūros lauke „yra literatūrinės kaitos variklis, kuriuo aiškintini santykiai tarp kartų, tarp klasikos ir naujų autorių, tarp kanono ir avangardo“ (Jakonytė, 2005, p. 39). Rašytojai, leidyklos bei kiti lauke veikiantys dalyviai grumiasi dėl vieno – rašytojo ir kūrybos sampratos. Kitaip tariant, kovojama dėl galios „pasakyti, kas yra „tikra“ literatūra, o kas jau nėra, ir tokiu būdu vienus rašytojus įtvirtinti lauko centre (su visomis jame gaunamomis privilegijomis), o kitus išstumti“ (Jakonytė, 2005, p. 39- 40). Galią P. Bourdieu sureikšmina ir išskiria ją kaip statusą dėl kurio kovoja lauko agentai. Siekiant tikslingiau suprasti literatūros lauko veikimo principus, svarbu suprasti, kas jame kovoja dėl galios pozicijos todėl būtina įvesti *agento* sąvoką.

Analizuojant P. Bourdieu teoriją, suprantama, kad agentas literatūros lauke yra individas, grupė ar institucija (plg. Bourdieu, 2008, p. 161–175). *Agento* sąvoka sociologas pasirinko apibrėžti ne biologinį asmenį, o socialiai suvokiamą subjektą, kadangi literatūros lauko „tyrimo veiksmams pirmiausia turi būti nukreipti į lauką. Tatai nereiškia, jog individai tėra „iliuzijos“, kad jų nėra: jie egzistuoja ne kaip biologiniai individai, atlikėjai arba subjektai, o kaip *agentai*, kurie socialiai suvokiami kaip veiklūs ir veikiantys nagrinėjamame lauke“ (Bourdieu, Wacquant, 2003, p. 130). Literatūros lauke agentai yra rašytojai, leidyklos, kritikai ir kt. (plg. ten pat). Suprasti *agento* vaidmenį literatūros lauke sudėtinga neaptarus jo *habitus*. Dėl to toliau aiškinantis P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją ir literatūros lauko veikimo principus, aptariama *habitus* sąvoka.

Prancūzų sociologo Loic J. D. Wacquant supratimu, *habitus* sąvoka „yra svarbiausias konceptualus dalykas, leidžiantis <...> akivaizdžiai ekonomines kapitalo, rinkos, intereso ir t.t. sąvokas išreikšti veiklos modeliu, visiškai nesusijusiu su ekonomikos modeliu“ (Wacquant, 2003, p. 157). P. Bourdieu aiškindamas savo teorijoje vartojamą *habitus* sąvoką pabrėžia, kad „sakydamas *habitus*, nesakau *habit* (įprotis, būdas, palinkimas)“ (Bourdieu, 2003, p. 159), mokslininko teigimu

habitus literatūros lauke tiriamas pagal „specifinio kapitalo formas“ (ten pat, p. 143), kas reikštų sukauptą asmens socialinį, ekonominį ir kultūrinį kapitalus. Atliekant bet kurios srities lauko tyrimą, vienas iš tikslų yra tam tikrų asmens savybių įvardijimas, kadangi tai sudaro pagrindą ir teisę patekti į lauką (plg. Bourdieu, 2003, p. 143). Daivos Siudikienės teigimu, P. Bourdieu savo teorijoje argumentuoja, kad „nė vienas individas nėra izoliuotas nuo socialinės aplinkos, o jo nuostatos, pasirinkimai bei elgsena yra kultūrinio kapitalo formos, t. y. individas savo kasdieniais pasirinkimais demonstruoja tam tikrą kultūrinį skonį, kuris atitinka jo gyvenimo būdą ir yra nulemtas jo socialinės pozicijos“ (Siudikienė, 2018, p. 40). Asmens gebėjimas priimti ir tinkamai vertinti meną priklauso nuo jo išsilavinimo (plg. Bourdieu, 2003, p. 217). Ugdymas ir švietimas meno srityje lemia žmogaus kultūrinės praktikos pasirinkimus, literatūros lauko kontekste aplinka, kurioje augo asmuo ir jo išsilavinimas yra glaudžiai susiję su pasirenkamomis skaityti knygomis. Taip pat, pasak P. Bourdieu, jo literatūros sociologijos teorijoje *habitus* gali būti įvardijamas ir kaip sistema, kurią be pasirenkamų knygų dar sudaro meninis skonis ir įsitikinimas. Minėtina sistema, anot mokslininko, yra būdinga ne individualiems asmenims, bet asmenims, kurie priklauso tai pačiai socialinei grupei (Bourdieu, 2003, p. 166–167).

D. Siudikienė aptardama *habitus* sąvoką, taip pat siūlo atkreipti dėmesį, kad „[h]*abitus* yra kuriamas nuo pat vaikystės per socialinio lauko veikėjus ir prasiskverbia į žmogaus sąmonę ir paraverbalines sistemas ir tokiu būdu jo susidarymas glaudžiai susijęs su socialine erdve, kur individas auga veikiamas kultūrinio ir ekonominio tėvų kapitalo“ (Siudikienė, 2018, p. 40). Diskutuodamas apie *habitus* P. Bourdieu išskiria dvi šios sąvokos funkcijas ir pabrėžia, kad „svarbiausia šios sąvokos paskirtis yra atsikratyti intelektualistinės (ir intelektualocentrinės) veiklos filosofijos, atstovaujamos visų pirma *homo oeconomicus* kaip racionalaus agento teorijos“ (Bourdieu, 2003, p. 158). Pirmoji *habitus* funkcija, kurią akcentuoja mokslininkas, yra sąmonės veikimas, kuris nėra mechaninė reakcija, *habitus* tai sąmoningas ir racionalus tikslo kėlimas ir siekimas, paremtas racionaliais skaičiavimais maksimalios naudos siekimui. Antroji funkcija, kurią atlieka *habitus* sąvoka, tai „žymi visų pirmą padėtį <...> o tai reiškia tam tikrą veiklos specifinės logikos (taip pat ir laiko) aiškinimo ir supratimo būdą“ (Bourdieu, 2003, p. 158–159).

Diskutuojant išskirtinai apie literatūros lauką, *habitus* sąvoka nors ir nepraranda savo esminės reikšmės laukui, ji taikytina ne tik analizuojant visuomenės literatūrinio išsilavinimo vertinimą, bet ir nurodo, kad „[t]am tikros žmonių savybės yra ir pagrindas, ir teisė patekti į lauką“ (Bourdieu, 2003, p. 143). Suprantama, kad agentui siekiančiam veikti literatūros lauke neužtenka vien domėtis lauku ar stengtis į jį patekti savaip, nes tam, kad būtų priimtas kitų lauko agentų, reikšmingu tampa jo *habitus*. L. Jakonytė argumentuoja, kad *habitus* sąvoka „[l]iteratūros tyrinėtoji <...> siūlo kitokią literatūros proceso dalyvio sampratą <...> Bourdieu pateikia sintetinį supratimą: rašytojas (ar skaitytojas) iš dalies yra savarankiškas, tačiau kartu veikia (nebūtinai sąmoningai) pagal tam tikras

vidines literatūrinio lauko taisykles“ (Jakonytė, 2005, p. 63). Kitaip tariant, rašytojas nors ir savarankiškai renka kokią poziciją lauke nori užimti, vis dėlto jo galimybė rinktis yra apribota lauko taisyklių ir esamo kapitalo. Pasak L. Wacquant, *habitus* terminas susieja lauko ir kapitalo sąvokas bei apibrėžia „mechanizmą, kuris tam tikrus tam tikru kapitalu disponuojančius agentus „varo į priekį“ imtis vienokios arba kitokios strategijos, griauti arba išlaikyti – arba, galima būtų pridurti, likti abejingiems, pasitraukti iš žaidimo“ (Wacquant, 2003, p. 157). Kitaip tariant, sąveika tarp *habitus* ir lauko sąvokų yra nevienareikšmė, šis santykis yra dvejopas (plg. Bourdieu, 2003, p. 165). Plečiant suvokimą apie P. Bourdieu literatūros sociologijos teorijos principus, tiriant literatūros lauko bei agento *habitus* sąveiką, svarbu įvesti *kapitalo* sąvoką.

P. Bourdieu argumentuodamas savąją sociologijos teoriją, pabrėžia, kad „[t]okios sąvokos kaip *habitus*, laukas, kapitalas gali būti apibrėžtos, bet tik teorinės sistemos, kurioje jos yra, atžvilgiu, o ne skyrium“ (Bourdieu, 2003, p. 129). Pasak mokslininko, kapitalas yra keturių rūšių, o funkcionuoti bei egzistuoti gali tik tokiu atveju, jei yra santykyje su lauku (plg. Bourdieu, 2003, p. 135). Kapitalo ir lauko sąsajas pastebi Ž. Gaižutytė-Filipavičienė, pasak jos, lauke „veikia individai ir institucijos, kurie valdo valdančiuosius arba jiems paklūsta, šiems galią suteikia turimas kapitalas“ (Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 123), o kapitalo forma priklauso nuo lauko ypatybių. Siekiant tinkamai pritaikyti kapitalo sąvoką literatūros laukui, būtina aptarti keturis P. Bourdieu įvardijamus kapitalo tipus. Pirmasis ir antrasis kapitalo tipai, kuriuos įvardija sociologas – tradiciškai suvokiamas ekonominis kapitalas ir socialinis kapitalas. Ekonominis kapitalas – asmens finansiniai ištekliai, kitaip tariant jo materialusis turtas ir finansinis raštingumas, o socialinis kapitalas įprasmina asmens padėtį visuomenėje, jo santykius, pažintis ir ryšius, taip pat svarbu paminėti, kad socialinis kapitalas tam tikromis sąlygomis gali būti paverstas į ekonominį (plg. Miliūtė, 2009, p. 7). Aptardama kultūrinį kapitalą, kurį P. Bourdieu įvardija dar kaip informacinį kapitalą (plg. Bourdieu, 2003, p. 135), Rita Miliūtė išskiria, kad tai yra asmens išsilavinimas, meninis skonis ir garbinga laikysena (plg. Miliūtė, 2005, p. 7).

Ž. Gaižutytė-Filipavičienė kultūriniu kapitalu apibrėžia išsilavinimą, kurį įgijęs asmuo geba tinkamai suvokti reikšmingus kultūros objektus, atskirti aukštą meninę vertę turinčius kūrinius ir sklandžiai, vartojant tinkamas sąvokas reikšti savo mintis (plg. Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 128). Ketvirtasis kapitalo tipas – simbolinis. Pasak P. Bourdieu, šią kapitalo formą gali įgauti, bet kuri iš anksčiau paminėtų. Bendrai žvelgiant į P. Bourdieu sociologijos teoriją, ši sąvoka yra tarp sudėtingiausių paaiškinti (plg. Wacquant, 2003, p. 156). Pasak L. Wacquant, visą P. Bourdieu teoriją galima suprasti kaip įvairių simbolinio kapitalo „formų ir poveikio paieškas“ (Wacquant, 2003, p. 156). Kitaip tariant, simbolinis kapitalas plačiąja prasme nėra ir negali būti apčiuopiamas. Analizuojant skirtingus mokslinius darbus, kuriuose išsamiai aiškinama P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija, šiame darbe simbolinio kapitalo sąvoka suprantama pagal Ž. Gaižutytės-

Filipavičienės interpretaciją. Pasak tyrėjos, simbolinis kapitalas P. Bourdieu teorijoje yra asmens prestižas, pripažinimas lauke, socialinis statusas, kitaip tariant, „įgytas vardas“ (plg. Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 128-129). Teigtina, kad kapitalas nėra apibrėžiamas kaip tai, kas apčiuopiama, o nematerialių kapitalo formų įvedimas leidžia pagrįsti kultūros lauko ekonomiškumą jo nesutapatinant su finansiniu lauku. Taip pat pastebėtina, kad „rašytojo galimybės rinktis skiriasi priklausomai nuo jo turimo kapitalo (pripažinimo, auditorijos palaikymo, kolegų vertinimų, praktikuojamų žanrų populiarumo). Kuo šio daugiau, tuo jis laisvesnis rinktis“ (Jakonytė, 2005, p. 43). Taip pat kapitalo rūšių išskyrimas į apčiuopiamą ir neapčiuopiamą formas, leidžia pažvelgti į kultūros lauko procesų išskirtinumus (plg. Gaižutytė-Filipavičienė, 2005, p. 128-129).

Pastebėtina, kad P. Bourdieu literatūros sociologijos modelyje visos sąvokos yra glaudžiai susiję ir tam tikri lauke atlikti agentų veiksmai turi grandininę reakciją, kuri paliečia ne tik kitus lauko dalyvius, bet ir kūrybinius tekstus (plg. Jakonytė, 2005, p. 44). Tad teigtina, kad literatūros lauko tyrimams sociologo teorinė prieiga yra tinkama. Todėl toliau darbe aptariamas lietuvių literatūros laukas remiantis P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija.

1.2. Šiuolaikinės lietuvių literatūros laukas P. Bourdieu teorijos požiūriu

Dabartinio lietuvių literatūros lauko taisyklių sukūrimui ir galios tarp žaidėjų pasiskirstymui įtakos turėjo socialiniai ir politiniai veiksniai, lėmę ne tik Lietuvos, bet ir kitų pasaulio valstybių raidą. Pirmasis ir antrasis pasauliniai karai Lietuvos raštijai ir kultūrinio gyvenimo kontekstui turėjo nepaneigiamą įtaką. Paveiktame dviejų okupacijų, spaudos ir rašto draudimų, griežtos cenzūros, propagandos, lietuvių literatūros lauke kūrėsi ir keitėsi galios institucijos, kapitalų svarba ir suvokimas apie rašytojo įvaizdį viešumoje. Sovietinės Lietuvos totalitarinio režimo laikotarpiu, literatūros laukas buvo iškreiptas, menas buvo siejamas su komunistinės ideologijos principais, skelbta, kad „socialistinis realizmas, pagrindinis sovietinės grožinės literatūros ir literatūros kritikos metodas, reikalauja iš menininko, jog šis teisingai, istoriškai konkrečiai atspindėtų gyvenimo tikrovę ir jos revoliucinę raidą“ (Putvytė, 2006, p. 186). Taip pat „meninio vaizdavimo teisingumas bei istorinis konkretumas turi derintis su uždaviniu idėjiškai perdirbti ir auklėti darbo žmones socializmo dvasia“ (plg. ten pat). Taigi, Lietuvą valdant sovietinei valdžiai, vienintelis galimas kūrybos realizavimo būdas buvo socialistinis realizmas (plg. ten pat).

Valdžia reguliavo ne tik meninę saviraišką, tačiau ir nurodė koks turi būti menininko savivaizdis – aktyvus visuomenės veikėjas (plg. Mato, Idrizi, 2000). Apie tai rašė kritikas Vytautas Kubilius, pasak jo, „[d]oktrina reikalavo, kad kūrėjas vaizduotų tikrovę iš laiminčio socializmo pozicijų, ugdytų „naują tarybinį žmogų“, naudotųsi XIX a. realizmo formų arsenalu“ (Kubilius, 2001, p. 461). Šiuo atžvilgiu, literatūros lauko agentai ir apskritai menininkai tapo valstybinės valdžios įrankiu, manipuliacine priemone prieš visuomenę, o P. Bourdieu literatūros sociologijos teorijos principų pritaikomumas sovietinio laikotarpio lietuvių literatūros laukui abejotinas. P. Bourdieu

literatūros lauko schemeje aiškiai išskiriama, kad rašytojas galios atžvilgiu yra tas, kuriam dominuojama. Tačiau tiriant lietuvių literatūros lauką antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu, rašytojais yra ne tik manipuluojama, tačiau jie ir patys tampa manipuluojančiais. Bendras tuometinis literatūros laukas veikia pagal iškreiptą schemą, kurioje tiek rašytojams, tiek leidykloms nurodinėja valdžios institucijos, o skaitytojo poreikis, kuris turėtų būti svarbus, yra ignoruojamas.

Vis dėlto po nepriklausomybės atgavimo 1990-aisiais, laukas pradėjo smarkiai kisti. Pasak L. Jakonytės, „[l]iteratūros sfera kito kartu su politiniais, ekonominiais, socialiniais pokyčiais valstybėje, steigdama naujas kultūrinės praktikos formas, iškelddama naujas rašytojų laikysenas, atskleisdama elgsenos paradoksus“ (Jakonytė, 2005, p. 9). Rašytojai turėjo apsibrasti su nauja realybe, pirmąjį nepriklausomą valstybės dešimtmetį literatūros lauke, pasak L. Jakonytės, identifikuoja intensyvios „kultūros dalyvių pastangos permąstyti literatūros ir rašytojo sampratas, diskutuoti apie profesijos būklę, ieškoti nišos besikeičiančiame sociume“ (ten pat, p. 10).

Analizuojant tuometinį lietuvių literatūros lauką, suvokiama, kad po valstybės nepriklausomybės atgavimo, rašytojų meninė kūryba buvo išlaisvinta nuo priverstinės ir griežtai prižiūrimos pareigos reikštis apie politiką, prisidėti prie valstybinių problemų sprendimų, visuomenės manipuliavimo pagal valdžios nurodymus. V. Kubiliaus tekstuose randama atsiminimų apie menininko poziciją istorinių pervartų laikotarpiu, pasak jo, „[p]olitinis neutralumas – nei į kairę, nei į dešinę – atrodė labiausiai tinkama pozicija šiuolaikiniam menininkui, kad nevirstų manipuliacijų objektu. Komunistinė nomenklatūra, įpratusi rikiuoti ir komanduoti literatūros žmones, sugrįžusi į valdžią, paliko juos ramybėje – kurkite savo didįjį meną ir nesikiškite į mūsų bankų ir bankelių reikalus“ (Kubilius, 1997, p. 139).

V. Kubiliaus matymui oponuoja J. Jakonytė tyrusi rašytojo socialumą pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio laikotarpiu. Išanalizavusi tuometinių rašytojų, tokių kaip Jurgis Kunčinas (1947-2002), Leonardas Gutauskas (1938-2021), Algimantas Baltakis (1930-2022), Rimantas Šavelis (1942-2021), Vytautas Bubnys (1932-2021) ir kt., kūrinius bei juose aprašomus menininkus sovietiniu laikotarpiu, mokslininkė teigė, kad „[a]tgimimo metais literatūros laukas buvo labai suartėjęs su politikos lauku ir įgijęs šiam svarios galios“ (Jakonytė, 2005, p. 213). Remiantis mokslininkės tyrimu, formuojama nuomonė, kad pirmojo dešimtmečio po nepriklausomybės atgavimo laikotarpiu, kultūriniame gyvenime menininkai įsitraukimą į politinę veiklą manė esant pareiga (plg. ten pat). Tik ilgainiui, pasak L. Jakonytės, „apsisprendimas valstybės ir valstybingumo atžvilgiu prarado ankstesnę svarbą apibūdinant save kaip rašytoją, aktualesni tapo santykiai su konkrečiomis institucijomis“ (ten pat, p. 213), o išskirtinai svarbiu akcentu tapo klausimai dėl finansinės paramos.

Diskutuojant apie laikotarpį po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo iki 2000 m., pastebėtina, kad lietuvių literatūros laukas buvo reikšmingai paveiktas visuomenės

persistruktūrizavimo ir vertybinių prioritetų kaitos, rašytojo įvaizdis prarado socialinį autoritetą, o menininkai reflektavo savo įvaizdį kaip „išstumtojo“ vaidmenį. Literatams aktualu tapo jų skaitančiųjų „auditorijos dydis ir literatūrinis skonis“ (ten pat, p. 214). Pasak literatūrologės Audingos Peluritytės-Tikuišienės, dėl skirtingų visuomenės patirčių ir lūkesčių, atgavus nepriklausomybę „greta politinių įvykių vyko kultūros spurtas: steigėsi naujos leidyklos, redakcijos ir leidiniai, keitėsi kūrėjų kartos ir literatūros edukacijos principai, tvirtinosi nauji autoritetai“ (Peluritytė-Tikuišienė, 2023). Praėjus pirmajam nepriklausomybės dešimtmečiui, lietuvių literatūra ir toliau laisvinosi iš sovietmečio valdžios paliekamųjų reiškinių. Keitėsi literatūrinio kūrinio naratyvo samprata, atsisakyta visažinio pasakotojo, keitėsi ir literatūros lauko funkcionavimo sąlygos (plg. Bukelienė, 2006, p. 341).

Tad apžvelgus lietuvių literatūros lauko specifiką, daroma prielaida, kad iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 1990 m. metais, taikyti P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija sudėtinga. Taip pat aptarus lietuvių literatūros lauko formavimuisi įtakos turėjusius esminius istorinius įvykius, svarbu aptarti kaip laukas veikia šių dienų kontekste bei iširti ar P. Bourdieu teorija taikytina šiuolaikiniame lietuvių literatūros laukui.

1.3. Šiuolaikinis lietuvių literatūros laukas

Šiame darbe diskutuojant apie šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką, turimas omenyje laikotarpis yra nuo 2020 m. iki 2025 m. Apsibrėžtas penkerių metų tarpsnis leidžia koncentruotis į aktualiausias ir naujausias lauko tendencijas, kurių suvokimas leis tinkamai tirti rašytojo savireprezentaciją ir jos priemones analitinėje šio darbo dalyje.

Per tris dešimtmečius lietuvių literatūros lauko agentai užnugaryje paliko sovietinės valdžios padarinius ir performavo lauko taisykles. Per šį laikotarpį lauke pagausėjo žanrinės įvairovės, o lietuvių „poezija, dramaturgija, eseistika ir įvairūs tarpiniai žanrai Lietuvoje ta[po] vis labiau fragmentuoti, vis didėj[o] kuriamos literatūros įvairovė“ (Čičelis, 2022). Diskutuojant apie dabartinį lietuvių literatūros lauką ir kuo jis kitoks nei buvo okupacijos ir atgimimo laikotarpiu, literatūros kritikas bei Lietuvos nacionalinės kultūros ir premijos laureatas Valentinas Sventickas interviu su Silvija Stankevičiūte įvardijo, kad „esminis pokytis buvo cenzūros panaikinimas“ (Stankevičiūtė, 2020). V. Sventickas pastebi, kad šiuolaikinė lietuvių literatūra „jokiu istorijos laikotarpiu nebuvo tokia laisva ir įvairi kaip dabar. Pagaliau ji gali leisti sau būti tik literatūra“ (ten pat). Taip pat apie dabartinį lietuvių literatūros lauką jau neįmanoma diskutuoti neatsižvelgiant į internatizacijos poveikį. Pasak literatūrologės Eugenijos Valienės, „internatizacija lėmė literatūros tekstų ir jo kritinio diskurso sklaidą virtualioje erdvėje, padidino jų svarbą“ (Valienė, 2021, p. 243). Pasak mokslininkės, lauke „pastebimas vis ryškėjantis naujųjų medijų dominavimas“ (ten pat). Socialiniai tinklai sudarė

galimybes literatūros lauko agentams sumažinti atstumą tarp jų ir visuomenės. Paskyras socialiniuose tinkluose, kuriuose skelbtina aktuali informacija apie lauką ir jo naujienas, turi didžioji dalis Lietuvoje veikiančių leidyklų: nuo didžiųjų kaip „Leidykla Vaga“ ar „Alma Littera“ iki mažesnių kaip „Lapas“, „Rara“ ar „Apostrofa“. Taip pat naujausią informaciją apie lauke vykstančius literatūrinius renginius, apdovanojimus, paraiškas premijoms gauti skelbia Lietuvos leidėjų asociacija, Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos kultūros taryba ir kt. Aktyvumas socialiniuose tinkluose leidžia rašytojams, kritikams, apžvalgininkams formuoti savivaizdį, bendrauti su kitais lauko agentais, juos stebėti, megzti santykį su skaitytojais, plėsti savo auditoriją ar, remiantis P. Bourdieu meno sociologijos teorija, didinti savo kapitalą.

Analizuojant veiksnius šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, pastebėtina, susiduriama su „teorijų eklektikos ir interpretacijų gausybės laikais“ (Sprindytė, 2022). Pasak J. Sprindytės, darbas prie šiuolaikinės literatūros „nedėkingas užsiėmimas – tenka atlaikyti ir rūšiuoti didžiulius informacijos srautus, todėl vyrauja aspektiniai, fragmentiški atsiliepimai, nebeformuojantys panoraminio literatūros vaizdo“ (ten pat). Pastebėtina, kad šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke gausu naujų kūrinių, o jų klasifikavimas į elitinę ir žanrinę literatūrą kaip niekad gajus. Knygas leidžia politikai, dainininkai, komedijos žanro atstovai, susilaukiantys gausaus visuomenės dėmesio. Rodos, tai nėra nauja lietuvių literatūros laukui, tačiau įsigalėjus socialiniams tinklams ir literatūros laukui tapus artimesniam visuomenei daugiau dėmesio sulaukia net tik žanrinės literatūros rašytojai, bet ir elitinės. Taip pat šiame kontekste pastebėtina, kad lietuvių literatūros lauke vis dažniau kalbama apie skirtį tarp šių dviejų stovyklų.

Kultūros žurnalistės Monikos Bertašiūtės-Čiužienės straipsnyje „Populiarioji“ ir „elitinė“ literatūra: konfliktas, dirbtinės skirtys ar dialogo paieškos?“ diskutuojama apie šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką ir jame vykstančius galios žaidimus tarp žanrinės ir elitinės literatūros atstovų. Straipsnyje akcentuojama, tai kas įvardijama ir P. Bourdieu literatūros sociologijos teorijoje, lietuvių literatūros lauke vis dar veikia tie patys agentai, nustatantys „žaidimo“ taisykles. Pasak Artūro Tereškino, „ši skirtis „vartų saugotojų“ sukuriama dirbtinai. Literatūros lauko dalyviai – svarbūs kritikai, literatūros tyrėjai, rašytojai, kultūrologai – pabrėžia savo išskirtinumą, galią skirstyti ir apibrėžti „aukštosios“ ir „žemosios“ literatūros sąvokas“ (Tereškinas, Bertašiūtė-Čiužienė, 2020). Taip pat straipsnyje kalbinamas A. Tereškinas diskutuoja, kad šiuolaikinė lietuvių literatūros bendruomenė yra „ganėtinai puritoniška, nes skirtys tarp popliteratūros ir „elitinės“ kūrybos gana griežtos ir menkai paaiškinamos“ (ten pat).

J. Sprindytė atkreipia dėmesį, kad šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke ypač aktualus tampa ekonominio kapitalo kaupimas, juo esą jau ne tik aktyviai domisi leidyklos, bet ir patys rašytojai, kuriantys savo įvaizdį. Pasak mokslininkės, „[l]eidyklos, redakcijos, platintojai, knygų klubai ar netradicinės knygų pasitikimo vietos, patys rašytojai itin stengiasi norėdami į savo pusę

patraukti kuo daugiau susidomėjusių skaitytojų – pirkit, ateikit, dalyvaukit, skaitykit, dalinkitės ir t.t.“ (Sprindytė, 2022). Pastebėtina, kad šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke įsigali „greito masto sindromas, žaibiškas kintamumas“ (ten pat). Diskutuoju apie šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką svarbu paminėti, kad jo veikimo principams tinkama taikyti P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog ekonominio kapitalo siekis nors ir vis dar kelia klausimų, tačiau nėra vertinimas itin neigiamai. Tai pagrindžia A. Tereškino mintis, kad šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke „egzistuoja kultūros premijas gaunantys išrinktieji rašytojai ir komerciškai sėkmingi, bet tarsi dirbantys literatūros pakraščiuose“ (Tereškinas, Bertašiūtė-Čiužienė, 2020), o „kas yra „kokybiška“ literatūra, galima gauti pavarčius „Metuose“ ar „Literatūroje ir mene“ spausdinamas knygų recenzijas. Kokybiška literatūra apdovanojama įvairiomis premijomis, kaip „tikrąją“ ar „kokybišką“ ją aprobuoja Rašytojų sąjunga, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas bei kitos svarbios literatūrinės ar kultūrinės institucijos“ (ten pat).

Vis dėlto analizuojant pastarojo meto recenzijas A. Tereškino minėtuose literatūriniuose leidiniuose pastebima, kad vertinant literatūros kūrinį, kritikų, literatūrologų pastabos nukrypsta ir į šiuolaikinio rašytojo savireprezentacijos aspektą. Šis susijęs su socialiniuose tinkluose vykstančiu rašytojų veikumu ir žiniasklaidos dėmesiu. Dėl socialinių tinklų įtakos literatūros laukui pasisakė ir J. Sprindytė, argumentuodama, kad „pro viską praslystame akimis, vienus įvykius strimgalviais keičia kiti, nėra laiko įsigilinti. Atrodo, svarbiau socialiniame tinkle sukurti įrašą – skaičiau, buvau, mačiau – ir įkelti nuotrauką to akimirksnio fone nei įsileisti į vidų, *įtraukti*, pamąstyti, ar tai mane rimtai paveikė, ar tik dėl įvaizdžio rodau savo dalyvavimo gestą“ (Sprindytė, 2022).

Taigi nors ir ne visos P. Bourdieu literatūros sociologijos įžvalgos gali būti taikytinos šiuolaikiniame lietuvių literatūros diskurse, tačiau tiriant rašytojo savireprezentaciją vis dėlto taikytini pagrindiniai teorijoje nurodyti metodai. Siekiant tinkamai išanalizuoti šiuolaikinių lietuvių rašytojų savireprezentacijos priemones, aptarus šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką ir jam pritaikius P. Bourdieu teoriją, toliau darbe aptariamas teorinis rašytojo savireprezentacijos aspektas.

2. TEORINIAI RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJOS ASPEKTAI

Išanalizavus lietuvių literatūros lauko raidą ir tai, kas jam yra būdinga pastaruosius penkerius metus, pastebėtina, kad rašytojo socialumas buvo ir yra aktualus visais laikotarpiais. Rašytojo įvaizdis ir savireprezentacija gali turėti įtakos jo galios pozicijai literatūros lauke, simboliniam ir ekonominiam kapitalams, santykiui su skaitytojais, kritikais, leidyklomis ir kitais agentais. Rašytojo įvaizdis ir savireprezentacijos priemonės yra ne tik įrankis, kurį rašytojas gali naudoti asmeniniam tikslams siekti, bet ir gali tapti įrankiu leidykloms, siekiančioms padidinti parduodamo autoriaus knygas (plg. Abdulrasheed, Adeyemo, 2024, p. 226). Taip pat, kaip pastebėjo rinkodaros specialistas Alain d'Astous, rašytojo ir leidyklos įvaizdis ir savireprezentacijos priemonės yra vienas iš esminių principų, lemiančių skaitytojo pasirinkimą pirkti (plg. d'Astous, Colbert, Mbarek, 2006, 136).

Pasak L. Jakonytės, „rašytojai, bendraudami su platesniu socialiniu lauku, paprastai prisistato kaip vienos monolitinės profesinės grupės atstovai. <...> Tačiau tai yra veikiau socialinės elgsenos strategija nei realiai išgyvenamos vientisos kolektyvinės tapatybės raiška“ (Jakonytė, 2005, p. 142). Mokslininkė argumentuoja, kad literatūros lauko viduje nėra vienalytiškumo, čia egzistuoja „įvairios kūrybos traktuotės, estetinės ideologijos, institucionalizuotos ir neformalios grupės, kartos ir t.t.“ (ten pat), tačiau visuomenėje rašytojas yra amatininkas apie kurį visuomenė turi savo nuomonę. Remiantis P. Bourdieu teorija, rašytojo samprata yra svarbiausias principas, kuris modeliuoja kolektyvinį literatūrą bendruomenės gyvenimą, galintis lemti tarpusavio varžybas, kurių metu stengiamasi įtvirtinti savąjį supratimą, kas yra tikrasis menas (Bourdieu, 2008, p. 42).

Tad šiame kontekste rašytojas priklauso dviem poliams – literatūros laukui ir visuomenei, kaip ir pats literatūros laukas, rašytojas „negali nei užsidaryti savyje, nei ištirpti „paprastoje“ bendruomenėje, <...> privalo daryti ir viena, ir kita“ (Maingueneau, 1998, p. 36) išlikdamas tarpinėje būsenoje. Turint omenyje, kad rašytojo savireprezentacija ir socialumas yra svarbūs ir aktualūs dėmenys, toliau šiame darbe darbe analizuojamos rašytojų savireprezentacijos priemonės, kurios aktualios tiek literatūros laukui, tiek visuomenei. Skyriuje aptariama skirtinga savireprezentacijos priemonių įtaka rašytojo įvaizdžiui literatūros lauke ir visuomenėje, jų recepcija analizuojama analitinėje darbo dalyje.

2.1. Rašytojo pozicija literatūros lauke

Tiriant lietuvių literatūros lauką ir jo procesus nuo 2020 m. iki šių dienų įdomu pastebėti, kad rašytojo savireprezentacijos klausimai tampa aktualesni, o literatūros rinkodara vis dar kelia diskusijas. Kad rašytojo įvaizdžio kūrimo literatūros lauke tema yra aktuali, įrodo vis dažniau aptinkami lauko agentų pasisakymai interviu, socialiniuose tinkluose, konferencijose, seminaruose.

Literatūros lauko veikėjų dabartiniame kontekste nuomonė analizuojama praktinėje šio tyrimo dalyje. Tačiau prieš rengiant analitinę dalį, svarbu iširti teorinius rašytojo pozicijos literatūros lauke principus.

Teorinė prieiga svarbi siekiant identifikuoti kokia vieta lauke atitenka rašytojui, kokia reikšmė jam ir jo kūrybai suteikiama, kai jis kovoje dėl vietos lauke naudojasi vienokiomis ar kitokiomis savireprezentacijos priemonėmis. Šiame kontekste svarbu prisiminti P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją. Literatūros lauke dėl pozicijų varžosi agentai, o naujas dalyvis lauke pasirodo su savo *habitus*, kuris padeda agentui orientuotis lauke, lemia jo racionalius ir nesąmoningus sprendimus. Taip pat visi lauko dalyviai kaupia ir disponuoja savo kapitalu (kultūriniu, socialiniu, ekonominiu, simboliniu) ir savo veiklą grindžia tikėjimu bendra „žaidimo“ prasme (plg. Vasiliauskas, 2021, p. 35). Agentai lauke dalyvauja ir varžosi dėl geresnės pozicijos, kuri suteikia galią spręsti laukui svarbius klausimus, pavyzdžiui, spręsti literatūros kanono sudarymo klausimus. P. Bourdieu akcentuoja, kad laukas yra dinamiška ir kintanti struktūra, kurioje agentų pozicija gali kisti, o tai lems ir pokyčius lauke (plg. Bourdieu, 2008, p. 163). Analizuojant rašytojo poziciją literatūros lauke visuomet yra vertinamas jo kūrinys, juo agentas pasirodo lauke tarsi galimybių erdvėje. Pasak Bourdieu, agentai „niekada nėra visiškai užtikrinti tuo, ką daro – veikla labiau kyla iš nuojautos nei žinojimo“ (Bourdieu, 1992, p. 69). Pristatydamas save ir savo naują kūrinį literatūros lauke, literatas kiekvieną kartą rizikuoja „pralaimėti žaidimą“ ir būti išstumtas iš lauko. Tiesa, pasak P. Bourdieu, net jei agentas save lauke pozicionuoja kaip atsiskyrėlį ar maištininką, kitaip tariant, net jei jo dalyvavimas lauko žaidimuose yra pasyvus, jis vis tiek turi interesą „laimėti“ (plg. Vasiliauskas, 2021, p. 36).

Rašytojo savireprezentacija lauke yra glaudžiai susijusi su profesijos suvokimu. Kitaip tariant, rašytojo įvaizdis, kaip agentas save pristato, kokia yra jo laikysena laukui svarbiuose klausimuose, priklauso nuo to kaip lauko dalyviai suvokia, kas yra kūrėjas. Siekiant tinkamai išanalizuoti rašytojo savivoką ir jo savireprezentacijos priemones, svarbu atsitraukti nuo estetinio vertinimo ir koncentruotis į rašytojo savivoką socialinėje plotmėje (plg. Jakonytė, 2005, p. 32). Pasak L. Jakonytės, rašytojo įvaizdį literatūros lauke apibūdina jo „visuomeninis vaidmuo ir statusas, profesionalizacija, bendradarbiavimas su leidyklomis, kritika, žiniasklaida, sąlytis su skaitytojų skoniu, institucionalizuoti sambūriai, neformalūs bendravimo būdai (literatūros vakarai, salonai, klubai, kavinės) ir panašiai“ (Jakonytė, 2005, p. 34). Kitaip tariant, rašytojo savireprezentacija lauke yra rašytojo *habitus*.

Tai kaip rašytojas save pozicionuoja literatūros lauke priklauso nuo to kaip jis pagal individualizuotą socialumą supranta ir priima aplinką, kaip joje orientuojasi. Pasak L. Jakonytės, „[t]ai „žaidimo pagava“, praktikos jausmas, „pakuždantis“, kaip reikia elgtis“ (Jakonytė, 2005, p. 42). Taip pat tyrėja pastebi, kad rašytojas yra „iš dalies savarankiškas, tačiau kartu veikia (nebūtinai

sąmoningai) pagal tam tikras literatūros lauko vidines taisykles“ (ten pat). Remiantis P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija ir L. Jakonytės įžvalgomis, pastebėtina, kad rašytojas renkasi kaip save reprezentuoti pagal savo suvokimą, t. y. *habitus*, ir pagal turimą kapitalą literatūros lauke. Tai reiškia, kad rašytojo laisvė savireprezentacijai literatūros lauke priklauso nuo pripažinimo, skaitytojų palaikymo, kitų lauko agentų vertinimų, kūrybos žanro populiarumo (plg. ten pat). Šiame kontekste prieinama išvados, kad kuo daugiau minėto kapitalo turi sukaupęs rašytojas, tuo jis yra laisvesnis kurti asmeninį įvaizdį, reikšti savo poziciją. Vis dėlto, kad ir koks rašytojas būtų laisvas kurti savivaizdį, jam įtakos turi kiti lauko agentai, esantys galios pozicijose, pavyzdžiui, leidyklos, kurias P. Bourdieu dar vadina literatūros tarpininkėmis (plg. Bourdieu, 2008, p. 164). Šiuo terminu P. Bourdieu įvardina ne tik leidėjus, bet ir kritikus. Sociologo įsitikinimu, šie lauko agentai turi įtakos bendrai literatūros lauko pozicijų visumai ir rašytojų jausenoms. Pasak L. Jakonytės, diskutuojančios apie P. Bourdieu teoriją, „[t]arpininkai, kaip ir rašytojai, laikomi dvilypėmis figūromis: leidėjas ir skiria kūrėją nuo rinkos bei auditorijos, ir jungia“ (Jakonytė, 2005, p. 47). Turint omenyje, kad leidyklos yra jungtis tarp rašytojo ir skaitytojo, daroma prielaida, kad jų nubrėžiamos taisyklės turi įtakos menininko savireprezentacijai. Leidyklos vadovaujasi ekonomikos principais paremta logika, todėl turi galios diktuoti rašytojui kaip elgtis, kad jo kūriniai būtų aktualūs auditorijai (plg. Viala, 2006, p. 82).

Remiantis R. Kmitos įžvalgomis, M. Weber, P. Bourdieu bei kitų literatūros sociologijos teoretikų apibrėžta galios samprata leidžia atkreipti „dėmesį į didesnę ar mažesnę, tačiau neišvengiamą pavaldinio lojalumą, vienokį ar kitokį konsensuą, įvairiakrypčius, nuolat kintančius ryšius galios lauke“ (Kmita, 2011, p. 63). Galios poziciją literatūros lauke užimantys agentai nustato „žaidimo taisyklės“, kurios susijusios ne tik su bendru meno suvokimu, jo vertinimu, bet ir su menininko savireprezentacija. Tai kaip rašytojas turi elgtis literatūros lauke numato galia disponuojantys agentai. Tai gali būti leidyklos, su valdžia susijusios institucijos, sąjungos ir kita. Pasak D. Maingueneau, rašytojo savireprezentacija, laikysena priklauso nuo to kokiai „genčiai“ jis priklauso (plg. Maingueneau, 1998, p. 39). Gentys buriasi pagal estetines laikysenas, kurias savus ritualus, o rašytojo įsigyvenimas vienoje ar kitoje gentyje reikšmingai formuoja jo savireprezentaciją. Taip pat D. Maingueneau pastebi, kad „[y]ra nemažai rašytojų, kurie neigdami literatūrinį „gentiškumą“ ir nepripažindami literatūros lauko, norėtų priklausyti tik patys nuo savęs. Tačiau net ir pasitraukus į dykumą <...> neįmanoma ištrūkti iš literatūros lauko <...> Tai, kaip rašytojai traktuoja savo priklausymą literatūros laukui, parodo, kokią padėtį jie čia užima“ (ten pat).

Nagrinėjant teorines rašytojo identiteto prieigas, pastebima, kad rašytojo savireprezentacija literatūros lauke priklauso labiau nuo bendrų lauko taisyklių ir galios pozicijose esančių agentų numatytų principų, nei nuo pačio rašytojo noro. Šiame kontekste aktualu analizuoti nuo ko priklauso rašytojo savireprezentacija už literatūros lauko ribų.

2.2. Rašytojo savirepresentacija viešumoje

Atlikus teorinę rašytojo pozicijos literatūros lauke analizę, svarbu suprasti ir menininko įvaizdį, jo kūrimą lemiančius veiksnius, prisistatant visuomenei. Literato savirepresentacija viešumoje, pasak S. Dileonardi, B. Cohen ir D. Sinykin, yra kaip niekad svarbi šiais laikais dėl žiniasklaidos, pokyčių kultūriniame gyvenime bei socialinių tinklų poveikio literatūros laukui (plg. Dileonardi, Cohen, Sinykin, 2024, p. 452). Informacinio srauto gausoje rašytojas, kurio siekis palaikyti santykį su skaitytojais privalo rasti būdą juos pasiekti socialinėje erdvėje. Šiame kontekste, diskutuojant apie rašytojo savirepresentaciją, ryškėja ir literatūros rinkodaros tema.

Apie literatūros rinkodaros keliamus iššūkius diskutavo J. Sprindytė, apžvelgdama lietuvių literatūros lauką 2007 metais. Anuomet literatūrologė argumentavo, kad „literatūros lauke vyksta nuolatinės grumtynės, kuriose laimi tas, kas moka ir kautis, ir žaisti“ (Sprindytė, 2007, p. 108), J. Sprindytės minėtos grumtynės vyksta tarp rašytojų, siekiančių atkreipti į save skaitytojų dėmesį. Literatams, kuriems aktualus jų ekonominis ir socialinis kapitalai, svarbus komunikatyvumo bruožas. Pasak Jūratės Černevičiūtės ir Viktorijos Žilinskaitės, „[m]eno, kaip kalbos ir komunikacijos priemonės, ir visuomenės santykio dilema verčia išsiaiškinti, kaip menininkas kalba publikai, kokių tarpusavio supratimo pastangų tikimasi iš menininko ir vartotojo“ (Černevičiūtė, Žilinskaitė, 2009, p. 208). Tiriant santykį taip menininko ir skaitytojo, pastebėtina, kad literatūros kūrinys yra pranešimas tarp rašytojo ir jo auditorijos komunikacijos procese. Rašytojui sunku ir kone neįmanoma numanyti, kokia bus skaitytojo reakcija, o grįžtamasis ryšys literatūros komunikacijos procese dažnu atveju pasireiškia simboliniu menininko kapitalu, kitaip tariant, populiarumu ir pripažinimu (plg. Barkutė, 2020, p. 166). Šiame kontekste aktualu suprasti kokią reikšmę rašytojo savirepresentacija turi visuomenei, kokiomis priemonėmis naudojamas.

Remiantis sociologo Vytauto Kavolio įžvalgomis apie lietuvių literatūros lauką ir menininko įvaizdį, pastebėtina, kad pastarasis itin reikšmingas. Pasak V. Kavolio, yra kelios istoriškai susiformavusios meninės kultūros rūšys, pavyzdžiui profesionalų kultūra ir masinio meno kultūra (plg. Kavolis, 2007, p. 164). Sociologo teigimu, profesionalų kultūra yra laisva ir suinteresuota estetiniu meno pojūčių tenkinimu, šioje terpėje rašytojas renkasi pats, ką ir kaip nori kurti, nėra saistomas pareigos įtikti skaitytojui. O masinio meno kultūros bruožas yra bendradarbiavimas su auditorija tiesiogiai arba per tarpininkus, kitus literatūros lauko agentus, pavyzdžiui, leidyklas (plg. ten pat). Taip pat, pasak V. Kavolio, masinio meno kūrėjas nors ir turi pripažinimą iš auditorijos, tačiau jis nėra laisvas rinktis, nes „[d]ažniausiai jis apsisprendžia laikytis įvaizdžio, kuris pasirodė populiarius masinėje auditorijoje, ir kartą įtvirtinta tokia nuostata tampa nuolat jam primetinėjama jo publikos. Jis tampa savo įvaizdžio auka ta prasme, kad yra jo ribojamas“ (Kavolis, 2007, p. 175).

Savo įvaizdį visuomenėje rašytojas kuria ne tik pristatydamas kūrinį, tačiau ir bendraudamas su auditorija. Priemonės, kurias dažnu atveju naudoja rašytojai yra susitikimai su skaitytojais knygų pristatymo metu ir kituose literatūriniuose renginiuose, pavyzdžiui, kasmetinėje Vilniaus knygų mugėje, kurią nuo 2000 m. organizuoja Lietuvos parodų ir kongresų centras Vilniuje, Lietuvos kultūros institutas bei Lietuvos leidėjų asociacija, ar literatūrai skirtuose festivaliuose – „Kauno literatūros savaitė“, „Open Books“ ir kt. Vis dėlto, dalyvavimas knygų pristatymuose ir kituose renginiuose, kuriuose vyksta gyvi susitikimai su skaitytojais yra inicijuojami ir rengiami leidyklų, kurių tikslas – knygų pardavimai, kitaip tariant, kaupiamas ekonominis kapitalas (Bourdieu, 2008, p. 164). Rašytojo savireprezentacija, kuri lemiamą ar primetama kitų literatūros lauko agentų šiame darbe nėra nuodugniai analizuojama, kadangi tam reikalingas atskiras tyrimas. Vis dėlto, viena iš rašytojo savireprezentacijos priemonių, kurią literatas gali laisvai rinktis yra saviraiška socialiniuose tinkluose.

Socialiniai tinklai, pasak Andreas Kaplan ir Michael Haenlein, yra erdvė, kurioje pagrindinis veikimo kriterijus yra savęs prisistatymas ir atskleidimas, tai ir nesąmoningas, ir sąmoningas pasirinkimas kurti apie save istoriją, dalytis asmenine informacija, reikšti mintis, jausmus bei kurti savivaizdį (plg. Kaplan, Haenlein, 2020, p. 64). Naudodamiesi socialiniais tinklais rašytojai gali patys pasirinkti kiek ir kaip bendrauti su skaitytojais, kokia informacija dalytis su kitais literatūros lauko agentais. Pasak Laimos Nevinskaitės, „[a]utoriams naujausios medijos atveria daugiau galimybių: skelbti tekstus internete, rašyti tinklaraštį, lengviau rengti spaudinius leidymus“ (Nevinskaitė, 2011, p. 68), taip pat „anksčiau autoriaus statusas ir jo atlygis priklausė nuo žiniasklaidos priemonės, kurioje jis skelbė savo kūrinius, reikšmės ir vietos“ (ten pat), tačiau atsiradus galimybei reikštis savo asmeninėje paskyroje rašytojas gali atsitraukti nuo jam peršamo įvaizdžio iš kitų galios institucijų ir formuoti savo įvaizdį, didinti populiarumą kaip mano esą tinkama.

Išanalizavus P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją ir ją pritaikius šiuolaikiniam lietuvių literatūros laukui bei aptarus rašytojo vaidmenį ir jo savireprezentaciją teoriniame lygmenyje prieita išvados, kad teorinė prieiga yra taikytina analitinėje darbo dalyje. Toliau darbe, taikant teorinę medžiagą, analizuojami praktiniai šiuolaikinių lietuvių rašytojų savireprezentacijos pavyzdžiai ir savireprezentacijos priemonių įtaka rašytojo pozicijai literatūros lauke.

3. ŠIUOLAIKINIŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJA

Teorinėje darbo dalyje atlikta P. Bourdieu literatūros sociologijos teorijos analizė leidžia į šiuolaikinį lietuvių literatūros gyvenimą pažvelgti kaip lauką, kuris turi savitas taisykles ir veikimo principus. Dabartiniame lietuvių literatūros lauke veikia agentai, kurie kovoja dėl galios įtvirtinti rašytojo ir „tikrojo“ meno reikšmes, o įgyta galia užtikrina ne tik reikšmingas valdančiąsias pozicijas, bet ir suteikia svarbias privilegijas. Pastebėtina, kad lauke svarbu kaupti socialinį, kultūrinį, ekonominį ir simbolinį kapitalą, tačiau šių dienų lietuvių literatūros kontekste vyksta socialinės permainos, kurios ekonominį kapitalą leidžia kaupti jau nebe apsimetant, kad tai nedaroma. Pasak Mariaus Buroko, lietuvių literatūros laukas tapo profesionalesnis ir įvairesnis, jame esti žanrų įvairovės, atsisakyta baimės eksperimentuoti su populiariąja kultūra (plg. Burokas, Čerškutė, 2023). Interviu su literatūloge Jūrate Čerškute, M. Burokas minėjo, kad „[g]al kam atrodo, kad taip literatūros laukas „atomizuojasi“, skysta, dryksta, bet taip nėra. Jis tiesiog adaptuojasi prie gyvenimo ir visuomenės pokyčių“ (Burokas, Čerškutė, 2023).

Socialinių tinklų suteikta galimybė mažinti atstumą tarp rašytojo ir visuomenės, taip pat palietė rašytojo savireprezentacijos situaciją. Dar prieš mažiau nei dešimtmetį rašytojo savireprezentaciją veikė leidyklos, siekiančios autoriaus leidžiamų knygų perkamumo. Organizuojami susitikimai su skaitytojais kultūriniuose renginiuose, pasirodymai žiniasklaidoje buvo ir yra priemonės, kurias tikslingai naudoja leidyklos, kad naujiena apie išleistą knygą kuo greičiau pasiektų visuomenę. Tačiau atsiradus asmeninėms socialinių tinklų paskyroms rašytojai turi galimybę laisvai reikšti nuomonę apie savo įsitikinimus, publikuoti tekstus ir tiesiogiai bendrauti su savo auditorija. Taip pat atviros diskusijos socialiniame tinkle „Facebook“, kur savo nuomonę reiškia ne tik rašytojai, bet ir kiti lauko agentai, pavyzdžiui kritikai, yra matomos skaitytojams. Polemika vyksta ne vien publikuojant tekstus kultūriniuose leidiniuose, bet ir komentarų skiltyse po viešais įrašais. Literatūrologė Dalia Satkauskytė interviu su J. Čerškute išreiškė nuomonę, kad socialiniai tinklai keičia lietuvių literatūros lauką ne vienu aspektu. Pasak D. Satkauskytės, „[p]avyzdžiui, kritikas socialiniuose tinkluose visada yra pasiekiamas ar pasiekiamas (aš pati gaunu žinučių iš kažkuo nepatenkintų rašytojų, bet gaunu ir padėkų), o argumentuota diskusija dažnai virsta emocingais apsišaudymais, kurie kraštutiniu atveju baigiasi užknisusio oponento blokavimu“ (Satkauskytė, Čerškutė, 2023).

Analizuojant šiuolaikinį lietuvių literatūros lauko teoriniu aspektu, kyla klausimas dėl rašytojų savireprezentacijos. Tai, kaip kuriamas rašytojo įvaizdis viešumoje leidžia suprasti rašytojo savivoką aktualių laikų. Šiuolaikinių lietuvių rašytojų savireprezentacijos priemonės galimai turi įtakos, tam kaip visuomenė supranta rašytoją, apskritai literato savivokai ir literatūros lauko struktūrai. Šią mintį patvirtina D. Satkauskytės komentaras, kad „rašytojų avatarai, Facebooko

diskusijos ar Instagramo įrašai, skaitytojų atsiliepimai ir didžiuosiuose portaluose naudojama knygų reklamos politika, kai reklama apsimeta literatūros kritika, <...> yra labai įdomi medžiaga, parodanti, kaip keičiasi ir rašytojo savivoka, ir skaitymo praktikos, ir literatūros lauko struktūra, ir pagaliau leidybos rinkodara“ (Satkauskytė, Čerškutė, 2023).

Šiuolaikiniame literatūros lauke gausu rašytojų, kurie naudoja žiniasklaidos, socialinių tinklų ir kitas priemones savireprezentacijai. Analizuojant kūrinių recenzijas pastebėta, kad literatūros kritikai recenzuodami kūrinių kreipia dėmesį ir į rašytojo įvaizdį. Šiame kontekste aktualu ar rašytojo kūrinio vertinimui įtakos turi jo savireprezentacijos priemonės. Toliau analitinėje šio darbo dalyje pasirinkta analizuoti aktyvių literatūros lauke rašytojų savireprezentaciją. Tyrimui atlikti pasirinktas Gabijos Grušaitės atvejis, dėl kurios knygos *Grybo sapnas* (Vilnius: „Lapas“ 2023) pristatymo kilo nemažai diskusijų, Rimanto Kmitos įvaizdis ir jo kismas, 2025 m. kino teatruose pasiekus jo romano *Pietinia kronikas* (Vilnius: Tyto alba, 2017) ekranizacijai, Eglės Frankonės-Frank atvejis, kadangi rašytoja ilgą laiką kūrusi avatarą socialiniuose tinkluose nusprendė jo atsisakyti bei Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės atvejis, kuris pasirinktas aktualiu ir įdomiu, kadangi ji yra ir rašytoja, ir žinoma, vertinama kritikė šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke.

3.1. Gabija Grušaitė lietuvių literatūros lauke

Prieš analizuojant G. Grušaitės savireprezentacijos priemones viešumoje ir jų įtaką rašytojos pozicijai lietuvių literatūros lauke, visų pirma svarbu aptarti esamą rašytojos poziciją lietuvių literatūros lauke, turimą kapitalą ir bendrą vertinimą.

G. Grušaitė debiutavo lietuvių literatūros lauke 2010 m. su pirmuoju romanu *Neišsipildymas* (Vilnius: „Baltos lankos“, 2010), kuris tais pačiais metais buvo įtrauktas į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto renkamų kūrybiškiausių knygų dvyliktuką. Antrasis rašytojos kūrinys *Stasys Šaltoka: vieneri metai* (Vilnius: „Lapas“, 2017) pasirodė po septynių metų ir pelnė autorei dvi literatūrinės premijas: dešimtąją J. Ivanauskaitės ir „Penang Monthly“, taip pat romanas buvo nominuotas „Metų knyga 2018“ ir pateko į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto renkamų kūrybiškiausių knygų dvyliktuką. 2023 m. G. Grušaitė visuomenei pristatė dar du kūrinius – romaną *Grybo sapnas* ir pirmąją savo knygą vaikams *Grožis ir Heizelis* (Vilnius: „Lapas“, 2023).

Pasak P. Bourdieu, „meno laukas susidarė atsisakydamas arba apversdamas materialinės naudos dėsni“ (Bourdieu, 2003, p. 132), tai reiškia neatitikimą tarp finansinės sėkmės ir meninės. Remiantis šia teorija, literatūros kūriniai gali būti skirstomi ir dvi kategorijas: turinčius meninę vertę (ilgalaikę perspektyvą) ir populiariosios kultūros knygas, kurios sulaukia daug visuomenės dėmesio ir yra dažnai siejamos su finansine sėkme, pelnu, ekonominio kapitalo auginimu. Teorinėje darbo dalyje minėta, kad dažnai leidyklos stengiasi paveikti rašytoją ir skatina jį rašyti knygas, kurios

prisidėtų prie literatūros lauko ekonomiskumo. Žvelgiant į Gabijos Grušaitės kaip rašytojos ir jos kūrinį poziciją lietuvių literatūros lauke per P. Bourdieu teorijos prizmę, galima būtų teigti, kad kūrėja yra populiariosios literatūros atstovė, o jos darbai labiau laikytini turintys didesnę ekonominę vertę nei meninę. Tokia nuomonė susidaro apžvelgus autorės įvaizdį, įvertinus kūrinį priėmimą tarp kitų lauko agentų ir pagal populiarumo vertinimo kriterijus. Pavyzdžiui, romaną *Grybo sapnas* literatūrologai neretai pristato kaip lengvą skaitinį, kuris gali reikšti menką kūrinio meninę vertę. Literatūros apžvalgininkė Justina Toliautė recenzuodama *Grybo sapną* gyrė G. Grušaitę nurodydama, kad „[a]nkstesniuose romanuose su didele ironijos doze rašiusi apie lyrišką lietuvių emigrantų santykį su globalia vartojimo industrija, autorė išlaiko susidomėjimą panašiomis temomis, tik pasakojimą plėtoja brandžiau, rišliau, kompleksiškiau“ (Toliautė, 2023). Tačiau apibendrindama kūrinį nuteikia recenziją skaitantį asmenį, kad romanas yra labiau pramoginis skaitalas nei reikšmingos meninės vertės kūrinys. J. Toliautė recenziją reziumuoja štai taip: „Apibendrinant, „Grybo sapnas“ – puiki pramoga tamsiais žiemos vakarais. Skaitytojus patrauks lengvas ir rišlus stilius.“ Tokia išvada yra aiški ir nedviprasmiška. Recenzijos autorei G. Grušaitės romanas *Grybo sapnas* nepasirodė galintis užimti reikšmingą poziciją lietuvių literatūros lauke.

Panašia nuomone recenzijoje „Grybo sapnas“ tarp egzistencializmo ir kosmopolitanizmo“ (Gailius, 2024) dalijosi ir prozininkas, literatūros kritikas, žurnalistas Marijus Gailius. Jis, kaip ir minėta recenzentė, atkreipė dėmesį į skirtumus tarp pirmųjų G. Grušaitės kūrinių ir kol kas paskutinio romano, pagrindinį bruožą išskirdamas jaučiamą rašytojos brandą. Vis dėlto recenzijoje išryškėjo autoriaus nuomonė, kad kūrinys yra labiau priskirtinas populiariajai kultūrai. Tai nurodo jo apibendrinanti mintis, kad G. Grušaitės romanas yra „kruopštus ir sąžiningas literatūrinis darbas, jis įtraukia, ypač pirmoji fantastinė dalis, tačiau kartu neapleidžia įspūdis, lyg būtum gavęs gražiau įpakuotą „Cosmopolitan“, manau, tikslinei auditorijai, į kurią buvo nutaikyta ir *pošinė* knygos pristatymo kampanija, tikrai tiks“ (Gailius, 2024). Verta atkreipti dėmesį ne tik į žurnalisto išvadą apie patį romaną, tačiau ir į jo žodinę išraišką, kuri skirta paminėti knygos pristatymo visuomenei kampaniją – *pošinė* (prie šios sąvokos svarbos ir aiškinimo bus sugrįžta kitame šio darbo dalies poskyryje).

Turint mintyje G. Grušaitės kūrinio vertinimą iš literatūros lauke veikiančių agentų, verta paminėti rašytojo ir kritiko Andriaus Jakučiūno recenziją „Tarp dogmų ir grybų“ (Jakučiūnas, 2024). Recenzuodamas *Grybo sapną* A. Jakučiūnas atkreipė dėmesį į keletą itin reikšmingų faktorių, susijusių su G. Grušaitės ir jos romano pozicijomis lietuvių literatūros lauke. Visų pirma, kritikas reflektuodamas apie romano komunikaciją ir turinį leidžia suprasti, kad, jo nuomone, knygos tema yra pasirinkta, kad atlieptų šiuolaikinei visuomenei aktualias temas. Pasak A. Jakučiūno, „[r]omano komunikacijoje itin išryškinama antiutopinė (ateities) paradigma ir grybas. Nežinau, ar tai yra masalas trendų ieškotojui, t. y. sąmoningas klaidinimas (nes abu dalykai dabar „ant bangos“), ar

klaidingas įsitikinimas“ (Jakučiūnas, 2024). Siekiant suprasti, ką recenzijos autorius siekia pasakyti, svarbu apsibrėžti sąvoką „trendas“. Remiantis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijomis internete, ši sąvoka yra „nevertotina svetimybė, atėjusi iš anglų kalbos. Angl. *trend* verčiamas taip: 1. kryptis; srovė, tendencija[.]“ Ši A. Jakučiūno vartojama sąvoka kūrinio turiniui aptarti suponuoja mintį, kad knygos temos yra aktualios masinei visuomenei, o tai reikštų jos menką meninę vertę. Taip pat aptardamas *Grybo sapnų* kritikas autorės rašymo stilių pavadina infantiliu – „stilius vietomis labai supaprastėja, netgi, sakyčiau, tampa infantilus, – apsunkina skaitytojo pastangas įsijausti į aprašomą pasaulį“ (ten pat). Šiuo teiginiu recenzentas skaitytojui perša nuomonę, kad Gabija Grušaitė ir jos kūriniai literatūros lauke vertinami prastai ir nepriskirtini aukštomis pozicijoms. Kitaip tariant, remiantis kritiko nuomone, G. Grušaitės romanas yra skirtas kaupti ekonominiam kapitalui, tačiau simbolinis rašytojos kapitalas yra nuvertinamas. Oponuojančių nuomonių iš lietuvių literatūros lauke veikiančių agentų neaptikta, kadangi, viena vertus, romano recenzijų buvo nedaug. Kita vertus, aptarti ne literatūros lauke veikiančių asmenų atsiliepimus apie kūrinį šiame poskyryje būtų kiek netikslinga, kadangi šio poskyrio tikslas – išanalizuoti G. Grušaitės poziciją išskirtinai literatūros lauke, neįtraukiant į jį už jo ribų veikiančios plačiosios visuomenės nuomonės.

Atsižvelgiant į P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją, „literatūros laukas yra kovos dėl rašytojo sampratos vieta“ (Bourdieu, 2003, p. 288), o užimama pozicija lauke iš dalies priklauso nuo jame esančių agentų. Jų galia nėra vienoda, o dėl lauke vykstančios kovos, pasak L. Jakonytės, „vieni rašytojai įtvirtinami literatūros lauko centre (su visomis jame gaunamomis privilegijomis), o kiti išstumiami“ (Jakonytė, 2005, p. 61). Remiantis šia teorine prieiga galima kelti prielaidą, kad G. Grušaitė yra palankiai priimama visuomenėje ir jos knygos tinkamos masėms, vadinasi, rašytojos ekonominis kapitalas yra reikšmingas. Tačiau žvelgiant iš literatūros lauko agentų perspektyvos rašytoja neturi įgijusi reikšmingo simbolinio kapitalo.

3.2. Gabijos Grušaitės savireprezentacija

Savireprezentacijos sąvoka aiškina asmens savanorišką pasirinkimą pristatyti save viešumoje. Diskutuojant apie rašytojo savireprezentacijos priemones, būtina akcentuoti, kad kalbama apie asmeninį rašytojo indėlį į savo žinomumą. Vadinasi, šiuo atžvilgiu diskutuojama ne apie leidyklos leidžiančios kūrėjo knygą rinkodaros strategiją. Šiame kontekste pravartu apie rašytojo vardą kalbėti kaip apie prekės ženklą, kurį jis kuriasi pats. Kitaip tariant, nagrinėjama rašytojo komunikacija socialiniuose tinkluose, knygos pristatymo renginiai, menininko pasirodymai viešumoje – konferencijose, literatūriniuose ar kitokio pobūdžio viešuosiuose renginiuose.

Aptarus Gabijos Grušaitės poziciją literatūros lauke, tampa aišku, kad rašytoja simbolinį kapitalą pradėjo kaupti vos debiutavusi literatūros lauke. Pirmosios premijos reiškė pripažinimą

literatūros profesionalų tarpe. Vis dėlto, rašytojos pozicija pakito pasirodžius jos romanui *Grybo sapnas*, kurio pristatymas visuomenei ir literatūros laukui, nors ir sulaukė nemažai dėmesio, tačiau nebuvo įvertintas itin palankiai. Kitaip tariant, literatūros lauke turėtas simbolinis kapitalas sumenko, o ekonominis – išaugo. Analizuojant G. Grušaitės poziciją literatūros lauke, pastebėta, kad įtaką rašytojos kapitalui turėjo jos savireprezentacijos priemonės. Į jas dėmesį atkreipė ne tik visuomenė, bet ir literatūros lauko agentai recenzijose apie romaną *Grybo sapnas*, paminėję ir jo pristatymui pasirinktas viešinimo priemones. Prieš aptariant literatūros lauko agentų reakcijas į rašytojos savireprezentaciją, svarbu paminėti priemones, kurios buvo naudotos pristatyti jos naują kūrinį.

Visų pirma, pasirodė pranešimai spaudai apie autorės trečiąją knygą ir jos sutiktuves su kviestiniais svečiais. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, kad asmenys, kurie dalyvavo knygos sutiktuvėse, nebuvo išskirtinai lietuvių literatūros lauko agentai. Kviestiniai svečiai, kaip teigiama pranešime spaudai, buvo didžiąjai Lietuvos visuomenės daliai žinomi populiariosios kultūros veikėjai – apžvalgininkas Andrius Užkalnis, žurnalistas Audrius Ožalas, reklamos specialistė Dovilė Filmanavičiūtė, dainininkas, rašytojas Kastytis Sarnickas-Kastetas, nuomonės formuotojas Naglis Bierancas, dizaineris Robertas Kalinkinas ir daugelis kitų (*15min.lt*, 2023). Žinomų populiariosios kultūros atstovų dalyvavimas renginyje, manytina, veikė kaip sklaida apie naują knygą. Garsūs renginio svečiai savo socialinių tinklų paskyrose turi reikšmingą kiekį sekėjų. Pavyzdžiui, D. Filmanavičiūtė seka 59,7 tūkst. žmonių „Facebook“ ir 46 tūkst. „Instagram“, Andrių Užkalnį – 27 tūkst. „Facebook“ ir 1,6 tūkst. „Instagram“, N. Bierancą – 4,3 tūkst. „Facebook“ ir 294 tūkst. „Instagram“, R. Kalinkiną – 1,2 tūkst. „Facebook“ ir 84,9 tūkst. „Instagram“. Šiame kontekste, renginio kviestiniai svečiai yra tarsi savireprezentacijos priemonė, kuri nurodo G. Grušaitės *habitus*, jos socialinę aplinką ir yra vienas iš veiksnių suponuojantis nuomonę apie rašytojos ekonominę ir simbolinį kapitalą populiariosios kultūros lauke.

Kita vertus, G. Grušaitės socialinė aplinka, kurios atstovai gerai žinomi Lietuvoje asmenys, ją toliau nuo literatūros lauko agentų. Tai pastebėtina kritikų recenzijose. Pavyzdžiui Monikos Ložytės straipsnyje, kuriame autorė jau antruoju sakiniu išreiškia juntamai prieštaringą nuomonę, rašydama, kad „[r]omano pristatyme dalyvavo influenceriai ir kitos žinomos personos, o pati autorė pristatyme pasirodė vilkėdama blizgančią suknelę“ (Ložytė, 2025). Siekiant sužinoti, ką apie tokią kritiką mano pati rašytoja, su ja buvo susiekta elektroniniu paštu. Rašytojos atsakymas pateikiamas pirmame šio darbo priede. Taigi, paklausta nuomonės apie kritikų atsiliepimus dėl pasirinkto knygos pristatymo formato, G. Grušaitė dalijasi nuomone, kad tai susiję su stagnacija lietuvių literatūros lauke. Pasak rašytojos, „dauguma recenzijų mini mano suknelę, ir nelabai yra girdėję apie šiuolaikines traumos/streso kontinuumo teorijas arba epigenetiką, tad mano kūrybos nuoširdžiai nesupranta, o tai, ko nesupranta, vertina neigiamai. Visgi nemanau, kad problema yra savireprezentacija (pristatymą visgi organizavo leidykla) ar fashion statement, o labiau vertybinis

lauko sustabarėjimas, kuris literatūrą apibrėžia itin siaurai“ (žr. 1 priedą). G. Grušaitė taip pat pamini, kad pristatymo ji nesureikšmina, jai tai buvo labiau „bajeris, juokingas konteksto išryškinimas, kai aplinkiniai į save žiūri pernelyg rimtai“ (žr. 1 priedą). Analizuojant rašytojos atsakymą, formuojasi nuomonė, kad G. Grušaitė supranta, kokią įtaką jos savireprezentacija turi lietuvių literatūros lauko agentų nuomonei apie ją, tačiau šio aspekto neišskiria kaip itin svarbaus. Rašytoja linkusi atsiriboti nuo kritikų komentarų, kurie nėra susiję su knygos turiniu.

Literatūrologo Manfredo Žvirgždo recenzija „Patetinė simfonija“ (Žvirgždas, 2024) pradedama komentarų apie knygos pristatymo visuomenei būdą. Pirmuoju sakiniu literatūrologas leidžia skaitytojui suprasti, jog jo nuomone aptariamas kūrinys yra populiariosios kultūros produktas ne dėl jo turinio, tačiau dėl pristatymo formos: „[t]rečiasis Gabijos Grušaitės romanas *Grybo sapnas* pasirodė lydimas reklaminės kampanijos ir kviestinių vakarėlių, apie jį pasisakė kultūrinio gyvenimo kronikininkai ir blizgių žurnalų etatinė publika“ (Žvirgždas, 2024). Šiame M. Žvirgždo įžanginiame sakinyje išvelgiama prieštaringa nuomonė, kuri, laikantis prielaidos, kad simbolinis kapitalas, meninė kūrinio vertė ir populiariosios kultūros aspektai tarpusavyje nedera, reiškia, kad pasirinktos reklaminės savireprezentacijos priemonės mažina kūrinio meninę vertę ir sumenkina jo autorės galią ir poziciją literatūros lauke. Į pasirinktas knygos pristatymo priemones sureagavo ir prozininkas, literatūros kritikas, žurnalistas Marijus Gailius. Autorius recenzijoje „*Grybo sapnas*“ tarp egzistencializmo ir kosmopolitizmo“ (Gailius, 2024) atkreipia dėmesį, kad G. Grušaitės romanas yra atidžiai sukonstruotas literatūrinis darbas (plg. Gailius, 2024), rodos, taip nurodymas kūrinio meninę vertę. Kritikas taip pat pamini rašytojos pasirinktas komunikacijos priemones bei pasirinktą vizualinį knygos apipavidalinimą. Žurnalistas knygos viršelį prilygina tarptautiniam žurnalui „Cosmopolitan“, reikšminga paminėti, kad leidinio tikslinė auditorija moterys, o pagrindinės jo temos yra apie lyčių santykius, grožį, madą, laisvalaikį ir pan. Pasak M. Gailiaus, „<...> neapleidžia įspūdis, lyg būtum gavęs gražiau įpakuotą „Cosmopolitan“. Manau, tikslinei auditorijai, į kurią buvo nutaikyta ir pošinė knygos pristatymo kampanija, tikrai tiks“ (Gailius, 2024). Ši kritiko išreikšta mintis suponuoja nuomonę, kad *Grybo sapnas* yra vis dėlto nors ir atidžiai sukonstruotas literatūrinis darbas, tačiau bendrai tai žanrinės literatūros kūrinys, kuris yra menkavertis lauke. Reikšminga atkreipti dėmesį ir į kritiko pavartotą žodžių junginį – *pošinė* kampanija. Šiame kontekste žodis *pošinė* verčiamas į anglišką terminą *posh*, kuris reiškia praštmanus.

Daroma prielaida, kad M. Gailius akcentavo knygos *Grybo sapnas* pristatymą, kuriame dalyvavo lietuvių populiariosios kultūros atstovai. Atkreipdamas dėmesį į rašytojos romano pristatymo vakarėlį, M. Gailius atkreipia skaitytojo dėmesį, kad knygos sutiktuvės buvo rengiamos už lietuvių literatūros lauko ribų. Surengtas vakarėlis laikomas ir rašytojos savireprezentacijos priemone, kadangi tai kur ir kaip surengtas renginys, suteikia skaitytojui galimybę susidaryti nuomonę ir apie pačią rašytoją. Kitaip tariant, romano pristatymui pasirinkta priemonė – uždaras

vakarėlis su garsenybėmis, nurodo rašytojos *habitus*. Šiuo atžvilgiu G. Grušaitė literatūros laukui ir visuomenei pristato savo socialinę padėtį. Visuomenėje tokia savirepresentacija priimtina ir įdomi, tačiau literatūros lauke išskirianti rašytoją iš bendro konteksto. Tai akcentuoja M. Ložytė rašanti, kad „[n]aujų portalai ir pati autorė apie knygos sutiktuvų vakarėlį daug rašė ir kalbėjo – suprask, lietuvių literatūros kaimui influenceriai yra neregėtas dalykas, o autoriams, kurie į savo knygų pristatymus vis dar vaikšto vilkėdami senamadiškais drabužiais be blizgučių, reikėtų susimąstyti“ (Ložytė, 2025).

Analizuojant literatūros lauko agentų išreikštą nuomonę, galima daryti prielaidą, kad pasirinktos savirepresentacijos priemonės gali trikdyti ir nukreipti dėmesį nuo knygos ir jos turinio įvertinimo, suponuoti išankstinę nepalankią nuomonę. Taip pat nagrinėjant kritikų atsiliepimus apie G. Grušaitę ir jos kūrinius, atkreiptas dėmesys, kad literatūrologas M. Žvirgždas aptardamas *Grybo sapną* pamini ir kitus rašytojos kūrinius, juos įvardija kaip „greito tempo, road movie kino triukų prikimštais, jaunystės nuotykius šlovinančiais romanais“ (Žvirgždas, 2024) ir dar kartą atkreipia dėmesį į literatės *habitus*. M. Žvirgždas ne teigia, tačiau vis dėlto pamini, kad skaitant G. Grušaitės kūrinius jam kyla klausimai susiję su autobiografiškumu. Recenzijos autorius nurodo kalbėjimą pirmu asmeniniu ir prieina prie išvados, kad rašytoja „linkusi tapatintis su tam tikro amžiaus, patirties, socialinio statuso veikėjais“ (ten pat). Aptardamas rašytojos sukurtus knygų veikėjus, literatūrologas daro prielaidą, kad jos knygose esanti aplinka jai artima, kitaip tariant, remiantis P. Bourdieu teorine prieiga, literatūrologas dalinai nusako rašytojos *habitus*: „pristatoma aplinka, kuri rašytojai turbūt geriausiai pažįstama – amžiaus vidurio ribą peržengusi elito bendruomenė, sukaupusi tam tikrą finansinį ir moralinį kapitalą, profesinę karjerą vertinanti labiau nei šeimą, dažniausiai nepaliekanti palikuonių, propaguojanti sveiką gyvenseną ir saikingą hedonizmą, daug dėmesio skirianti fiziniam ir psichologiniam savęs tobulinimui“ (ten pat). Tiesa, G. Grušaitė interviu Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos transliuotojo laidoje „Stilius“, kalbinama Violetos Baublienės, atkreipė dėmesį, kad: „kaip kūrėjai, labai svarbu nerašyti apie save – ir nė vienas mano kūrinys nėra autobiografiškas. Nors, kadangi esu jauna moteris, žmonėms norisi interpretuoti ir ieškoti manęs veikėjuose. Bet uždavinys, kurį sau išsikėliau, buvo parašyti knygą apie tai, ką aš matau kaip stebėtoja, kaip dalyvė“ (Grušaitė, 2025).

Nagrinėjant M. Žvirgždo recenziją ir akivaizdžią ironiją, rašant apie herojus, kurie „egocentrikai ir perfekcionistai, susiduriantys su problemomis, apie kurias paprastas žmogelis pasakytų – ak, kad man tik tokios bėdos būtų“, prieinama prie išvados, kad literatūrologui G. Grušaitės aplinka neatrodo padedanti jai auginti simbolinį kapitalą lietuvių literatūros lauke. Rašytojos kultūrinis kapitalas – išsilavinimas, nėra kvestionuojamas kaip ir nėra kreipiamas dėmesys į ekonominį, tačiau atsiliepimai susiję su rašytojos savirepresentacija viešumoje, leidžia daryti prielaidą, kad priemonės, kurios yra įprastos populiariojoje kultūroje, pavyzdžiui šventiniai

vakarėliai, yra nepalankiai vertinamos tarp lietuvių literatūros lauko agentų, o tai veda į menkstantį rašytojo simbolinį kapitalą.

Analizuojant G. Grušaitės savireprezentacijos priemones būtina atkreipti dėmesį į analogijų Lietuvoje neturinčią, knygos pristatymui skirtą dviejų dalių tarpdisciplininę audiovizualinę instaliaciją „Pasimatymas su aštuonkoju“. Ši instaliacija buvo sukurta, siekiant išplėsti G. Grušaitės romane *Grybo sapnas* kurtą visatą. Į šią knygos visatos praplėtimo ir pristatymo visuomenei priemonę, žvelgiama ir kaip į rašytojos savireprezentacijos priemonę. Audiovizualinė instaliacija veikia kaip rašytojos asmenybės populiarinimo priemonė, kadangi atkreipia ne vien skaitytojų dėmesį į romaną, bet ir daro G. Grušaitę labiau žinomą, atpažįstamą.

Remiantis informacija pateikta rašytojos internetinėje svetainėje, instaliacija suprantama ir paveiki daugumai, net ir tiems lankytojams, kurie romano neskaitė. Atvykę apžiūrėti instaliacijos, svečiai buvo „kviečiami atsigulti, patogiai įsitaisyti, atsipalaiduoti ir patyrinėti savo kūną ir sąmonę“ (Grušaitė, 2024). Rašytojos internetinėje svetainėje pateikiamas vaizdingas instaliacijos aprašymas „[i]šsiliejanti riba tarp vidinio žmogaus pasaulio ir išorinio tyrinėjama santykiyje su Ramiojo vandenyno aštuonkoju, kuris yra tiek konkretus fizinis objektas /subjektas, tiek simbolis ir fantazija“ (ten pat). Atvykęs į meninei instaliacijai skirtas patalpas, lankytojas galėjo būti nustebintas padengtu ilgu valgomuoju stalu ant kurio serviruojamos taurės, o lėkštėse – netikras aštuonkojis ir jo kūno dalys. Kambaryje lankytojas kviečiamas atsigulti ant nugaros ir stebėti videofilmą. Meninę instaliaciją įamžino fotografas Justinas Auškelis, jo nuotraukomis (žiūr. 1 paveikslą) socialiniuose tinkluose dalijosi ir Gabija Grušaitė. Pranešime spaudai nurodoma, kad „Gabijos instaliacija – hipnotizuojantis videofilmas, kuriame įamžinta Kopenhagos jūrų muziejaus akvariume gyvenusi galvakojė, ir aštuonios plastikinės, iš Octopus vulgaris pagamintų patiekalų, menininkės užsisakytų įvairiuose pasaulio restoranuose taip neįprastai gedint savo mirusio aštuonkojo augintinio, kopijos“ (lrt.lt, 2024).

Apsilankymas meninėje erdvėje buvo atviras ir suprantamas tiek kalbantiems lietuvių kalba, tiek anglų, taip pat lankymas nebuvo apribotas auditorijos amžiaus. Lietuvių literatūros lauke atsiliepimų ar viešų reakcijų į šią knygos visatos išplėtimo priemonę nebuvo, tačiau visuomenėje ji buvo priimta itin palankiai – socialiniame tinkle „Facebook“ netrūko teigiamų komentarų, rašytoja buvo kviečiama pasidalyti savo nuomone radijo laidose ir televizijoje, bilietai į pirmuosius seansus buvo parduoti per parą.

1 paveikslas. Tarpdisciplininė audiovizualinė instaliacija „Pasimatymas su aštuonkoju“.
Nuotraukos autorius Justinas Auškelis, 2024.

Rašytoja reflektuodama apie instaliaciją ir jos populiarumą, minėjo, kad tai „galimybė patirti platesnį grybo pasaulį, nei telpa į romano „Grybo sapnas“ rėmus“ (Grušaitė, 2024). Taip pat pranešime spaudai autorė atkreipia dėmesį ir į savo kultūrinį kapitalą, akcentuodama, kad septynis metus studijavo žmogaus sąmonės paradoksumą, o jos analizuota ir susisteminta medžiaga yra kūrinio pagrindas. G. Grušaitė džiaugėsi dėl kaupiamo simbolinio kapitalo visuomenėje, atkreipdama dėmesį, kad „toks lankytojų susidomėjimas <...> yra didelis įvertinimas“ (ten pat). Instaliacija susidomėję buvo ne tik skaitytojai, tačiau ir žurnalistai. Tai dar viena priežastis, kodėl ši meninė ir rinkodarinė sprendimą galima įvardinti rašytojos savireprezentacijos priemone. Kadangi pasidalinti mintimis apie sumanymą ji buvo kviečiama interviu, publikuotais Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos internetinėje svetainėje, internetiniame dienraštyje „15min.lt“, internetinėje kultūros svetainėje „Literatūra ir menas“.

Iki šiol lietuvių literatūros lauke rašytojai savo knygų pristatymams nenaudojo tokių priemonių arba jos nesusilaukė gausaus susidomėjimo. Pasirinkimas knygų pristatymų nedaryti tokių, kurie pritrauktų gausų visuomenės dėmesį galimai yra sąmoningas ir atsiremiantis į literatūros sociologijos teoriją. P. Bourdieu teigia, kad populiarią literatūrą nuo aukštosios skiria skirtingų naudų siekis. Kitaip tariant, aukštoji literatūra siekia simbolinės naudos, o populiarioji – ekonominės (Bourdieu, 1993, p. 182). Analizuojant G. Grušaitės romanui pristatyti tarpdisciplininę audiovizualinę instaliaciją „Pasimatymas su aštuonkoju“, galima daryti prielaidą, kad ši priemonė naudojama, siekiant sustiprinti ekonominį rašytojos kapitalą. Šiuo atveju tai reikštų rašytojos simbolinio kapitalo nuvertėjimą. D. Maingueneau teigimu, rašytojas, kurio elgesys sudaro įspūdį, kad

jis siekia finansinės vertės, rizikuoja literatūros lauke tapti vidutinišku rašytoju (plg. Maingueneau, 1993, p. 47). Mokslininkas taip pat teigia, kad „taikios derybos tarp rašymo ir pinigų yra svarstymo, kas yra vertė, dalis (Maingueneau, 1993, p. 47). Žvelgiant iš šios perspektyvos, tai G. Grušaitės tarpdisciplininė audiovizualinė instaliacija „Pasimatymas su aštuonkoju“ nors ir palankiai priimta visuomenės, vis dėlto, literatūros lauke tai dar viena priežastis, kodėl autorė nėra vertinama kaip aukštosios literatūros atstovė.

Tiriant G. Grušaitės savireprezentacijai skirtus būdus, būtina į tyrimą įvesti ir rašytojos saviraišką socialiniuose tinkluose. Apžvelgus autorės viešai prieinamas paskyras socialiniuose tinkluose „Facebook“ ir „Instagram“, pastebėtina, kad G. Grušaitė jose dalijasi daugiau asmeninio gyvenimo akimirkomis nei diskusijoms, susijusioms su literatūros lauko aktualijomis, vesti. Taip pat „Facebook“ paskyra yra uždara ir nematoma jos nepatvirtintiems asmenims. Abejose paskyrose rašytoja turi daugiau nei tūkstantį sekėjų – 2,2 tūkst. „Facebook“, 2,9 tūkst. „Instagram“. Siekiant tikslingai įvertinti rašytojos savireprezentacijos priemones šiuo metu, darbe apžvelgiama autorės skelbtina informacija ne ankstesnė nei 2024 m. sausio 1 d. Be kita ko, analizuojami įrašai „Facebook“ paskyroje tik tie, kurie matomi tiek rašytojos sekėjams, tiek jos veiklos nestebintiems ar G. Grušaitės *nepriimtiems į draugus* asmenims. Rašytojos „Instagram“ paskyra yra atvira visiems, todėl didesnis dėmesys skiriamas jai.

Atlikus viešai socialiniuose tinkluose prieinamos rašytojos skelbtinos informacijos analizę, pastebėtina, kad G. Grušaitė daugiausiai su auditorija bendrauja „Facebook“ platformoje, kurioje dalijasi įrašais apie kaupiamą simbolinį kapitalą, nuomone, susijusia su lietuvių literatūros lauku, išskirtinai apie kalbos redagavimą. Tuo tarpu „Instagram“ paskyroje įrašus rašytoja skelbia retai. Daroma prielaida, kad pastarosios paskyros autorė aktyviai nenaudoja, kadangi šis socialinis tinklas labiau skirtas vizualiniam turiniui, o „Facebook“ laikomas informacinio turinio socialiniu tinklu“ (Domarkė, 2017). Analizuojant G. Grušaitės įrašus „Facebook“ pastebima, kad literatė nemažai dėmesio skiria lietuvių literatūros lauko aktualijų aptarimui, pavyzdžiui, kalbos redakcijai. Autorė įrašuose dalijasi ne tik savo nuomone, bet ir jai artimų pažiūrų autorių tekstais. Rekomenduodama auditorijai perskaityti Lietuvos lenkų literatūros asociacijos vicepirmininkės Kamila Zujevič straipsnį apie tautinių mažumų santykį su valstybine kalba, G. Grušaitė leidžia savo sekėjams susidaryti nuomonę, kad jai svarbi kalbos politika. Tai patvirtina ir kiti jos įrašai, pavyzdžiui, kvietimas domėtis teksto redagavimo konferencija „REDA“ (žiūr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. Gabijos Grušaitės viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2024

Taip pat rašytojos socialinėje paskyroje gausu pasidalinimų, nurodančių jos kaupiamą simbolinį kapitalą. G. Grušaitė aktyviai dalijasi nuorodomis į interviu, kuriuose ji atskleidžia savo santykį su kultūros lauku, nuomonę šiuolaikinį rašytojo įvaizdį, kūrybą ir kt. Reikšminga pastebėti, kad dauguma rašytojos tekstų socialiniuose tinkluose yra apie kūrybą ir literatūros lauką. Tai leidžia suprasti, kad G. Grušaitė savęs neatskiria nuo lietuvių literatūros lauko, juo domisi ir komentuoja tai, kas jai atrodo aktualu. Naudodama socialinius tinklus kaip savireprezentacijos priemonę, rašytoja save pristato aktyvia lauko agente ir formuoja savitą šiuolaikinio rašytojo įvaizdį.

Apibendrinant aptartas G. Grušaitės savireprezentacijos priemones, pastebėtina, kad rašytojos knyga *Grybo sapnas* buvo pristatyta ne kaip meno kūrinys literatūros laukui, bet kaip prekė visuomenei. Aktyvi reklama, vakarėliai ar audiovizualinės instaliacijos literatūros lauke yra priemonės, kurios skirtos didinti ekonominį kapitalą, o ne auginti simbolinį. Šią mintį patvirtina ir rašytojos išreikšta nuomonė apie ekonominio kapitalo auginimą. Interviu su A. Jakučiu ji teigė, kad jos asmenybės formavimuisi įtakos turėjo kapitalistinė aplinka, todėl jos „išgyvenimo strategija labiau orientuota į pinigus ir išorinę sėkmę“ (Grušaitė, 2024). Be kita ko, diskutuojant apie G. Grušaitės atvejį, pastebėtina, kad autorė naudodamasi savireprezentacijos priemonėmis sukūrė teigiamą įvaizdį visuomenėje ir skaitytojų akyse. Tačiau žvelgiant į literatūros lauką, rašytojos savireprezentacijos priemonės nepadėjo susikurti simbolinio kapitalo. Vis dėlto, paskutinis rašytojos romanas susilaukė ir pagyrų iš literatūros lauko, tad teigti, kad dėl populiarumo jis yra menkavertis populiariosios kultūros produktas, būtų netikslu. G. Grušaitės komunikacija socialiniuose tinkluose leidžia susidaryti nuomonę, kad ji nėra atsiribojusi nuo literatūros lauko ir visuomenei save pristato kaip rašytoją, kuriai aktualus valstybinės kalbos vartojimas. Kitaip tariant, G. Grušaitės populiarumą ir išskirtinumą lietuvių literatūros lauke lemia renginiai, kuriuose ji dalyvauja kartu su leidykla

„Lapas“. Formuojamas įvaizdis socialiniuose tinkluose nėra orientuotas į siekį išsiskirti ar kaupti ekonominį kapitalą, o pasirinkta savireprezentacijos strategija neužtikrina galios pozicijos šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke.

3.3. Rimantas Kmita lietuvių literatūros lauke

Rimantas Kmita lietuvių literatūros lauke žinomas poetas, prozininkas ir literatūrologas. R. Kmitos asmenybė ir pozicija šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke aktuali, kadangi literatas yra ne vien meninio teksto kūrėjas, bet ir mokslininkas, tiriantis XX a. antros pusės lietuvių literatūrą, sovietinio laikotarpio literatūrą bei literatūros sociologiją (plg. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras). Tai literatūros lauko agentas, kuris užima ne vieną poziciją, o jo veikla lauke gali būti tiriama ne vienu aspektu. Dėl šios priežasties analizuoti R. Kmitos savireprezentacijos priemones šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke įdomu ir aktualu.

R. Kmita literatūros lauke debiutavo kurdamas poeziją, 1999 m. jis išleido savo pirmąją poezijos knygą *Nekalto prasadėjimo* (Vilnius: LRS leidykla, 1999). Debiutinė poezijos knyga rašytojui 2000 m. pelnė pripažinimą literatūros lauke ir Zigmo Gėlės-Gaidamavičiaus premiją. Vėliau, 2002 m., pasirodė antroji poezijos knyga *Upės matavimas* (Kaunas: „Nemunas“, 2002), o 2009 m. kol kas paskutinioji – *Švelniai tariant* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009). Vėlesni R. Kmitos žinomi darbai buvo susiję jau nebe su asmenine kūryba, bet su akademiniiais darbais, kurių pagrindinė ašis, kaip minėta, sovietmečio literatūra ir literatūros sociologija.

Lietuvių literatūros tyrimų lauką literatūrologas praplėtė parengęs dvi monografijas *Ištrūkimas iš fabriko: modernėjanti lietuvių poezija XX amžiaus 7–9 dešimtmečiais* (Vilnius: LLTI, 2009) ir *Ugnies giesmės: tūkstantis Sigito Gedos veidų* (Vilnius: „Tyto alba“, 2022), parašė knygą *Nevienareikšmės situacijos: pokalbiai apie sovietmečio literatūros lauką* (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2015), su Algiu Kalėda ir Dalia Satkauskyte sudarė žinyną *Sovietmečio lietuvių literatūra: reiškiniai ir sąvokos* (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019) bei parengė mokslinių straipsnių rinkinį *Virsmo link: vėlyvojo sovietmečio literatūros socialumas ir estetinė raiška* (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2024). Šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke R. Kmita žinomas ir dėl skelbiamų straipsnių, recenzijų, esė kultūrinėje ir mokslinėje periodinėje spaudoje. Remiantis P. Bourdieu teorija, rašytojas yra literatūros lauko agentas sukaupęs kultūrinį kapitalą ir įsitvirtinęs mokslinių literatūros tyrinėjimų lauke. Taip pat daroma prielaida, kad nemenkas indėlis į tyrimų lauką, R. Kmitai suteikia ir simbolinį, ir socialinį kapitalus, kas reikštų ir atitinkamą galią išreikšti nuomonę apie suvokimą, kas yra rašytojas ir kas yra „tikras“ menas.

2016 m., praėjus keturiolikai metų nuo paskutiniosios poezijos knygos, rašytojas literatūros laukui pristatė romaną *Pietinia kronikas* (Vilnius: „Tyto alba“, 2016). Parašytas šiaurietiška šnekta, romanas literatūros lauke 2017 m. buvo įvertintas prestižine Jurgos Ivanauskaitės premija ir susilaukė ne tik lauko agentų dėmesio, bet ir visuomenės. Kaip prisimena rašytoja Jurga Tumasonytė, „kai vyko, ko gero, pirmasis romano pristatymas ir salėje prigužėjo žmonių, tapo aišku, kad ši knyga išeis iš literatū socialinio burbulo ribų“ (Tumasonytė, 2023). Pasak prozininkės, „Pietinia kronikas“ tapo daugiau negu romanu, inspiravusiu įvairių pokyčių ne tik literatūroje, bet ir visuomenėje“ (ten pat). *Pietinia Kronikas* tapo objektu diskusijoms literatūros lauke, kaip aukštos vertės populiariosios kultūros romanas. Remiantis Vaidotu Montrimu, R. Kmita provokuodamas skaitytojų auditoriją kūrinį įvardijo popromanu, o „[t]oks jo žingsnis pakankamai gudrus, nes taip R. Kmita nušovė du zuikius: surišo rankas kritikams ir nominavo savo romaną kaip populiarią“ (Montrimas, 2017). Svarbu pastebėti, kad nors, pasak P. Bourdieu, populiarius menas dažniau susilaukia neigiamos kritikų reakcijos ir nėra įvardijamas kaip „tikrasis“ menas (plg. Bourdieu, 2003, p. 164), R. Kmitos atveju gausaus visuomenės dėmesio susilaukęs kūrinys nebuvo nuvertintas lauko agentų. V. Montrimas recenzijoje pastebėjo, kad popromanas *Pietinia Kronikas* yra šiuolaikiškas, o „priešdėlis „pop“ čia neturi jokios neigiamos prasmės“ (Montrimas, 2017).

Po pirmojo sėkmingo debiuto prozoje, R. Kmita visuomenei pristatė dar vieną knygą *Remyga* (Vilnius: „Tyto alba“, 2020), kuri rašytojui 2021 m. pelnė 30-ąją Lietuvos rašytojų sąjungos premiją, skiriamą už didelės vertės literatūrinį kūrinį. Reikšminga pastebėti, kad tai antroji svarbi literatūros lauko agentų, esančių galios pozicijoje, skirta premija. Dėl šios priežasties prieinama prie išvados, kad R. Kmita kaip rašytojas lietuvių literatūros lauke vertinamas ir pripažįstamas. Skirta premija tik dar labiau padidino rašytojo simbolinį kapitalą. Įdomu, kad R. Kmitos romanų populiarumas nemažina ir nemenkina jo vietos lietuvių literatūros lauke, atvirkščiai, nei pastebėta analizuojant G. Grušaitės atvejį. Taip pat svarbu paminėti, kad prie simbolinio R. Kmitos kapitalo didinimo prisidėjo ir jam suteikta 2024 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija, kuri skiriama Lietuvos ir pasaulio lietuvių bendruomenės kūrėjams už jų indėlį į kultūrą bei reikšmingus meno srities nuopelnus. Vertinant įgytas rašytojo premijas ir indėlį į mokslinį lietuvių literatūros lauką, galima teigti, kad R. Kmita užima reikšmingą poziciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke. Tai grindžiama tuo, kad svarbios premijos suteikia rašytojui nepaneigiamą simbolinį kapitalą, jo mokslinis indėlis – kultūrinį, kritika ir raiška kultūrinėje periodikoje, buvimą Lietuvos rašytojų sąjungos nariu – socialinį, o popromano *Pietinia Kronikas* ir vėlesnės jo ekranizacijos pasirodymas – ekonominį.

Analizuojant R. Kmitos poziciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, svarbu paminėti, kad 2025 m. pasirodė jo romano *Pietinia Kronikas* ekranizacija (rež. Ignas Miškinis, 2025), kuri neabejotinai prisidėjo prie rašytojo žinomumo. Po filmo pasirodymo kino teatruose, socialinėse

medijose, kultūrinėje ir populariojoje žiniasklaidoje pasirodė ne vienas interviu su rašytoju, vyko su filmo pristatymu ir knygos aptarimu susiję renginiai. Šis atvejis sužadino smalsumą ar nauja populiarumo banga ir aktyvi savirepresentacija paveikė R. Kmitos poziciją lietuvių literatūros lauke. Todėl toliau darbe analizuojama R. Kmitos savirepresentacija, remiantis rašytojo atsakymais į tyrėjo paruoštus į klausimus, kurie pateikiami antrame darbo priede.

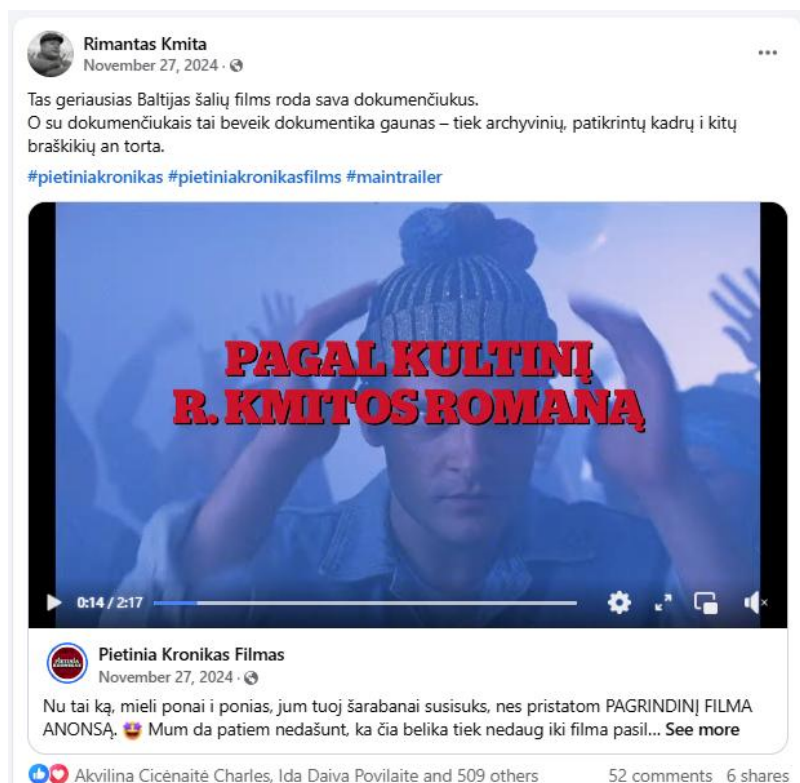
3.4. Rimanto Kmitos savirepresentacija

Rimantas Kmita – aktyvus lietuvių literatūros lauko agentas nuo 1999 m. Vis dėlto, darbe analizuojama rašytojo savirepresentacija šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, kurio ribos teorinėje dalyje apibrėžtos nuo 2020 m. iki šių dienų. Analizuojant R. Kmitos naudojamas priemonės įvairzdžiui kurti, pastebėta, kad rašytojas komunikacijos kontekste nepasireiškia išskirtinumu. Savirepresentacijai naudojami socialiniai tinklai, dalyvavimas kultūriniuose renginiuose, pasirodymai radijo ar televizijos laidose, interviu kultūros dienraščiuose ir kt. Dėl šios priežasties analizė išplečiama remiantis R. Kmitos pateiktais atsakymais į klausimus, kurie leidžia susidaryti įspūdį apie jo požiūrį į rašytojo savirepresentaciją šiuolaikinio lietuvių literatūros lauko kontekste. Taip pat reikšminga paminėti, kad darbe tiriamos savirepresentacijos priemonės, kurios yra aktualios R. Kmitos rašytojo įvairzdžiui, tačiau mažiau analizuojamos tos, kurios yra skirtos stiprinti literatūros mokslininko poziciją lauke.

Prieš socialinių tinklų atsiradimą, rašytojai galėjo perduoti norimą informaciją kitiems literatūros lauko agentams ar skaitytojams vien per tradicinius komunikacijos kanalus. Kitaip tariant, naujienos apie literatus visuomenę sklisdavo per televiziją, spaudą ir netiesioginiu būdu – žurnalistinius pranešimus (plg. Siudikienė, 2018). Tačiau įsigalėjus socialiniams tinklams, rašytojams atsirado galimybė santyki su auditorija plėtoti be tarpininkų. Kaip minėta, R. Kmita literatūros lauke debiutavo 1999 m., tai yra tais laikais, kai socialinės platformos „Facebook“ ar „Instagram“ neegzistavo. Pasak D. Siudikienės, „greta savo turimo talento asmuo turi gebėti prisitaikyti prie šiuolaikinių medijų formato, kuriam yra svarbūs asmens gebėjimai kurti įvykius, sulaukiančius medijų auditorijų susidomėjimo“ (Siudikienė, 2018), tad prie naujo bendravimo su auditorija formato prisitaikė ir R. Kmita. Rašytojas susikūręs paskyras dažniausiai naudojamuose socialiniuose tinkluose „Facebook“ ir „Instagram“, kuriuose skirtumas tarp sekėjų skaičius žymus. „Facebook“ platformoje rašytoją stebi 3,2 tūkst. dydžio auditorija, tuo tarpu „Instagram“ – 950. Šiam skirtumui įtakos gali turėti tai, kad R. Kmita daugiau turiniu dalijasi „Facebook“, kaip ir G. Grušaitės atveju, manytina, kad *Pietinia Kronikas* autorius yra aktyvesnis šioje platformoje, kadangi ji daugiau skirta tekstiniam nei vizualiam turiniui. Analizuojant R. Kmitos skelbtiną informaciją socialiniuose tinkluose, pastebima, kad ji leidžia susidaryti nuomonę apie rašytojo *habitus*. Remiantis P. Bourdieu

habitus teorija, rašytojas skelbdamas įrašus socialiniuose tinkluose demonstruoja savo kultūrinį skonį, atskleidžia savo gyvenimo būdą. Taip pat, remiantis sociologo įžvalgomis, reikšminga išvelgti, kad skelbtino turinio pasirinkimas ir elgsena internetinėje aplinkoje yra individo kultūrinio kapitalo forma (plg. Siudikienė, 2018). Tai akivaizdžiai atsispindi R. Kmitos skelbtiname turinyje. „Facebook“ paskyroje literatas neretai dalijasi turiniu, liudijančiu tiek jo kultūrinį, tiek simbolinį kapitalą. Rašytojo kapitalą atskleidžiantis turinys yra aktyvios nuorodos į interviu, įamžintos akimirkos iš filmavimo aikštelės, kai buvo kuriama romano *Pietinia Kronikas* ekranizacija, perskaitytos literatūros apžvalga ir kt. (žiūr. 3 paveikslą).

Taip pat reikšminga pastebėti, kad rašytojui yra svarbus santykis su auditorija, tai pastebėtina įrašuose, kuriuose R. Kmita tiesiogiai kreipiasi į skaitytojus kviesdamas juos susitikti kultūriniuose renginiuose, pavyzdžiui, Vilniaus knygų mugėje. Kita rašytojo *habitus* išraiška socialiniuose tinkluose – įrašai, kuriuose tekstas rašomas Šiaulių kraštui būdinga tarme. Šis tekstinis pasirinkimas leidžia savireprezentuoti kaip rašytoją, kuris nėra nutolęs nuo savo šaknų, kuris, nors ir jau ne vienerius metus gyvena Vilniuje, nėra nutolęs nuo savo krašto.

3 paveikslas. Rimanto Kmitos viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2024

Pastebėtina, kad rašytojo paskyroje netrūksta įrašų, kurie, tikėtina, turi įtakos rašytojo ekonominiam kapitalui. Šio kapitalo rūšies kaupimui įtakos turintys R. Kmitos pasidalijimai, laikomi tie, kuriuose dalijamasi kvietimu apsilankyti kino teatre, informuojama apie spektaklio „Šok, Edita

šok“ (rež. E. Vertelytė, 2025) premjerą, atkreipia dėmesį, kad popromanas *Pietinia Kronikas* yra perleistas nauju tiražu bei viršeliu (žiūr. 4 paveikslą).

4 paveikslas. Rimanto Kmitos viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2024

Anlizuojant R. Kmitos savireprezentaciją, pastebima, kad iki socialinių tinklų atsiradimo rašytojas dalyvavo įvairiuose kultūriniuose renginiuose, o knygų pristatymai, pasak R. Kmitos, ir iki šių dienų yra ne vien formalumas, bet ir vienas tinkamiausių būdų savireprezentacijai (plg. Kmita, 2025, 2 priedas). Tai kad rašytojas aktyviai bendrauja su auditorija ne vien socialiniuose tinkluose, bet ir gyvų susitikimų metu, liudija jo pačio skelbtina informacija. Pavyzdžiui, rašytojo kvietimas susitikti ir pasikalbėti Vilniaus knygų mugėje (žiūr. 5 paveikslą).

Siekiant tinkamai įvertinti R. Kmitos savireprezentaciją, tikslinga aptarti rašytojo nuomonę apie savęs pristatymą viešumoje ir to įtaką pozicijai šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke. Šiam tikslui pasiekti analizuojami rašytojo atsakymai į tiriamojo darbo autorės telefoninio skambučio metu užduotus klausimus. Įrašo transkripcija pateikiama priede nr. 1.

Įvardijus, kad savireprezentacija yra savanoriškai pasirinktas savęs pateikimas aplinkai, o jos priemonės – veiksmai, kuriais asmuo save pristato aplinkai, R. Kmitos paklausta ar jo nuomone savireprezentacija yra reikalingą ir reikšmingą. Pasak rašytojo, viešumas yra neišvengiamas, kai publikuoji kūrinius. Tačiau nemanantis, kad itin apgalvoja savo veiksmus, kaip ir ką darys, ar kaip norėtų atrodyti viešumoje. Taip pat pastebi, kad: „[k]ai kurie, aišku, tuos socialinius tinklus išnaudoja labai tikslingai, bet tarp rašytojų, man atrodo, labai ne daug“ (Kmita, 2025, 2 priedas).

5 paveikslas. Rimanto Kmitos viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2025

Diskutuodamas apie rašytojų įrašus socialiniuose tinkluose, jis pasižymi, kad dauguma dalijasi kasdienybės akimirkomis, savo darbais, pasiekimais, o dalis rašytojų vengia viešumo. R. Kmita, kaip pastebėta analizuojant jo komunikaciją „Facebook“, gan gausiai dalijasi turiniu susijusiu su jo amatu. Nors rašytojas teigia neapgalvojantis savo veiksmų ar nesiimantis populiarinimosi strategijų, vis dėlto viešas savo simbolinio, kultūrinio ar socialinio kapitalo rodymas yra savireprezentacija. R. Kmitos atveju, socialinio kapitalo viešinimo pavyzdžiu gali būti laikomi įrašai, kuriuose pateikiamos nuotraukos su kitais svarbiais lauko ar visuomenės dalyviais. Pavyzdžiui, nuotrauka su poetu Donaldu Kajoku, kurio pozicija lietuvių literatūros lauke yra reikšminga ir pripažinta (žiūr. 6 paveikslą). Iš rašytojo pasirinktų rodyti gyvenimo momentų ar informacijos apie jo amatą, auditorija gali susidaryti nuomonę apie patį rašytoją ir apie jo poziciją šiuolaikiniame literatūros lauke. Diskutuojant apie rašytojo savireprezentaciją ir jos priemones, R. Kmita išskiria, kad lankymasis kultūriniuose renginiuose, knygų pristatymuose turi nemažai reikšmės įvaizdžiui. Pasak rašytojo, „[k]nygos pristatymas yra vienas geresnių būdų, ne tik dėl to, kad tai formalumas, bet ir dėl noro, kad ateitų žurnalistai, parašytų apie tai, tai galvoja kiti kaip tuos knygų pristatymus padarys“ (ten pat). Ši R. Kmitos išvalga patvirtina, kad rašytojams svarbus dėmesys, o dėl jo jie atlieka vienus ar kitokius veiksmus. Taip pat literatas išreiškė mintį, kad rašo, nes laukia atgarsio, tikisi reakcijos, siekia kontakto su skaitytojais. Reikšmingas ir rašytojo pastebėjimas dėl

savireprezentacijos, kad lankymasis renginiuose ar socialiniai tinklai, savireprezentacija, neturi tiesioginio poveikio, tačiau „per keletą metų vis tiek kažkas susikaupia“ (ten pat).

6 paveikslas. Rimanto Kmitos viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2024

Aktualu atkreipti dėmesį, kad rašytojo pasirinkimas, kokį turinį kelti į socialinius tinklus ir kaip pristatyti visuomenei, remiasi į P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją. Pasak sociologo, rašytojai savarankiškai renkasi, kokią poziciją užimti lauke, nors ji ir yra apribota lauko taisyklių ir kapitalo (Bourdieu, 2003, p. 158–159). Šią teorinę prieigą patvirtina tai, kad rašytojo savireprezentacija turi įtakos jo kūrinių vertinimui. Paklaustas R. Kmita ar savireprezentacija turi įtakos kritikų nuomonei ir kaip jie vertina kūrinius, rašytojas atsako: „[Ž]inoma, tiesą sakant, aš tai girdžiu dažnai. Vis tiek dalyvauji visokiuose renginiuose, tie visokie asmeniškai pareiškimai, autoriaus pozicija *facebooke*, tai jinau yra akcentuojama“ (ten pat). Taip pat, pasak rašytojo, literatūrą vieši pareiškimai yra komentuojami, o tai persikelia ir į kūrinio vertinimą. Kiek įtakos savireprezentacija turės kūrinio vertinimui priklauso nuo kritiko savirefleksijos ir kokį įspūdį iš interviu ar socialinių tinklų jis susiformuoja (plg. ten pat). Žvelgiant į šį atvejį iš teorinės perspektyvos, rašytojas gali jausti įtampą savireprezentacijoje, kadangi jo galimybė rinktis poziciją literatūros lauke priklauso nuo kitų lauko agentų, ypač kritikų, vertinimo (plg. Jakonytė, 2005, p. 43). Reikšminga paminėti, kad R. Kmitai

buvo pristatytas G. Grušaitės atvejis, kai kritikai romano *Grybo sapnas* recenzijose išskirtinai minėjo ir rašytojos savireprezentaciją. Paklaustas ar recenzuodamas kūrinį kritikas turėtų atsitraukti nuo rašytojo įvaizdžio viešumoje, R. Kmita diskutuoja, kad savireprezentacija galėtų būti analizės objektu, tačiau „toku atveju, reikėtų apsibrėžti tą savo analizės objektą“ (ten pat).

Diskutuojant apie rašytojo savireprezentaciją ir jo atstovaujamą literatūrinį žanrą, R. Kmita išreiškė nuomonę, kad skirtumo tarp elitinės ir žanrinės literatūros rašytojų komunikacijos nepastebi. Pasak jo, tai priklauso nuo asmens pasirinkimo, kiek jam tai reikšminga ir kokius poreikius nori patenkinti. Taip pat klausiamas dėl pačio naudojamų savireprezentacijos priemonių, R. Kmita dalijasi girdėjęs iš aplinkos, kad jo kūriniai aktualūs ne tiek dėl žanro, kiek dėl populiarumo. Išskirtinai paminint, kad populiarumo kūriniai, pavyzdžiui *Pietinia Kronikas*, suteikia tai, ką rašytojas skelbia socialiniame tinkle „Facebook“ (plg. ten pat).

Apibendrinant Rimanto Kmitos savireprezentaciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, pastebėtina, kad rašytojas dėl aktyvaus dalyvavimo kultūriniuose renginiuose bei raiškos socialiniuose tinkluose yra pastebimas tiek skaitytojų auditorijos, tiek kitų lauko agentų. Pastebėtina, kad R. Kmita, remiantis jo nuomone, neturi savireprezentacijos strategijos. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į rašytojo išreikštą poziciją, jog rašytojo įvaizdis viešumoje turi įtakos ir jo pozicijai lauke, ir jo kūrinių vertinimui. Daroma prielaida, kad rašytojas nors ir yra laisvas rinktis kaip nori save pristatyti, vis tik yra varžomas tam tikrų lauke nusistovėjusių taisyklių.

3.5. Eglė Frank lietuvių literatūros lauke

Eglė Marija Frankonė lietuvių literatūros lauke yra geriau žinoma slapyvardžiu Eglė Frank. Lietuvių literatūros lauke prozininkės veiklos pradžia laikomi 2017 m., jai pradėjus publikuoti kultūrinėje periodikoje. Dvisavaitiniame kultūros žurnale „Šiaurės Atėnai“ rašytoja savo tekstus publikuoja pastaruosius aštuonerius metus, taip pat jau penkerius metus yra atsakinga už šio žurnalo socialinių tinklų paskyros priežiūrą. E. Frank skelbtini tekstai – ne tik kūrybiniai, autorė neretai apžvelgia aktualius kultūros ir meno renginius. O nuo 2024 m. pradėjo eiti „Šiaurės Atėnų“ redaktorės pareigas.

Kaip prozininkė Eglė Frank lietuvių literatūros lauke debiutavo 2022 m., pristčius savo pirmąją novelių knygą *Mirę irgi šoka* (Vilnius: „Kitos knygos“, 2022). Rašytojos knyga buvo įtraukta į Lietuvos leidėjų asociacijos sudarytą 2022-ųjų metų kinematografiškiausių knygų dešimtuką bei nominuota metų prozos knygos rinkimuose. Gausaus kritikų dėmesio nesulaukė, tačiau ir neliko nepastebėta. Apie novelių rinkinį atsiliepė poetė, literatūros kritikė Lina Buividavičiūtė. Pasak jos, rinkinys yra „svarbus indėlis į šiuolaikinę lietuvių literatūrą. Didžiausia knygos vertė – (ne)norminio, nehegemoninio moteriškumo įvardijimas ir analizė, vidinės tamsos legalizavimas ir įtaigi Eroso,

Tanato ir Hipno triados raiška“ (Buividavičiūtė, 2022). Kritikės reakcija ir įvertinimas svarbus, kadangi L. Buividavičiūtė lietuvių literatūros lauke yra pripažinta poetė ir nors nėra Lietuvos rašytojų sąjungos narė, tačiau šios literatūros lauke galios poziciją užimančios institucijos įvertinta menininkė. Kaip ir L. Buividavičiūtė, literatūrinę pirmosios E. Frank knygos vertę lietuvių literatūros laukui išskyrė literatūros kritikė Neringa Butnoriūtė. Pasak literatūrologės, rašytojos „debiutas tvarkingai papildė pastarojo dešimtmečio lietuvių literatūros kontekstą, kurio viena iš pagrindinių dominančių – polinkis fetišizuoti dvasinę tamsą ir keisti tabuizuotą moteriškumo suvokimą. Dabar liko nei daug, nei mažai – pajvairėti“ (Butnoriūtė, 2022). Reikšmingas įvertinimas yra ir N. Butnoriūtės recenzija, kadangi kritikė puikiai žinoma asmenybė lietuvių literatūros lauke ir yra vertinama už savo indėlį meno vertinimuose, daugiausiai poezijos. Novelių rinkinys *Mirę irgi šoka* pagyrų susilaukė ir iš tyrėjos Aušros Kundrotaitės. Pasak jos, „Mirę irgi šoka“ įtraukia ne tik temomis, bet ir pagaulia, gerai įvaldyta, vaizdinga kalba. Novelių scenos bėga prieš skaitytojo akis it kino kadrai. (Ne veltui knyga įtraukta į Lietuvos leidėjų asociacijos sudarytą 2022-ųjų metų Kinematografiškiausių knygų dešimtuką)“ (Kundrotaitė, 2023).

Eglės Frank poziciją literatūros lauke numato ne tik jos debiutas su pirmąją knyga, bet ir svarbus vaidmuo dėl užimamos redaktorės pozicijos „Šiaurės Atėnuose“. Vertinant E. Frank poziciją, aktualu suprasti, kuo svarbus lietuvių literatūros lauke minėtasis kultūrinis leidinys.

„Šiaurės Atėnai“ – kultūros savaitraštis, kuris Lietuvoje leidžiamas nuo 1990-ųjų. Jį įsteigė lietuvių literatūros laukui svarbios asmenybės: publicistas, prozininkas, filosofas Arvydas Juozaitis, rašytojas, žurnalistas Saulius Stoma ir rašytojas, Kovo 11-osios signataras Saulius Šaltenis. Nuo periodinio leidinio pradžios, jame spausdinami atrinkti ir literatūros lauke laikytini pridėtinės vertės meno, literatūros kritikos, filosofijos, kultūros ir literatūrinės kūrybos tekstai. Redakatoriaus pareigos šiame leidinyje suteikia agentui galios spręsti apie tai, kas aktualu lauke, kas vertas, o kas ne publikacijos. Reikšminga atkreipti dėmesį, kad kultūros leidiniai nors ir turi įtakos laukui, remiantis P. Bourdieu teorija, tačiau jie kaip ir rašytojas yra tarp dviejų polių: skaitytojų ir galios institucijų. Tai pastebi ir pati E. Frank, pasak jos, „[a]pie kultūrą rašantys leidiniai nuolat susiduria su aplinkos spaudimu – prisitaikyti prie skaitytojų, pateikti temas jiems labiau suprantama kalba, derintis prie aktualijų, kurias tradiciškai diktuoja jaunėjanti visuomenė. <...> Nuolat išlikti ne „tarp“, o „virš“ yra kultūros leidinio kryptis. Todėl rinkodaros ir kapitalizmo dėsnių generuojamas vidurys tebūnie neišvengiama distopija, o ne siekiamybė“ (Frank, 2024).

Redaktorė taip pat nusako ir „Šiaurės Atėnų“ svarbą ne tik išskirtinai literatūros lauke, bet ir visuomenėje, paminėdama, kad „[p]aradoksalu, bet esama skaitytojų, kurie prenumeruoja leidinį nuo pat pirmųjų numerių, yra išsaugoję į segtuvus rinkinius. Šis faktas liudija kultūros saugą – esama kažko, kas tarsi ir nebeturi prasmės interneto eroje, bet negali būti išmetama lengva ranka, nes tai svarbiau už ekonominius pasiekimus“ (ten pat).

Įdomu, kad rašytoja anksčiau turėjusi paskyrą socialiniame tinkle „Facebook“, šiuo metu yra ją ištrynusi. Diskutuodama apie socialinius tinklus, interviu E. Frank komentavo, kad nemėgsta juose vykstančių kovų, „kai žodžių ekvilibristika svaidomasi socialinių tinklų lunaparke, prisidengus kompiuterio ekranu. Todėl jose nedalyvausiu, o būsimus kritikus ir kritikes, taip pat turinčius patarimų visada kviečiu gyvo pokalbio – kaip ir seniau, mane galima sutikti literatūros ir kituose kultūros renginiuose“ (ten pat). Ši rašytojos ir kultūrinio leidinio „Šiaurės Atėnai“ redaktorės pozicija dėl savireprezentacijos yra aktuali ir įdomi tirti.

Pirmasis debiutas šiuolaikiniame literatūros lauke, pristačius novelių knygą *Mirę irgi šoka*, autorei suteikė simbolinio kapitalo, kuris yra svarbus jos rašytojos pozicijai ne tik lauke, bet ir visuomenėje. Įvertinimai, kaip interviu su Laima Žemulienė teigė pati rašytoja, skatina kritikų susidomėjimą knyga ir jos populiarumą skaitytojų tarpe (plg. Frank, 2023). E. Frank užimamos redaktorės pareigos kultūros žurnale „Šiaurės Atėnai“ įtvirtina ją literatūros lauke ir taip kuriamas jos kultūrinis ir socialinis kapitalas, suteikiantis rašytojai galios dalyvauti diskusijose, kas yra menas. Šiame kontekste aktualus yra E. Frank priimtas sprendimas dėl savireprezentacijos priemonių. Novelių knygos autorė dalyvauja kultūriniuose renginiuose, publikuoja tekstus ir, apskritai, yra pastebima literatūros lauke, tačiau turi griežtą nuomonę dėl savęs viešinimo socialiniuose tinkuose. Šis sprendimas kelia klausimą: kodėl? Toliau darbe analizuojamos Eglės Frank savireprezentacijos priemonės, jų įtaka pozicijai literatūros lauke ir pačios rašytojos nuomonė šia tema.

3.6. Eglės Frank savireprezentacija

Aptarus Eglės Frank poziciją lietuvių literatūros lauke, pastebėtina, kad rašytoja turi sukaupusi nemenką socialinį kapitalą dėl aktyvumo lauke ir redaktorės pozicijos kultūriniame žurnale „Šiaurės Atėnai“. Taip pat E. Frank išleidusi debiutinę prozos knygą pradėjo kaupti ir simbolinį kapitalą. Kadangi E. Frank šiuolaikiniam lietuvių literatūros laukė veikia ne tik kaip rašytoja, tačiau ir kaip tarpininkė tarp rašytojų ir skaitytojų, jos nuomonė dėl rašytojo savireprezentacijos itin aktuali. Nagrinėjant rašytojos poziciją lauke, pastebėta, kad E. Frank naudojami tradicinėmis savireprezentacijos priemonėmis, o jos kritiška nuomonė dėl savireprezentacijos socialiniuose tinkuose yra itin įdomi. Dėl šios priežasties autorės savireprezentacijos priemonės pasirinktos tirti. Reikšminga informacija šiuolaikinio lietuvių rašytojo savireprezentacijos tyrimui yra E. Frank patirtis ir agentės nuomonė, dėl šios priežasties šiame poskyryje medžiaga, kuria remiamasi yra rašytojos atsakymai į tyrimui atlikti aktualius klausimus. Eglės Frank atsakymai į klausimus apie šiuolaikinių lietuvių rašytojų savireprezentaciją pateikiami 3 šio darbo priede.

Visų pirma, kadangi Eglės Frank pozicijos šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke negalima vertinti vienareikšmiškai, o šiam tyrimui aktuali rašytojos nuomonė ne tik iš kūrybinio teksto kūrėjo

perspektyvos, bet ir literatūros tarpininkės, pirmu klausimu siekta išsiaiškinti, ką dabartiniame lauke galima vadinti rašytoju. E. Frank pateikė platų atsakymą, keldama klausimą ar įmanoma šiais laikais iš viso apibrėžti šiuolaikinio rašytojo savivaizdį. Pasak jos, „[d]abartinis laikmetis diktuoja bekraštę amplitudę buvimo rašytoju apibrėžčių, ir jos priklauso tiek nuo racionalaus, tiek nuo iracionalaus suvokimo“ (Frank, 2025, 3 priedas). E. Frank akcentuoja iracionalumą ir diskutuoja apie nuomonių išskirtinumus, pabrėždama, kad yra menininkų, kurie „net parašę dvi ar daugiau knygų ir net įvertinti premijomis, nesijaučia rašytojais: šiame įsivardiname mato puikybės momentą ir neigia savo rašytojystę“ (ten pat). Šiame kontekste reikšmingai atsiskleidžia P. Bourdieu išskirtos menininko apibrėžtys. Sociologas diskutuoja, kad rašytojas yra meno produkto gamintojas, vadinasi, visos apibrėžtys, kurias įvardija E. Frank yra tinkamos apibrėžti meno kūrėją. Remiantis ja, vienodai save rašytojais laiko ir tie, kurie rašo tekstus socialiniuose tinkluose, ir tie, kurie rašo asmeniniuose internetiniuose tinklaraščiuose. Vis dėlto, meno pasaulyje, menininkas, tikima, turi privilegijuotą statusą, o „jį ir jo kūrybą supa ypatinga, sakrali erdvė“ (Bourdieu, 2000). Vis dėlto, aptariant E. Frank nuomonę, kas yra rašytojas, prozininkė pateikia atsakymą, tinkamą analizuoti pagal literatūros sociologijos teoriją. Rašytoju E. Frank įvardija „žmogų, turintį talentą rašyti, valdantį kalbą ir parašiusį bent vieną gerą ir įvertintą knygą“ (Frank, 2025, 3 priedas).

Teorinėje šio darbo dalyje, analizuojant rašytojo savireprezentacijos svarbą, diskutuota, kad esamo informacinio srauto gausoje rašytojas privalo rasti būdą kaip pasiekti skaitytoją socialinėje erdvėje (plg. Dileonardi, Cohen, Sinykin, 2024, p. 452). Šis aspektas atkreipia dėmesį ne tik į rašytojo savireprezentaciją, bet ir į literatūros rinkodarą. Teorinės prieigos tinkamumas atsispindi ir diskusijoje su E. Frank, kurios nuomone rašytojo savireprezentacija yra ne tik reikalinga, bet ir reikšminga. Rašytoja atkreipia dėmesį, kad menininko gebėjimas save reprezentuoti turi įtakos jo ekonominiam kapitalui ir santykiui su leidyklomis. Pasak E. Frank, leidyklos neretais atvejais neturi didelių biudžetų reklamos priemonėms, todėl „knygos reprezentacija ir rašytojo savireprezentacija yra du susisiekiantys indai“ (Frank, 2025, 3 priedas). Rašytoja polemizuoja, kad menininkas šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke turi galią pats susikurti savireprezentacijos strategiją. E. Frank pamini, kad „[s]trategija gali apimti labai platų diapazoną – nuo nuolatinio informavimo apie savo knygos pristatymus, pasiekimus, nominavimus vienuose ar kituose rinkimuose, premijas ir pan. iki kaip tik pabrėžtino neinformavimo“ (ten pat). Šiame kontekste reikšmingu aspektu laikomas E. Frank išskiriamas savireprezentacinis rašytojų veiksmas – pabrėžtinas neinformavimas. Ši priemonė koreliuoja su teorine D. Maingueneau prieiga, esą „[y]ra nemažai rašytojų, kurie neigdami literatūrinį „gentiškumą“ ir nepripažindami literatūros lauko, norėtų priklausyti tik patys nuo savęs. Tačiau net ir pasitraukus į dykumą <...> neįmanoma ištrūkti iš literatūros lauko <...> Tai, kaip rašytojai traktuoja savo priklausymą literatūros laukui, parodo, kokią padėtį jie čia užima“ (Maingueneau, 1998, p. 39). Šį aspektą galima pagrįsti E. Frank pateiktu pavyzdžiu – rašytojos

Undinės Radzevičiūtės atveju. Minima literatė nominuota ir apdovanota reikšmingomis literatūros laukui premijomis, pavyzdžiui, už romaną *Žuvys ir drakonai* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018) ji 2015 m. buvo įvertinta Europos sąjungos literatūrine premija, ne kartą jos knygos patenko į kūrybiškiausių dešimtukus, nominuotos Metų knygos rinkimuose, o 2022 m. autorei paskirta Vyriausybės kultūros ir meno premija. Pasak E. Frank, U. Radzevičiūtės apsisprendimas nesinaudoti socialiniais tinklais ir atsitraukti nuo literatūros bendruomenės yra jos savęs reprezentavimo būdas, tai „reprezentavimas per nereprezentavimą“ (ten pat). E. Frank pabrėžia, kad „[p]raktiškai visiems rašytojams turint paskyras socialiniuose tinkluose, neturėdamas jų, esi automatiškai išskirtinis“ (ten pat). Rašytoja taip pat pamini, kad jau metus nesinaudoja socialiniais tinklais ir savireprezentacija juose, tačiau išėjus pirmajai knygai *Ir mirę šoka*, pripažįsta, kad socialiniuose tinkluose apie knygos išleidimą dalijosi aktyviai.

Reikšminga atkreipti dėmesį, kad nors E. Frank pastaruosius metus socialinių tinklų savireprezentacijai nenaudoja, tačiau dalyvauja kitų rašytojų knygų pristatymuose, konferencijose ar kituose kultūriniuose renginiuose. Išleidus debiutinę prozos knygą, literatė aktyviai naudojosi prieinamomis ir lauke palankiai vertinamomis savireprezentacijos priemonėmis. Pasirodymai televizijoje, interviu radijo laidose ar spaudos atstovams buvo pastebėtini. Tačiau šiuo metu autorės strategija pakitusi, ji linkusi į išskirtinumą, pasak jos, „nesantis socialiniuose tinkluose rašytojas yra labiau išskirtinis“ (ten pat). Reikšminga E. Frank nuomonė, diskutuojant apie šiuolaikinių lietuvių rašytojų savireprezentaciją, kad laukas artėja prie pokyčių, „prie laiko, kai reprezentacija socialiniuose tinkluose gali neturėti jokios reikšmės arba net neigiamą“ (ten pat). Dėl šios priežasties E. Frank renkasi įvairių formuotį per pranešimus spaudai ar kitas medijas. Priemonės savireprezentacijai rašytoja išskiria pranešimus „internetiniuose portaluose, kultūros leidiniuose, taip pat per ten publikuojamus interviu. Svarbų vaidmenį atlieka knygos recenzijos ir apžvalgos, taip pat skaitytojų atsiliepimai pasauliniame Good Reads knygų apžvalgų ir vertinimo tinkle“ (ten pat).

Toerinėje darbo dalyje analizuota medžiaga, analitinėje dalyje apžvelgtas G. Grušaitės atvejis ir pokalbis su R. Kmita, suponavo nuomonę, kad rašytojo savireprezentacija galimai turi įtakos rašytojų kūrinių vertinimui. Tačiau analizuojant E. Frank atsakymus šia tema buvo atskleistas savireprezentacijos klausimas lyčių atžvilgiu. Pasak E. Frank, šiame kontekste reikšminga atkreipti dėmesį, kad moterys rašytojos pateikdamos save „perdėm ryškiai ar erotizuotai“ (ten pat) gali sulaukti pastabų kritikų recenzijose, darnu atveju vyrų. „Šiaurės Atėnų“ redaktorė dalijosi pavyzdžiu, kad jos knygą vengia skaityti vyrai literatūrologas, kadangi „bijo, jog rašau blogiau nei atrodau. Tokios ir panašios pastabos yra atavizmai, kurie turbūt susiję su mūsų literatūros lauko hermetiškumu ir tam tikra prasme provincialumu“ (ten pat). Šiame kontekste E. Frank pamini ir rašytojos Virginijos Kulvinskaitės atvejį apie kurį diskutuojama kitame darbo poskyryje. Šiame kontekste E. Frank

pastebi, kad nors kritikas ir turėtų atsiriboti nuo rašytojo įvaizdžio vertindamas meninį tekstą, tačiau neretai pastebimas vertinančiojo neprofesionalumas.

Remiantis teorine prieiga, socialiniai tinklai ar kitos savirepresentacijos priemonės yra laisvas bei nesąmoningas ir sąmoningas rašytojo pasirinkimas kurti apie save istoriją (plg. Kaplan, Haenlein, 2020, p. 64), tačiau analitinėje darbo dalyje nagrinėjant G. Grušaitės, R. Kmitos ir E. Frank savirepresentaciją, pastebima, kad rašytojas susiduria su kritiška nuomone šiuo aspektu. Turint omenyje P. Bourdieu literatūros sociologijos teoriją, savirepresentacija gali būti laikoma aktyvia ekonominio kapitalo kaupimo priemone, į kurią lauke žvelgiama skeptiškai. Į šio aspekto sudėtingumą dėmesį atkreipia ir E. Frank, atskleidama, kad dalis lietuvių rašytojų yra remiami Lietuvos kultūros tarybos. Rašytoja dalijasi, kad „[r]engdamos paraiškas LKT, leidyklos visada įtraukia sklaidos dalykų punktą; ne paslaptis, kad už juos, vertinant paraiškas, ekspertai duoda nemažai balų. Taigi, <...> savirepresentacijos priemonės yra svarbi sklaidos dalis ir tiesiog negali būti vertinama neigiamai“ (Frank, 2025, 3 priedas). Autorė įžvelgia ekonominio kapitalo kaupimą bei literatūros rinkodaros būtinybę lauke, nors tai ir susilaukia kritikos, pasak jos „bet kokia kritika tėra asmeniniai paburbėjimai – neva vieno ar kito autoriaus yra per daug ar kaip tik per mažai“ (ten pat).

Paklausta dėl G. Grušaitės savirepresentacijos atvejo ir kritikų recenzijų, E. Frank pateikia įdomų ir dėmesio vertą teiginį, kad „[l]ietuvių kanoninės literatūros laukas turi nerašytas taisykles ir vykdo neoficialią „segregaciją“ (ten pat). Išskirdama *Grybo sapno* autorės savirepresentacijos priemones knygos pristatymui, E. Frank tai vadina reklaminiais triukais būdingais, jos nuomone, popliteratūrai. Taip pat, rašytoja pastebi, kad savirepresentacija šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke yra ribojama viešai neskelbtinų taisyklių, o priemonės naudojamos remiantis populiariojoje kultūroje nusistovėjusiais reklaminiais modeliais yra neoficialiai smerktinos. E. Frank taip pat išskiria, kad „rašytojas, kažkaip ryškiai pateikiantis save visuomenėje, dėvintis kažkokio pasirinkto kontroversiško personažo kaukę, besielgiantis bravūriškai, turi turėti tai omeny“ (ten pat).

E. Frank atsakymai apie šiuolaikinio rašytojo savirepresentaciją ir jos naudojamas priemones, leidžia suprasti, kad lietuvių literatūros lauke yra neoficialiai smerktinų įvaizdžio kūrimo priemonių. Teorinėje dalyje aptarus, kad rašytojai savo asmeninėse socialinėse paskyrose ar knygų pristatymuose gali atsitraukti nuo jiems peršamų įvaizdžių, vis dėlto atlikus E. Frank savirepresentacijos analizę pastebima, kad praktikoje rašytojas vis dėlto yra ribojamas galios institucijų ar kitų literatūros agentų. Rašytojas turri apgalvoti savo veiksmus, jei jis nori pritapti lauke. Taip pat analizuojant E. Frank savirepresentaciją ir jos atsakymus, reikšminga atkreipti dėmesį ir į galimą savirepresentacijos skyrių ne tik tarp žanrinės ir elitinės literatūros kūrėjų, bet ir lyčių aspektu.

3.7. Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė lietuvių literatūros lauke

Prieš aptariant Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savireprezentaciją, reikšminga įvertinti šios asmenybės poziciją lietuvių literatūros lauke. Rašytojos ir kritikės atvejis yra įdomus jau vien todėl, nes lauke ji yra žinoma dėl pavardžių atskyrimo pagal kontekstą. Turima omenyje, kad Virginija Kulvinskaite rašytoja prisistato, kai diskusijos pakrypsta apie jos kūrybą, o Cibarauske, kai kalbama apie jos indėlį į lietuvių literatūros lauką kaip mokslininkės ir literatūros kritikės. Šiame darbe, siekiant užtikrinti aiškumą, liekama prie Kulvinskaitės pavardės, kadangi toliau darbe tiriamos rašytojos, o ne kritikės savireprezentacijos priemonės.

Siekiant aiškumo ir nuoseklumo, visų pirma aptariama Virginijos Kulvinskaitės pozicija literatūros lauke, kurią lemia jos mokslininkės karjera. Humanitarinių mokslų daktarė, kaip skelbia Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, komisijos sprendimu „[u]ž esmines problemas, idėjas keliančius, savitu stiliumi pasižyminčius literatūros kritikos straipsnius bei recenzijas, įvairią, aktyvią ir principingą literatūros kritikės veiklą“ (LLTI, 2023) apdovanoja Vytauto Kubiliaus premija. Tai prestižinis apdovanojimas lietuvių literatūros lauke, kuris skiriamas už reikšmingus darbus literatūros kritikos ir mokslo lauke. Tai liudija ir iki V. Kulvinskaitės apdovanojami svarbūs asmenys literatūroje, tokie kaip Valdemaras Kukulas, Virginijus Gasiliūnas, Marijus Šidlauskas, Laimantas Jonušys, Solveiga Daugirdaitė (plg. ten pat). Verta pastebėti, kad LLTI komisijos narė, filologė ir literatūros kritikė Elžbieta Banytė itin sureikšmino V. Kulvinskaitės indėlį į lietuvių literatūros kritikos lauką. Pasak mokslininkės, „Virginija turbūt vienintelė sukėlė tokį siaubą ir pasibaisėjimą tarp pusamžių – ne tiek amžiaus, kiek mąstymo požiūriu – literatūros adoratorių beigi poetų ir sugebėjo neatsitraukti, išlikti principinga. Tai – kritikė, kurios kai kurie, kiek teko girdėti, bijo, bet bijo gerbdami“ (ten pat). Taip pat svarbu paminėti, kad „Metų knygos 2024“ apdovanojimuose, kuriuos rengia Lietuvos leidėjų asociacija, V. Kulvinskaitei buvo įteikta Kęstučio Keblio vardo literatūros kritikės premija. Apdovanojimas skirtas už, kaip skelbiama LLA internetinėje svetainėje, „pagerbti literatūros kritikus / kritikes, įvertinant jų nuopelnus literatūros kūrinio kelyje pas skaitytojus“ (LLA, 2024).

Virginijos Kulvinskaitės parengtos recenzijos publikuojamos žinomiausiuose kultūros ir literatūros periodiniuose leidiniuose, aktyvumas literatūros kritikos lauke, remiantis P. Bourdieu sociologijos teorija, literatūrologai užtikrina tvirtą poziciją ir kultūrinį ir socialinį kapitalą. Apdovanojimai šiame lauke didina jos simbolinį kapitalą, suteikia galios vertinti šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke pasirodančius kūrinius, jų autorius ir diskutuoti apie rašytojo suvokimą lauke, meno vertę.

Vis dėlto, šio darbo tyrimui reikšmingiausia yra įvertinti V. Kulvinskaitės poziciją šiuolaikiniame literatūros lauke, tiriant jos rašytojos vaidmenį. Kaip kūrėja ji debiutavo lietuvių literatūros lauke publikuodama poeziją. 2017 m. rašytoja elektroniniu formatu ir ribotu tiražu išleido

pirmąją poezijos rinkinį *Antrininkė* (Vilnius: „Naujas vardas“, 2017). Pirmasis V. Kulvinskaitės debiutas neliko nepastebėtas, poezijos rinkinys pateko į tų metų kūrybiškiausių knygų dvyliktuką, kurį skelbia Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Mokslininkė Gintarė Bernotienė V. Kulvinskaitės poezijos knygą vertino palankiai, jos nuomone „Antrininkė“ išsiskiria teksto organizavimo kokybe. Perkeista tikrovė čia struktūruota, pajungta konceptualizavimui“ (Bernotienė, 2018). Eilėraščių rinkiniu *Antrininkė* V. Kulvinskaitė tarsi paneigė skeptišką literatūrologo A. Jakučiūno nuomonę apie jos kūrybą. 2014 m., dar trejiems metams prieš *Antrininkės* pristatymą literatūros laukui, A. Jakučiūnas trumpam aptarė pirmąsias V. Kulvinskaitės poezijos publikacijas. Jis argumentavo, kad „[p]oezijos vaizdinių buitiškumas, nedidelis akiračio, kuriame – autorės išgyvenimų kuklios metaforos ir keli namų rakandai, plotis, filologinės klišės (tokias paprastai žmonės atsineša iš VU Literatūros katedros – nenustebčiau, jei autorė būtų ten studijavo), nėra labai rimtas kūrybos bruožų rinkinys, kurį sukaupus būtų galima drąsiai šturmuoti literatūrinės aukštumas, tačiau sklandi kalba, eilėraščio struktūros pajauta, supratimas, kad eilėraščio nenuausi vien iš abstraktaus „dvasingumo“ (tiek to, pavadinkim tai išradingumu) leidžia spėti, kad hipotetinėse varžytuvėse kokią Almą Riebždaite Virginiją pranoktų visa galva. Kaip pirmai pradžiai – ne taip ir blogai“ (Jakučiūnas, 2014).

Kai buvo vertinama pirmoji V. Kulvinskaitės išleista knyga, rašytoja jau buvo pastebėta kritikos lauke. Po poezijos rinkinio išleidimo, praėjus dvejiems metams, 2019 m. rašytoja laukui pristatė jau nebe poezijos, bet prozos kūrinį. Romanas *kai aš buvau malalietka* (Vilnius: „Kitos knygos“, 2019) susilaukė nemažai dėmesio tiek iš literatūros lauko agentų, tiek iš visuomenės. Knyga buvo įtraukta į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto renkamą kūrybiškiausių knygų dvyliktuką bei į metų knygos rinkimų prozos suaugusiems penketuką. Apie romaną palankiai atsiliepė poetė, literatūrologė Ieva Rudžianskaitė, pasak jos, V. Kulvinskaitės prozos kūrinys prieštaringas, o jame pateikiamas „platus tarpusavyje sunkiai suderinamų patirčių spektras. Kita vertus, V. Kulvinskaitė geba jas susieti ir tokiu būdu pavaizduoti sudėtingą veikėjos charakterį, sukurti žaismingą ir įtikinantį pasakojimą. Knygoje įvairiausių įvykių aprašymus keičia veikėjos stabtelėjimai, refleksijos, o paviršutinišką kalbėjimą – kruopščios patirčių analizės. Tad akivaizdu, jog autorė tikslingai įveda skaitytoją į savo fiktyvų pasaulį, sukurdamą atsainumo įspūdį. Fikcija kviečia grožėtis ja pačia“ (Rudžianskaitė, 2019). Kūrinį *kai aš buvau malalietka* teigiamai vertino ir literatūros kritikas Marijus Gailius. Remiantis prozininko įžvalgomis, romanas atitinka esamo laikotarpio reikalavimus ir pritraukia „įsitinklinusį“ šiuolaikinį skaitytoją (plg. Gailius, 2019). Skeptiškiau apie apsakymų rinkinį *kai aš buvau malalietka* atsiliepė A. Jakučiūnas. Pasak jo, romanas „ištįsęs, (vietomis) nuobodokas, bet visgi nuoseklus ir žodingas pasakojimas apie jaunos merginos brendimą Krasnūchos mikrorajone, ir būtent tai, – o ne kažkokie tariamai ribiniai patyrimai ar skaitytojų vis minima grupinio sekso scena, – yra šio teksto tvirtybė“ (Jakučiūnas, 2019). Literatūrologas apžvelgdamas kūrinį neatsiriboja ir nuo

V. Kulvinskaitės asmenybės, užsimindamas apie jos literatūros kritikos įžvalgas. Tai bene vienintelis straipsnis, kuriame literatūros agentas rašo ne tik apie kūrinį, bet ir apie pačios autorės asmenybę. Pasak A. Jakučiūno, „keli knygos epizodai, kuriuose tarsi atsitiktinai atitrūkstama nuo asmeninio patyrimo ir „aš“ žiūros ir prabylama herojų vidiniu balsu, yra ryškiai literatūriškai įtaigesni, ir tarsi sufleruoja, kad autorei, ne sykį deklaratyviai kritikavusiai „literatūriškumą“ ir priešinusiai jį su „autentika“, būtų pasisekę nutapyti žymiai platesnį ir įtaigesnį epochos paveikslą, jei ji būtų turėjusi tokių intencijų“ (ten pat).

Palankiai literatūros lauko agentai vertino ir kol kas paskutinį V. Kulvinskaitės kūrinį – apsakymų rinkinį *Keturi* (Vilnius: Kitos knygos, 2023). L. Buividavičiūtė rašė, kad knygą skaitė ne kartą ir kaskart vis atranda naujas prasmes ir sluoksnius. O tai, pasak kritikės, „literatūros kūriniai tai kokybės ir poveikio ženklas“ (Buividavičiūtė, 2023). Taip pat knygos apžvalgoje L. Buividavičiūtė pastebi jos kinematografiškumą, atmosferiškumą ir V. Kulvinskaitės gebėjimą išlaikyti ir sukurti bendrą pasakojimo visumą, „pasirinkti įtaigius kalbinius registrus, skirti daug dėmesio detalėms, naudoti ir autentiškai interpretuoti intertekstus. Įdomi, svarbi, tamsi, reikalinga knyga.“ (ten pat). Apskritai, V. Kulvinskaitės paskutinioji knyga susilaukė mažai kritikos, tai pastebėjo ir pati rašytoja. Interviu su jaunosios kartos prozininke Lina Simutyte, rašytoja pamini, kad nepastebi ypatingos kritikos jos knygoms ir kad „kaip tik atrodo, kad gal jas vengia kritikuoti, nes bijo, kad į kritiką atsakysiu kaip kritikė. Nors gal taip tik atrodo“ (Simutyte, Kulvinskaitė, 2024).

Aptarus Virginijos Kulvinskaitės poziciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, pastebima, kad jos aktyvumas tiek mokslinėje veikloje, tiek kūrybinėje leido jai sukaupti reikšmingą simbolinį, kultūrinį ir socialinį kapitalą. Rašytojos sukaupęs Svarbu atkreipti dėmesį, kad V. Kulvinskaitė vertinama dėl griežtos nuomonės, atvirumo ir kritiško literatūros vertinimo. Jos asmeninės savybės pastebimos ir pabrėžiamos interviu ar knygų pristatymų metu, tačiau nors ir palankiai vertinama už savo įdirbį į lietuvių literatūros lauką, ji kritikuota dėl savireprezentacijos. Aktualu apžvelgti kaip savireprezentacija turi įtakos V. Kulvinskaitės pozicijai lietuvių literatūros lauke ir kokia pačios rašytojos nuomonė apie tai.

3.8. Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savireprezentacija

Apžvelgus Virginijos Kulvinskaitės aktyvumą ir įvertinus poziciją šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke, reikšminga pastebėti, kad savireprezentacija rašytojai yra itin svarbi. Ji ne kartą diskutavusi apie rašytojo savivaizdį viešumoje ir literatūros lauke, ypač atkreipusi dėmesį, kad vis dar egzistuoja „teisingas“ moters rašytojos įvaizdis, iš kurio autorė teigia norėjusi išsivaduoti“ (Gimbutaitė, 2019) rašydama knygą *Kai aš buvau malalietka*. Pasak jos, rašymas, kad ir intymumo temomis, yra vertinimas dviprasmiškai ir priklauso nuo lyties. V. Kulvinskaitė dalijasi, kad „[k]ai

vyras, poetas, prozininkas ar eseistas, rašo, jog jis nuvažiavo į poezijos festivalį, apsigyveno viešbutyje, įsijungė teliką, pažiūrėjo kažką, paskaitė Bibliją ir paskui visą laiką iki savo pasirodymo masturbavosi <...> visi tai priima kaip kažkokią egzistencinę gelmę, dvasingumą, <...>. Bet jeigu vietoj vyro būtų moteris, iš karto būtų: „Oi, kaip vulgaru, kas čia dabar?“ (ten pat). Dvigubus standartus ne tik literatūroje, bet ir savireprezentacijos aspektu pastebėjo rašytoja Eglė Frank. Aptariant V. Kulvinskaitės įvaizdį, šiame kontekste jos kūryba ir savireprezentacija yra neatsiejamos. Šį teiginį patvirtina pačios rašytojos komentaras, kad „rašytojo savireprezentacija yra savotiškas kūrybos papildymas ir komentaras“ (Kulvinskaitė, 2025, 4 priedas). Dėl šios priežasties toliau nagrinėjama menininkės savireprezentacija, remiantis ne tik jos atsakymais į tyrėjos užduotus klausimus, bet ir informacija, kurią ji skelbia savo socialinio tinklo „Facebook“ asmeninėje paskyroje. Iš analitinėje dalyje pasirinktų tirti šiuolaikinių lietuvių rašytojų, V. Kulvinskaitė aktyviausia, o daugelis jos įrašų sąmoningai apgalvoti ir nukreipti į savireprezentaciją. Tai atskleidžia rašytoja interviu su jaunosios kartos prozininke Lina Simutyte. Straipsnio autorė nurodo, kad V. Kulvinskaitė jai socialiniuose tinkluose primena „intelektualią vilioklišką filologę, žinančią, ką reiškia geras reivo tūsas“ (Simutyte, 2024) bei klausia rašytojos ar šis įvaizdis kuriamas sąmoningai. Į pastebėjimą V. Kulvinskaitė atsako teigiamai ir pabrėžia, kad „visi vieši buitekai surežisuoti. Nuotraukos, žinutės socialiniuose tinkluose leidžia formuoti tam tikrą savivaizdį, rodyti dalykus, kuriuos noriu, o nuslėpti tuos, kurių nenoriu rodyti. Iš esmės tai savireklama ir būdas gauti dėmesio be tiesioginio kontakto, kurio dažnai nesinori“ (ten pat).

Analizuojant E. Frank savireprezentaciją, pastebėta, kad nors teoriškai rašytojas gali pasirinkti savo įvaizdžio formavimo priemones, tačiau jis nėra visiškai laisvas. Apie tai užsiminė ir rašytojas Rimantas Kmita, atskleisdamas, kad yra renginių, kuriuose dalyvaujama ne dėl sąmoningo noro save pristatyti, bet dėl įsipareigojimų leidyklai. Šį aspektą patvirtina ir V. Kulvinskaitė, pasak jos, „savireprezentacija nėra ar ne visada yra pasirenkama savanoriškai ir sąmoningai“ (Kulvinskaitė, 2024, 4 priedas). Rašytoja argumentuoja, kad dažnu atveju šiuolaikinio lietuvių rašytojo savireprezentacijai įtakos turi leidyklų siekis plėsti auditorijas. Šiame kontekste išskirdama, kad naujų knygų pristatymo laikotarpiu leidyklų darbuotojai prašo autorių naudotis specialias reklamai skirtas nuotraukas ar duoti interviu įvairiems leidiniams, dalyvauti renginiuose ar radijo, televizijos laidose (plg. ten pat). Šis leidyklos įtakos rašytojo savireprezentacijai aspektas aptartas ir teorinėje darbo dalyje. Analizuojant teoriją, pastebėta, kad dėl galios pozicijos lauke, leidykla disponuoja savo pozicija ir nurodo rašytojui kaip elgtis, kad jo menas būtų patrauklus skaitytojams, kaupėtų ekonominį kapitalą (plg. Viala, 2006, p. 82). Taip pat V. Kulvinskaitės pastebėjimai dėl savireprezentacijos gali būti argumentuojami ir remiantis P. Bourdieu literatūros lauko teorija. Kadangi, pasak sociologo, literatūros tarpininkai reikšmingai veikia rašytojo poziciją lauke (Bourdieu, 2008, p. 164). Šiame kontekste aktualus ir V. Kulvinskaitės komentaras dėl rašytojų savireprezentacijos svarbos,

nurodantis, kad įvaizdžio kūrimo priemonės „padeda pasiekti norimą skaitytojų grupę“ (Kulvinskaitė, 2025, 4 priedas).

Rašytojos auditorija internetinėje erdvėje nėra kukli, socialiniuose tinkluose ją seka 682 profiliai „Instagram“ ir 1,2 tūkst. stebėtojų „Facebook“. Savo asmeninėse paskyrose V. Kulvinskaitė skelbia įvairų turinį – kvietimus į kultūrinius renginius, kuriuose pati dalyvauja (žiūr. 7 paveikslą), akimirkas iš kasdienybės, įrodančias rašytojos socialinį kapitalą, kadangi nuotraukose ji su žinomais lauke menininkais (žiūr. 8 paveikslą), skaitomų knygų rekomendacijas, primena apie savo kūrybą ir jos vertimus į kitas kalbas (žiūr. 9 paveikslą) ir kt. Rašytojos socialinių tinklų paskyros leidžia suprasti ir atpažinti jos *habitus*, o sukauptas reikšmingas socialinis, kultūrinis ir simbolinis kapitalas lietuvių literatūros lauke leidžia jai laisviau kurti asmeninį įvaizdį. Taip pat reikšminga atkreipti dėmesį, kad rašytoja paklausta dėl vengtinų savireprezentacijos priemonių, įvardija, kad „[j]ei literatūros lauko dalimi laikome ir skaitytojus (neprofesionalus), tuomet vengtinų savireprezentacijos priemonių tikriausiai nėra. Akademinei kritika kreivai žiūri į socialinius tinklus, apskritai reklamą“ (Kulvinskaitė, 2025, 4 priedas). Tai, kad V. Kulvinskaitė socialiniuose tinkluose atvirai reiškia savo nuomonę ir formuoja įvaizdį, nors ir supranta, kad akademinei kritikai, kitiems literatūros lauko agentams tai yra nepriimtina, o jos simbolinis kapitalas nuo to nemenksta, nurodo jos tvirtą poziciją lauke. Taip pat tai leidžia suprasti, kad kaip ir R. Kmitos atveju, kuo didesnis sukauptas kapitalas literatūros lauke, tuo daugiau laisvės rašytojas turi reikštis pagal savo įsitikinimus ir poreikius.

7 paveikslas. Virginijos Kulvinskaitės viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2025

Reikšminga atkreipti dėmesį, kad V. Kulvinskaitės įrašuose socialiniuose tinkluose netrūksta nuorodų į literatūros rinkodarą. Autorės įrašuose skelbtina informacija, kad renginyje bus galima įsigyti knygą (žiūr. 7 paveikslą) sietina su tiesioginiu ekonominio kapitalo kaupimu. Pasak P. Bourdieu, „literatūros laukas yra *apverstas* ekonominis laukas“ (Bourdieu, 2008, p. 164), kuriame smerktinas bet koks akivaizdus finansinės sėkmės siekis. Tam pritaria ir V. Kulvinskaitė, pasak jos, „[a]kademinei kritikai rašytojų savireprezentacija socialiniuose tinkluose nėra svarbi arba net turi negatyvią reikšmę, nes siejama su dėmesio, populiarumo siekimu. Kitaip tariant, su „pigumu“ (Kulvinskaitė, 2025, 4 priedas). Vis dėlto, šis aspektas rašytojos sprendimo dėl savireprezentacijos stipriai nepaveikia, kadangi, kaip ir E. Frank, ji vadovaujasi suvokimu, kad literatūros rinkodara yra sunkiai išvengiama. O sukauptas kapitalas literatūros lauke suteikia laisvės ne tik savireprezentacijai, bet ir savo kūrinių populiarinimui.

8 paveikslas. Virginijos Kulvinskaitės viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2025

Analizuojant V. Kulvinskaitės savireprezentaciją, svarbu atkreipti dėmesį į priemones, kurias ji išskiria pati. Paklausta, kokias priemones įvaizdžio kūrimui naudoja šiaurinio lietuvių literatūros lauko rašytojai, literatė išskiria dažniausiai pastebimus ir populiariausius: „[ž]inutės socialiniuose

tinkluose, knygų pristatymai, interviu žiniasklaidoje, dalyvavimas televizijos laidose, tinklalaidėse“ (ten pat). Tačiau reikšminga įvertinti ir šiuo metu mažiau populiarias priemones, bet vis dažniau pastebimas. Pasak V. Kulvinskaitės, vis populiariesni tampa pasisakymai ir/arba straipsniai kokiais nors klausimais: esė, publicistiniai straipsniai apie karą, apie kalbos politiką, apie motinystę/tėvystę, psichikos problemas etc. Taip pat knygų apžvalgos socialiniuose tinkluose (pvz. Patricija Tilvikaitė). Manau, į plačią ar platesnę auditoriją orientuoti rašytojai šiandien veikia/siekia veikti ir kaip nuomonės formuotojai (Kristina Sabaliauskaitė, Gabija Grušaitė, Vaiva Rykštaitė)“ (ten pat). Analitinei daliai vertinga, kad rašytoja išskiria savireprezentaciją, kuria rašytojai veikia kaip nuomonės formuotojai ir šiai kategorijai priskiria G. Grušaitę, kurios priemonės aptariamos ir šiame tyrime.

9 paveikslas. Virginijos Kulvinskaitės viešas įrašas socialiniame tinkle „Facebook“, 2025

Nagrinėjant V. Kulvinskaitės pateiktus atsakymus ir analizuojant jos savireprezentacijos priemones, pastebėtina, kad dalį minimų priemonių rašytoja naudoja ir pati. Menininkė įvaizdžio kūrimui renkasi naudoti socialinių tinklų paskyras, dalyvauti knygų pristatymuose, duoti interviu žiniasklaidoje. Taip pat reikšminga atkreipti dėmesį, kad V. Kulvinskaitės rašytojos įvaizdžio savireprezentacijai įtakos turi ir jos literatūros kritikės įvaizdis. Ji dalyvauja kultūriniuose renginiuose ar diskusijos ne tik kaip meno kūrėja, tačiau ir neatsiriboja nuo literatūros kritikės agentė vaidmens.

Lauke jos kritikai esant aktualiai ir vertinamai, tai turi įtakos ir rašytojos vertinimui. Sukauptas reikšmingas socialinis, kultūrinis ir simbolinis kapitalas, rašant literatūros lauko agentų pripažintą kritiką, suteikia V. Kulvinskaitėi galios poziciją lauke. Tad galima daryti prielaidą, kad V. Kulvinskaitės kaip rašytojos savireprezentacijai laisvės suteikia jos sukauptas reikšmingas kapitalas kritikos literatūros kritikos lauke. Šis aspektas aktualus ir rašytojos kūrinių vertinimui, kadangi literatūros lauką išmanantis agentas, suprantantis ir skiriantis žanrinę bei elitinę literatūrą, manytina, sukurs palankiai vertinamą kūrinį. Aktualu pastebėti, kad, pasak V. Kulvinskaitės, „rašytojai, norintys patraukti rimtosios kritikos dėmesį, iš socialinių tinklų traukiasi arba tampa neaktyvūs“ (Kulvinskaitė, 2025, 4 priedas). Šiame kontekste reikšminga atkreipti dėmesį, kad rašytoja išmanydama šiuolaikinio lietuvių literatūros lauko agentų nuomonę apie savireprezentaciją ne tik socialiniuose tinkluose, bet ir, apskritai, apie literatūros rinkodarą, nevengia naudotis ją populiarinančiomis priemonėmis.

Reikšminga pastebėti, kad mažiau socialinio, kultūrinio ir simbolinio kapitalo turintys rašytojas turi būti atsargesnis, kai renkasi kaip save pristatyti visuomenei ir literatūros laukui, tačiau V. Kulvinskaitės atveju, jai turint galią lauke sukauptas kapitalas užtikrina stiprią poziciją ir laisvę maištauti, nemenkinant savo reikšmės lauke.

IŠVADOS

1. Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teorijoje esminės sąvokos – laukas, *habitus* ir kapitalas. Ši teorinė prieiga leidžia suprasti, kad literatūros laukas yra autonomiškas ir turi savitas veikimo taisykles. Šiame socialiniame pasaulyje veikia agentai, užimantys atitinkamas pozicijas (rašytojai, leidėjai, kritikai ir kt.), kurių tikslas yra būti įtakingiems lauke. Siekdami įgyti daugiau kapitalo ir įtakos, lauko dalyviai konkuruoja tarpusavyje. Siekiant suprasti *agento* veiksmus literatūros lauke analizuojamas rašytojų *habitus*. Ištirtas lauke veikiančio agento sukauptas socialinis, kultūrinis ir simbolinis kapitalas leidžia suprasti kiek galios jis turi. Kuo didesnis sukauptas kapitalas, tuo daugiau galios lauke turi agentas ir gali daryti įtaką meno sąvokos reikšmei. Literatūros laukas veikia atvirkščiai nei ekonomikos laukas, todėl bet kokios pastangos iš rašytojo, jo siekis kaupti ekonominį kapitalą yra vertinimas prieštarinai. Ekonominį kapitalą suteikiantis kūrinys ir populiarius visuomenėje rašytoją nesąmoningai priskiria prie žanrinės literatūros kūrėjų.

2. Šiuolaikinis lietuvių literatūros laukas turi savitas taisykles. Jo tyrimui yra tinkama P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija. Agentai lauke kovoja dėl galios pozicijos, premijų, apdovanojimų, galimybės prisidėti prie diskusijos, kas yra *menas*. Literatūros rinkodara lauke, nors ir kritikuojama, tačiau yra aktyvi. Savireprezentacijos strategijos, kurios yra kitokios nei priimtinos (tradiciniai knygų pristatymai, kultūriniai renginiai, publikacijos kultūriniuose leidiniuose ir pan.) yra kritikuojamos ir vertinamos skeptiškai. Rašytojas siekdamas įsitvirtinti šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke turi gerai nujusti jame veikiančias viešai neskelbtinas taisykles. Galios pozicijas lauke užima valstybinės institucijos, organizacijos, leidyklos ir kai kurie agentai, kurie yra įvertinti galios institucijų, mėgiami visuomenės ir turi sukaupę reikšmingą kultūrinį, socialinį ir simbolinį kapitalą.

3. Rašytojo savireprezentacija aktuali tiek literatūros lauke, tiek visuomenėje. Analizuojant kaip autorius pristato savo asmenybę, pastebima, kad savireprezentacijos strategijos skiriasi. Rašytojo gebėjimas save patraukliai pristatyti visuomenei gali jam sukaupti reikšmingą ekonominį kapitalą, tačiau sumenkinti jo poziciją literatūros lauko agentų tarpe. Priemonės, kurios nepatraukia visuomenės dėmesio yra vertinamos palankiai kitų lauko agentų, ypač kritikų. Kritikai vertindami kūrinį atkreipia dėmesį ir į autoriaus asmenybę, jo komentarus socialiniuose tinkluose ar interviu. Taip pat rašytojo savireprezentacija yra ne tik jo laisvė reikšti savo nuomonę ir formuoti įvaizdį, tačiau ir įrankis leidykloms, kurios siekia padidinti autoriaus knygų pardavimus. Siekdamas išlikti literatūros lauke ir užimti norimą poziciją, rašytojas turi savireprezentacijos strategiją derinti prie lauke nusistovėjusių taisyklių ir požiūrių arba maištauti.

4. Atlikus Gabijos Grušaitės savireprezentacijos viešumoje analizę remiantis P. Bourdieu literatūros sociologijos teorija, prieita prie išvados, kad tinkamai pasirinkusi komunikacijos ir

rinkodaros priemonės autorė sukaupė reikšmingą ekonominį kapitalą. Išskirtiniu įvykiu ir reikšminga priemone išskirta autorės ir jos kūrybinės komandos parengta dviejų dalių tarpdisciplininė audiovizualinė instaliacija „Pasimatymas su aštuonkoju“. Rašytojos pozicija literatūros lauke įvertinta dėl rodymosi žiniasklaidoje, išskirtinio visuomenės dėmesio sulaukusios tarpdisciplininės audiovizualinės instaliacijos, kitų literatūros lauke veikiančių agentų viešų atsiliepimų, recenzijų apie kūrinius. Apibendrintina, kad rašytojos pasirinktos komunikacijos ir rinkodaros priemonės padėjo autorei padidinti savo ekonominį kapitalą, susikurti teigiamą įvaizdį visuomenėje kaip populiariosios kultūros atstovės ir rašytojos, tačiau literatūros lauke jos romaną įvertinus kaip populiariosios kultūros skaitalą, jos simbolinis kapitalas literatūros lauke sumenko.

5. Rimantas Kmita šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke yra žinomas rašytojas ir literatūrologas, kurio indėlis į lietuvių literatūros sociologijos lauką yra vertinamas. Rašytojas lauke veikia jau ilgą laiką, nuo 1999-ųjų metų. Per šį laikotarpį R. Kmita yra sukaupęs reikšmingą kultūrinį, socialinį ir simbolinį kapitalą. Sukauptas kapitalas literatūros lauke, kuriant poeziją ir prozą, atliekant mokslinį darbą, leidžia rašytojui užimti tvirtą poziciją lauke. R. Kmitos savireprezentacijos strategija nėra iš anksto apgalvota, rašytojas su skaitytojais socialiniuose tinkluose ar kultūriniuose renginiuose bendrauja remdamasis nuojauta. Yra sulaukęs komentarų iš kitų literatūros lauko agentų dėl aktyvios komunikacijos ir knygos *Pietinia Kronikas* bei šios knygos ekranizacijos populiarinimo. Literatūros rinkodaros veiksmų R. Kmita neapgalvoja ir vadovaujasi leidyklos su kuria dirba rekomendacijomis. Vis dėlto, rašytojo per ne vienerius metus sukauptas socialinis ir simbolinis kapitalas yra reikšmingas, tad jo savireprezentacija, kuri yra orientuota ir į ekonominio kapitalo kaupimą nemenkina jo užimamos svarbios pozicijos šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke. Taip pat rašytojo aktyvus bendravimas su auditorija socialiniuose tinkluose jam pelno skaitytojų palankumą.

6. Eglė Frankonė-Frank šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke debiutavo 2017 m. Per šį laikotarpį ji išleido pirmąją prozos knygą *Ir mirę šoka* ir buvo įvertinta literatūros lauke. 2024 m. ji pradėjo eiti dvisavaitinio kultūros žurnalo „Šiaurės Atėnai“ redaktorės pareigas ir taip pradėjo įgyti ir socialinį kapitalą. E. Frank savireprezentacijos strategija apima tradicinius kanalus – gyvi susitikimai su skaitytojais ir literatūros lauko agentais, interviu, publikuojami tekstai kultūriniuose žurnaluose. Vis dėlto, rašytoja anksčiau naudojusi savireprezentacijai socialinius tinklus jų atsisakė. Argumentuodama, kad atsiribojimas nuo socialinių medijų leidžia jai atsitraukti ir nuo jai peršamo įvaizdžio. Pasirinkdama atsitraukti nuo socialinių tinklų ir save reprezentuoti literatūriniuose renginiuose, E. Frank apsaugo save nuo nepalankios kritikų nuomonės dėl populiarinimosi. Tokia savireprezentacijos strategija sukuria atstumą tarp rašytojos ir jos skaitytojų, tačiau užtikrina palankią kritikų nuomonę. Vis dėlto, teikiant projektus naujos knygos leidybai, į savireprezentaciją atsižvelgia galios pozicijose esančios leidyklos. Joms siekiant ekonominio kapitalo kaupimo nėra patogi E. Frank

pozicija dėl socialinių tinklų naudojimo. Pasirinkta E. Frank savirepresentacijos strategija užtikrina jai socialinio ir kultūrinio kapitalo kaupimą literatūros lauke.

7. Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė užima svarbią poziciją lietuvių literatūros lauke, kadangi yra žinoma ir reikšmingą simbolinį kapitalą sukaupusi literatūros kritikė. Mokslinis V. Kulvinskaitės-Cibarauskės indėlis į lietuvių literatūros lauko tyrinėjimus jai sukaupė ir socialinį kapitalą. Rašytojos *amplua* V. Kulvinskaitei yra naujesnis nei kritikės, tačiau jos pirmosios išleistos prozos knygos *Kai aš buvau malalietka* ir *Keturi* pelnė pripažinimą ir kitų menininkų gretose. Vis dėlto, jos savirepresentacijos strategija turi įtakos pozicijai. Išmananti kaip veikia literatūros laukas, rašytoja pripažįsta apgalvojanti savo savirepresentaciją, tačiau labiau esanti maištininkės pozicijoje, panašiai kaip G. Grušaitė. V. Kulvinskaitė nenaudoja labiau popkultūrai tinkamų priemonių, tačiau akivaizdžiai skatina skaitytojus bendrauti, reklamuoja savo knygas, todėl dažnas įrašas yra priemonė ekonominiam kapitalui kaupti, tam tikram įvaizdžiui formuoti. Prieinama prie išvados, kad rašytoja pasirinkdama savitą savirepresentacijos strategiją maištauja prieš nusistovėjusias lauko taisykles, tačiau jos įgytas reikšmingas simbolis kapitalas kritikos lauke suteikia jai daugiau laisvės šiam pasirinkimui nei G. Grušaitėi.

ŠIUOLAIKINIŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ SAVIREPREZENTACIJA

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro darbe tiriama šiuolaikinių lietuvių rašytojų savirepresentacija, remiantis Pierre Bourdieu literatūros sociologijos teorija. Teorinė prieiga leidžia giliau pažvelgti į šiuolaikinį lietuvių literatūros lauką ir rašytojo įvaizdžio kūrimo tradiciją. Darbe siekiama ištirti šiuolaikinio lietuvių rašytojo savirepresentacijos įtaką jo pozicijai lauke. Ji identifikuojama analizuojant Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frankonės-Frank ir Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savirepresentaciją, *habitus*, sukaupą socialinį, kultūrinį ir simbolinį kapitalą. Nagrinėjami šiuolaikiniai rašytojai ir jų savirepresentacija pastarųjų 5 metų laikotarpyje lemia darbo naujumą ir aktualumą.

Analizuojamos šiuolaikinių rašytojų įvaizdžio kūrimo priemonės ir pačių rašytojų interpretacijos apie savirepresentaciją atspindi literatūros lauko kompleksiskumą. Rašytojų saviraiška kinta kartu su socialiniais pokyčiais visuomenėje, tačiau jos laisvė ribojama lauke vyraujančių įsitikinimų ir galios pozicijose esančių agentų nuomonės. Pažymėtina, kad darbe tiriami rašytojai užima skirtingas pozicijas literatūros lauke.

Tiriamos Gabijos Grušaitės, Rimanto Kmitos, Eglės Frankonės-Frank ir Virginijos Kulvinskaitės-Cibarauskės savirepresentacijos strategijos ir lauko agentų reakcijos į jas, leidžia argumentuoti, kad rašytojo įvaizdis viešumoje turi įtakos kūrinio vertinimui. Siekdamas įsitvirtinti lauke agentas privalo įvertinti, kad jo pasirinkimas dalyvauti kultūriniuose renginiuose, pasirodymai radijo ar televizijos laidose, interviu spaudoje ar reiškiamas asmeninė nuomonė socialiniuose tinkluose gali reikšmingai paveikti jo kapitalą. Taip pat savirepresentacija, ypač socialiniuose tinkluose, gali būti būti laikoma literatūros rinkodaros strategija ir tiksline priemone kaupti ekonominiam kapitalui. Į pastarojo kaupimą šiuolaikinio lietuvių literatūros lauko agentai žvelgia įtariai ar net prieštaringai. Pasirinkta savirepresentacijos strategija ir jos vykdymas gali lemti visuomenės simpatijas ir augantį ekonominį kapitalą, tačiau sulaukti kritikos ar net nepalankaus kūrinio vertinimo iš kritikų. Taip pat dėl literatūros laukui nepriimtinos savirepresentacijos strategijos rašytojas gali būti išstumtas iš lauko. Rašytojai, kurie savo įvaizdį formuoja tradicinėmis priemonėmis, yra atsitraukę nuo socialinių tinklų galimai yra vertinami palankiau nei tie, kurie yra aktyvūs socialinėse medijose.

Reikšminiai žodžiai: *Pierre Bourdieu, rašytojų savirepresentacija, šiuolaikinis rašytojas, Gabija Grušaitė, Rimantas Kmita, Eglė Frank, Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė.*

SELF-REPRESENTATION OF CONTEMPORARY LITHUANIAN WRITERS

SUMMARY

This Master thesis investigates the self-representation strategies of contemporary Lithuanian writers through the theoretical lens of Pierre Bourdieu's sociology of literature. Bourdieu's framework enables a deeper analysis of the contemporary Lithuanian literary field and the traditions surrounding the construction of the writer's public persona. The primary aim of the study is to examine how a writer's self-representation affects their position within the literary field. This influence is assessed by analyzing the self-representation, *habitus*, and accumulated social, cultural, and symbolic capital of four selected authors: Gabija Grušaitė, Rimantas Kmita, Eglė Frankonė-Frank, and Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė.

The focus on writers active within the past five years underscores both the novelty and relevance of the research. The thesis explores the means by which contemporary writers construct their public image, as well as the writers' own interpretations of self-representation, revealing the complexity of the literary field. While self-expression evolves in tandem with broader societal changes, it is nevertheless constrained by prevailing norms within the field and by the judgments of agents occupying dominant positions. Notably, the authors examined in this study hold differing positions within the literary field.

By analyzing the self-representation strategies employed by Grušaitė, Kmita, Frankonė-Frank, and Kulvinskaitė-Cibarauskė, as well as the responses of field agents to these strategies, the thesis argues that a writer's public persona significantly influences the reception and evaluation of their literary work. In seeking to establish themselves within the field, literary agents must consider that their participation in cultural events, appearances on radio and television, interviews in the press, and personal expressions on social media can all materially affect their symbolic and cultural capital. Furthermore, self-representation—particularly on social media—may be regarded as a form of literary marketing and a deliberate strategy for accumulating economic capital. However, such efforts are often met with skepticism or ambivalence by other actors in the Lithuanian literary field.

A writer's chosen strategy of self-representation, and the manner in which it is enacted, can generate public approval and lead to increased economic capital, but may also provoke critical backlash or negatively influence the reception of their work. In some cases, self-representation that diverges from field norms may result in symbolic exclusion from the literary field. Writers who cultivate their public image through traditional means and maintain a distance from social media may be more favorably received than those who are visibly active on digital platforms.

Keywords: *Pierre Bourdieu, writer self-representation, contemporary writer, Gabija Grušaitė, Rimantas Kmita, Eglė Frank, Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė.*

LITERATŪRA

1. Auškelis, J., 2024. *Tarpdisciplininė audiovizualinė instaliacija „Pasimatymas su aštuonkoju“*. Nuotrauka. Prieiga: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10162219691075769&set=pcb.10162219669610769> [Žiūr. 2025 04 20].
2. Barkutė, S., 2020. Eilėraštis kaip komunikatas: Onės Baliukonės lyrikos komunikatyvumas. *Respectus Philologicus*, 38 (43), p. 163–175. Prieiga: <https://www.journals.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/18333/19780> [Žiūr. 2025 04 20].
3. Bertašiūtė-Čiužienė, M., 2020. „Populiarioji“ ir „elitinė“ literatūra: konfliktas, dirbtinės skirtys ar dialogo paieškos? *15min.lt*. Prieiga: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/populiarioji-vs-elite-literatura-kodel-vis-dar-egzistuoja-skirstymas-ar-pagaliau-imanomas-dialogas-tarp-populiariosios-ir-elitines-literaturos> [Žiūr. 2025 04 25].
4. Bourdieu, P., 2000. Pierre Bourdieu. Kas gi sukūrė menininkus? *Literatūros žurnalas „Metai“*, 7. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=20350> [Žiūr. 2025 04 30].
5. Bourdieu, P., Wacquant, L. J. D., 2003. *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: „Baltos lankos“.
6. Buividavičiūtė, L., 2023. Be tilto per bedugnę. *Literatūros žurnalas „Metai“*, 2. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=20230> [Žiūr. 2025 04 30].
7. Buividavičiūtė, L., 2023. Keturi abjektai, keturios istorijos apie nepažinumą ir lemtį. *Literatūra ir menas*, 19. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/lina-buividaviciute-keturi-abjektai-keturios-istorijos-apie-nepazinuma-ir-lemti> [Žiūr. 2025 05 03].
8. Butnoriūtė, N., 2022. Moterys šešėlyje. *Šiaurės Atėnai*. Prieiga: <http://www.satenai.lt/2022/12/23/moterys-seselyje/> [Žiūr. 2025 04 20].
9. Černevičiūtė, J., Žilinskaitė, V., 2009. Kūrybinių industrijų raida ir meno komunikacijos samprata Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 3, p. 203–212. Prieiga: <https://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2009/3/203-212.pdf> [Žiūr. 2025 04 17].
10. Čerškutė, J., 2023. „Pasauly dar ne to buvo nutikę, bet literatūra nesibaigė.“ Pokalbis su poetu M. Buroku. *Naujasis Židinys–Aidai*, 7. Prieiga: <https://nzidinys.lt/pasauly-dar-ne-to-buvo-nutike-bet-literatura-nesibaige-mariu-buroka-kalbina-jurate-cerskute-nz-a-nr-7/> [Žiūr. 2025 04 30].
11. Čerškutė, J., 2023. „Kritika turėtų išlikti kritiška“: Dalią Satkauskytę kalbina Jūratė Čerškutė. *Naujasis Židinys–Aidai*, 8. Prieiga: <https://nzidinys.lt/kritika-turetu-islikti-kritiska-dalia-satkauskyte-kalbina-jurate-cerskute-nz-a-nr-8/> [Žiūr. 2025 04 30].

12. Čičelis, R., 2022. „Ramūnas Čičelis. Kiek yra literatūrinių Lietuvių? *Lietuvos rašytojų sąjunga*. Prieiga: www.rasytojai.lt/kiem-yra-literaturiniu-lietuvu/ [Žiūr. 2025 04 10].
13. Dileonardi, S., Cohen, B., Sinykin, D., 2024. Brand Management: International Bestsellers and the Death of the Author, Again. *Johns Hopkins University Press*, 56 (4), p. 451–459. Prieiga: <https://muse.jhu.edu/article/948008> [Žiūr. 2025 04 19].
14. Domarkė, L., 2017. Kodėl „Instagram“ neveikia tai, kas veikia „Facebook“?. *Delfi.lt*. Prieiga: <https://www.delfi.lt/m360/medijos/kodel-instagram-neveikia-tai-kas-veikia-facebook-74588012> [Žiūr. 2025 05 03].
15. Even-Zohar, I., 1997. Factors and Dependencies in Culture: A Revised Outline for Polysystem Culture Research. *Canadian Review Of Comparative Literature*, 24 (1), p. 15–34. Prieiga: https://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/EvenZohar_1997--Factors%20and%20Dependencies%20in%20Culture.pdf [Žiūr. 2025 04 20].
16. Frank, E., 2024. Kultūros laikraščio „Šiaurės Atėnai“ redaktore tampa Eglė Frank. *Delfi.lt*. Prieiga: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/kulturos-laikrascio-siaures-atenai-redaktore-tampa-egle-frank-120048003> [Žiūr. 2025 04 30].
17. Gaižutytė-Filipavičienė, Ž., 2005. *Pierre'as Bourdieu ir socialiniai meno žaidimai*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas. *Studies in the Novel*, 56 (4), 451–459. Prieiga: <https://muse.jhu.edu/article/948008/pdf> [Žiūr. 2025 04 23].
18. Gailius, M., 2019. Kai rašymas tampa tinklinių juslių algoritmu. *Literatūra ir menas*, 8. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/marijus-gailius-kai-rasymas-tampa-tinkliniu-jusliu-algoritmu> [2025 05 03].
19. Gailius, M., 2024. „Grybo sapnas“ tarp egzistencializmo ir kosmopolitizmo. *Literatūra ir menas*, 4. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/marijus-gailius-igrybo-sapnasi-tarp-egzistencializmo-ir-kosmopolitizmo> [Žiūr. 2025 01 05].
20. Gimbutaitė, M., 2019. Knygos „Kai aš buvau malalietka“ autorė V. Kulvinskaitė: „apie „teisingą“ moters rašytojos įvaizdį. *15min.lt*. Prieiga: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/knygos-kai-as-buvau-malalietka-autore-v-kulvinskaite-apie-teisinga-moters-rasytojos-ivaizdi-286-1107406> [2025 05 18].
21. Grušaitė, G., 2023. „Grybo sapno“ sutiktuvsė būrys garsių svečių: sveikino G. Grušaitę su pranašišku kūrinium. *15min.lt*. Prieiga: <https://www.15min.lt/zmones/naujiena/lietuva/grybo-sapno-sutiktuvese-burys-garsiu-sveciu-sveikino-g-grusaite-su-pranasisku-kuriniu-1050-2152994>
22. Grušaitė, G., 2024. Pasimatymas su aštuonkoju. Aprašas internetinėje svetainėje. Prieiga: <https://gabijagrusaite.com/performansas-pasimatymas-su-astuonkoju/> [Žiūr. 2024 12 30].
23. Grušaitė, G., 2024. Gabija Grušaitė pakvietė į „pasimatymą su aštuonkoju“: tarp svečių – J. Jurkutė bei L. Suodaitis. *Žmonės*. Prieiga: <https://zmones.15min.lt/naujiena/gabija-grusaite->

- [pakviete-i-pasimatyma-su-astuonkoju-tarp-sveciu-j-jurkute-bei-l-suodaitis](#) [Žiūr. 2025 01 06].
24. Grušaitė, G., 2025. Gabija Grušaitė: susidūrimas su kardinaliai kitokiu gyvenimo būdu mane pakeitė. *LRT televizijos laida „Stilius“*, *LRT.lt*. Prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/laisvalaikis/14/2440537/gabija-grusaite-susidurimas-su-kardinaliai-kitokiu-gyvenimo-budu-mane-pakeite> [2025 05 03].
25. Gudėnaitė-Špokauskienė, R., 2012. Z. Čepaitės ir J. Ivanauskaitės vardai kaip prekių ženklai. *Gimtas žodis*, 11, p. 2–8. Prieiga: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187797246/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [Žiūr. 2024 12 10].
26. Internetinis dienraštis „Bernardinai.lt“, 2017. V. Kubiliaus premija skirta kritikei, kurios žodžio laukiama su baime ir pagarba. *Bernardinai.lt*. Prieiga: <https://www.bernardinai.lt/2017-11-24-v-kubiliaus-premija-skirta-kritikei-kurios-zodzio-laukiama-su-baime-ir-pagarba/> [Žiūr. 2025 04 30].
27. Jakonytė, L., 2015. Pierre'o Bourdieu literatūros sociologija. *Literatūra*, 47 (1), p. 57–72. Prieiga: <https://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/view/8150/6021> [Žiūr. 2024 12 12].
28. Jakučiūnas, A., 2014. Skaitome su Jakoszu: vasaris. *Literatūra ir menas*, 13. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/skaitome-su-jakoszu-vasaris> [Žiūr. 2025 05 03].
29. Jakučiūnas, A., 2019. Linksmasis ir herojiškasis gariūnmetis, kurio nebuvo (daug klausimų). *Literatūros žurnalas „Metai“*. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=3555> [Žiūr. 2025 05 03].
30. Jakučiūnas, A., 2024. Tarp grybų ir dogmų. *Literatūros žurnalas „Metai“*, 2. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=21723> [Žiūr. 2025 01 05].
31. Jakučiūnas, A., 2024. Gabija Grušaitė: užuot svarstę, ką jie mums padarė, bandykime suprasti, ką patys sau darome. *Literatūra ir menas*, 11. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/publicistika/gabija-grusaite-iuzuot-svarste-ka-jie-mums-padare,-bandykime-suprasti,-ka-patys-sau-daromei> [Žiūr. 2025 04 19].
32. Johnson, R., 2008. *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature / Pierre Bourdieu; edited and introduced by Randal Johnson*. Cambridge: Polity Press.
33. Kaplan, A., Haenlein, M., 2010. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53 (1), p. 59–68. Prieiga: https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media [Žiūr. 2025 04 19].

34. Kavolis, V., 1995. Meno sociologija. Socialiniai ir ekonominiai menų aspektai. *Baltos lankos: tekstai ir interpretacijos*, 27, p. 153–198. Prieiga: <http://www.semiotika.lt/dokumentai/dovanojamu-BL-turiniai.pdf> [Žiūr. 2025 04 19].
35. Kmita, R., 2011. Rašytojų santykis su valdžia sovietmečiu: metodologiniai sprendimai vokiečių literatūros moksle. *Literatūra*, 53 (1), p. 48–64. Prieiga: <https://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/view/2688> [Žiūr. 2025 04 19].
36. Kmita, R., Daujotytė, V., Šidlauskas, M., ir kt. Literatūros sociologija glūdi pačioje literatūroje*. Diskusija. *Colloquia*, 23, p. 143–153. Prieiga: http://www.liti.lt/failai/Nr23_Diskusija.pdf [Žiūr. 2024 12 01].
37. Kubilius, V., 1997. Literatūra istorijos lūžyje. Vilnius: „Diemedis“.
38. Kundrotaitė, A., 2023. „Pastebėtos knygos“: Eglės Frank „Mirę irgi šoka“ recenzija“. *Naudotos knygos.lt*. Prieiga: <https://www.naudotosknygos.lt/apie-knygas/pastebetos-knygos-egles-frank-mire-irgi-soka-recenzija/> [Žiūr. 2025 04 30].
39. LLE: Lietuvių literatūros enciklopedija, vyr. red. V. Kubilius, 2001. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
40. Ložytė, M., 2025. „Grybo sapno“ apžavai, arba *Trendų* supermarketas. *Šiaurės Atėnai*. Prieiga: <https://www.satenai.lt/2025/02/28/grybo-sapno-apzavai-arba-trendu-supermarketas/> [Žiūr. 2025 04 09].
41. Maingueneau, D., 1998. *Literatūros kūrinio kontekstas: sakymas, rašytojas, visuomenė*. Vilnius: „Baltos lankos“.
42. Mato, J., Idrizi, R., Ziko, V., Kapurani, A., 2000. Socialist Realism. *Revolutionary Democracy*, Vol. VI, No. 2. Prieiga: <https://www.revolutionarydemocracy.org/rdv6n2/socialreal.htm> [Žiūr. 2025 04 09].
43. Miliūtė, R., 2009. Kalba kaip simbolinis kapitalas. *Gimtasis žodis*, 10, p. 2–10. Prieiga: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2009~1367168594917/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [Žiūr. 2025 04 15].
44. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga: <https://www.vle.lt/straipsnis/rimantas-kmita/> [Žiūr. 2025 04 30].
45. Montrimas, V., 2017. Romanas barzdotiems paaugliams, arba Babbės, regbis ir mergikė. *Literatūros žurnalas „Metai“*, 1. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=1686> [Žiūr. 2025 04 30].
46. Nice, R., 1998. *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity press.
47. Nevinskaitė, L., 2011. *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos*. Prieiga: <https://www.scribd.com/document/454032811/2011-Nevinskaite-siuolaikines-medijos-pdf> [Žiūr. 2025 04 20].

48. Peluritytė-Tikuišienė, A., 2023. Šiuolaikinė lietuvių literatūra: svarbiausi etapai, autoriai, problemos. *Bernardinai.lt*. Prieiga: <https://www.bernardinai.lt/siuolaikine-lietuviu-literatura-svarbiausi-etapai-autoriai-problemos/> [Žiūr. 2025 04 15].
49. Pranešimas spaudai, 2024. Gabijos Grušaitės audiovizualinę instaliaciją pirmieji aplankė žinomi svečiai. *lrt.lt*, *laisvalaikis*. Prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/laisvalaikis/14/2200059/gabijos-grusaites-audiovizualine-instaliacija-pirmieji-aplanke-zinomi-sveciai> [Žiūr. 2025 04 15].
50. Putvytė, M., 2006. Socialistinis realizmas literatūroje: nepamiršta sena. *Naujasis židinys-Aidai*, 4-5, p. 186. Prieiga: <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367160259484/J.04~2006~1367160259484.pdf> [Žiūr. 2025 04 09].
51. Rudžianskaitė, I., 2019. Malalietka ir jos vidinis „filologas“. *Literatūra ir menas*, 8. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/ieva-rudzianskaite-malalietka-ir-jos-vidinis-filologas> [Žiūr. 2025 05 03].
52. Simutytė, L., 2024. Virginija Kulvinskaitė-Cibarauskė: „Įdomiausia, kai nieko niekam neprivalau“. *Literatūra ir menas*, 4. Prieiga: <https://literaturairmenas.lt/literatura/virginija-kulvinskaite-cibarauske-iidomiausia-kai-nieko-niekam-neprivalau> [2025 05 15].
53. Siudikienė, D., 2018. Įžymybių raiškos ir jų sekėjų auditorijos aktyvumo sąryšis socialiniuose tinkluose. *Information & Media*, 84, p. 24–35. Prieiga: <https://www.zurnalai.vu.lt/IM/article/view/12662/11219> [Žiūr. 2024 12 12].
54. Sprindytė, J., 2007. Literatūros rinkodaros produktas – žurnalistinis romanas. *Lituanistica*, 4 (72). Prieiga: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367158739033/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [Žiūr. 2025 04 19].
55. Spindytė, J., 2022. Apie Vėžlį ir lietuvių prozos tendencijas. *Lietuvos rašytojų sąjunga*. Prieiga: <https://rasytojai.lt/apie-vezli-ir-lietuviu-prozos-tendencijas/> [Žiūr. 2025 04 25].
56. Staugautytė, M., 2019. Kaip maištauja malalietka? *Literatūros žurnalas „Metai“*, 11. Prieiga: <https://www.zurnalsmetai.lt/?p=7097> [Žiūr. 2025 05 04].
57. Stankevičiūtė, S., 2020. Literatūros kritikas V. Sventickas: „Svarbiausias gyvenimo nutikimas – grįžimas į Lietuvą“. *Bernardinai.lt*. Prieiga: <https://www.bernardinai.lt/2020-05-11-literaturos-kritikas-v-sventickas-svarbiausias-gyvenimo-nutikimas-grizimas-i-lietuva/> [Žiūr. 2025 04 15].
58. Toliautė, J., 2023. Pabusti iš grybo sapno. *Šiaurės Atėnai*. Prieiga: <http://www.satenai.lt/2023/12/22/pabusti-is-grybo-sapno/> [Žiūr. 2025 01 05].

59. Tumasonytė, J., 2023. Rimantas Kmita: „Kai nupjauni žolę – supranti, kad susikovei su tikrove. *Lietuvos rašytojų sąjunga*. Prieiga: <https://rasytojai.lt/rimantas-kmita-kai-nupjauni-zole-supranti-kad-susikovei-su-tikrove/> [Žiūr. 2025 04 30].
60. Valienė, E., 2021. Bookstagram'as ir lietuvių literatūros laukas. *Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā: rakstu krājums*. 26 (1), Baltijas jūras valstu literatūra. Teātris. Mūzika, p. 243–260. Prieiga: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/50a47a1a-9062-4230-a204-94cbe7fe44ac/content> [Žiūr. 2025 04 15].
61. Valstybinė lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas. Prieiga: <https://vlkk.lt/konsultacijos/3968-trendas> [Žiūr. 2025 01 05].
62. Vasiliauskas, S., 2021. Jaunieji rašytojai sovietmečio literatūros lauke: institucinių darinių vaidmuo. Daktaro disertacija. Prieiga: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:105327902/datastreams/MAIN/content> [Žiūr. 2025 04 18].
63. Viala, A., 2006. The Theory of the Literary Field and the Situation of the First Modernity. *Paragraph*, 29 (1), p. 80–93). Prieiga: <https://www.jstor.org/stable/43151933?seq=1> [Žiūr. 2025 04 19].
64. Vilūnas, G., 1998. *Literatūrinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940)*. Vilnius: „Alma littera“.
65. Žemulienė, L., 2023. Eglė Frank į literatūrą atėjo vėlai kaip Žemaitė, bet visada ja tikėjo ir linkėjo sėkmės vyras Eimantas. *Žurnalas Stilius*. Prieiga: <https://www.lrytas.lt/stilius/atvirai/2023/06/04/news/egle-frank-i-literatura-atejo-velai-kaip-zemaitė-bet-visada-ja-tikejo-ir-linkejo-sekmes-vyras-eimantas-27056218> [Žiūr. 2025 04 30].
66. Žvirgždas, M., 2024. Patetinė simfonija. *Naujasis židinys-Aidai*, 2. Prieiga: <https://nzidiny.lt/manfredas-zvirgzdas-patetine-simfonija-nz-a-nr-2/> [Žiūr. 2025 01 05].

1 PRIEDAS. Gabijos Grušaitės elektroninis laiškas.

Gabija Grušaitė <gabija.grusaite@gmail.com>

☹️

↩️ Atsakyti

↩️ Atsakyti visiems

➡️ Persiųsti

📎

🔒

📧

⋮

Kam: 🟡 Viktorija Kochanauskaitė

2025-04-11, Pn 15:41

⚠️ Šis siuntėjas gabija.grusaite@gmail.com yra ne iš jūsų organizacijos.

Blokuoti siuntėją

Nedažnai gaunate el. laiškus iš gabija.grusaite@gmail.com. [Sužinokite, kodėl tai svarbu](#)

Sveiki,

Taip, dauguma recenzijų mini mano suknele, ir nelabai yra girdėję apie šiuolaikines traumos/streso kontinuumo teorijas arba epigenetiką, tad mano kūrybos nuosirdžiai nesupranta, o tai, ko nesupranta, vertina neigiamai. Visgi nemanau, kad problema yra savirepresentacija (pristatymą visgi organizavo leidykla) ar fashion statement, o labiau vertybinis lauko sustabarėjimas, kuris literatūrą apibėžia itin siaurai. Man šis pristatymas buvo labiau bajeris, juokingas konteksto išryškinimas, kai aplinkiniai į save žiūri pernelyg rimtai. Literatūros lauke tikrai yra daug provincialumo, nežinau, ar savirepresentacijos aptarimas užkabina esmę, labiausiai bijau temos supaprastinimo ar paviršutiniško vertinimo.

Linkeėjimai,

Gabija

⋮

↩️ Atsakyti

➡️ Persiųsti

2 PRIEDAS. Interviu su Rimantu Kmita.

Viktorija Kochanauskaitė (toliau trumpinys V.K.): Dr. Loreta Jakonytė-Kvedarienė monografijoje „Rašytojo socialumas“ teigia, kad: „[r]ašytojas gali tapti rašytoju, tik prieš tai susikūręs tam tikrą viziją, kas yra rašytojas ir ką jis veikia.“ Rašytojo apibrėžtis nėra vien jo ar jos išgalvota formuluotė, ji formuojasi pagal esamas nuostatas kultūrinėje erdvėje. Kaip apibrėžtumėte šiuolaikinio rašytojo savivaizdį?

Rimantas Kmita (toliau trumpinys R. K.): Tiesą sakant, nėra taip, kad galvoji, kas čia tas rašytojas. Supratimas yra labiau teorinis, aišku, sąmonėje gal ir yra tas kažkoks polinkis susiformavęs iš įvairių įtakų, kaip čia įsivaizduoji tą, bet man sunku kalbėti, nes yra keletas etapų. Vienas, kai tu pradedi mokykloje rašyti, pradedi studijuoti universitete. Tai ten labiau yra tokie savivokos dalykai. Man tada literatūra buvo toks, atrodo, kažkoks savęs pažinimo būdas. Skaitymas, rašymas. Savęs pažinimo būdas, saviraiška ir apie jokiais savireprezentacijas nelabai galvojai, nu, ten kažkaip sąmoningai. Paskui, kai pradėjau leisti poezijos knygas, tai turbūt tas buvo maždaug, kad čia kažkokia yra ne *mainstream'inė* niša, kas aišku, apskritai, yra tokia nišinė niša, pati mažiausia kokia tik tai įmanoma. Paskui aš tą kažkur pamečiau ir ta tapatybė buvo labiau tokia literatūros mokslininko. Dabar ji yra ir vėl pasikeitusi, nes dauguma darbų yra vien tik susiję su rašymu teatrui arba su prozos rašymu. Tai dabar aš labiau save įsivaizduoju ne rašantį apie kažkokius labai svarbius egzistencinius dalykus, tie irgi yra momentai, bet labiau žmogui, kuris kalba tais klausimais, kurie atrodo, kad yra svarbūs aptarti visuomenei. Tik prieini prie to ne kaip mokslininkas, o toks komentatorius. Kažkokių formų ieškai per kurias pasakoji. Tai man patinka toks tarpininko vaidmuo. Supranti, kad yra daugybė mūsų kultūros *žesto*, kurie nėra papasakoti, bet jeigu tu rastum būdą kaip juos papasakoti, kad jie tikrai būtų įdomūs, tai žmonės, manau, džiaugtųsi atradę ženklus, tuos pasakojimus apie žmones, apie visuomenę skirtingais laikotarpiais. Mano tarsi uždavinys yra mokėti gerai amatą, išmanyti amatą tam, kad tu galėtum tą savo patirtį perduoti. Tai žiūriu į tą rašymą, jeigu anksčiau atrodė, kad kažkaip, tai čia labai svarbus tas asmeninis faktorius, aišku, svarbus, bet kuo toliau, tuo labiau matau kiek svarbus yra amatas. Jeigu tu jo nevaldai, nežinai – tai sudėtinga.

V.K.: Savireprezentacija – savanoriškai pasirinktas savęs pateikimas aplinkai. Savireprezentacijos priemonės – veiksmai, kuriais asmuo save pateikia aplinkai (pvz. avataras socialiniuose tinkluose). Kaip manote, ar reikšminga ir reikalinga rašytojo savireprezentacija?

R.K.: Rašytojas, jo darbas yra viešas, tai čia tas yra neišvengiama. Klausimas ar tu kažkaip labai apgalvoji, kaip čia ką darysi, kaip norėtum atrodyti. Manau, kad absoliuti dauguma gyvena, rašo ir gaunasi, kaip gaunasi. Kai kurie, aišku, tuos socialinius tinklus išnaudoja labai tikslingai, bet tarp

rašytojų man atrodo labai ne daug. Dalijasi vis tiek daugiau kuo gyvena, savo darbus, kai kurie visai tos viešumos nenori ir niekuo nesidalina. Nematau to apgalvojimo, strategavimo. Sunku pasakyti dabar. Lankymasis kultūriniuose renginiuose, knygų pristatymuose turi reikšmės. Tik santykis su tuo yra svarbus. Yra rašytojų, kurie nenori dalyvauti, neturi laiko, kitiems turi pretenzijų leidyklos, kad nepristatinėja knygos. Knygos pristatymas yra vienas geresnių būdų ne tik dėl to, kad tai formalumas, bet nori, kad ateitų žurnalistai, parašytų apie tai, galvoja kiti, kaip čia tuos knygų pristatymus padarys. Kiti atsisako, tiesiog yra žmonės, kurie rašo knygas ir tiesiog nenori apskritai pristatymo daryti ir nedaro. Čia labai daug asmeninio komforto gal, kad nežiūri į savo tą darbą kaip į kažkokį labai svarbų, kad nulems pardavimus, o jei ir nulems, tai čia pardavimai bus kažkokie tai kritiškai svarbūs, kas galėtų pakeisti tavo gyvenimą, buitinį gyvenimą. Šiaip aišku, kad yra svarbu. Aš pats asmeniškai turbūt laikausi tokios pozicijos, kad aš ištikrųjų rašau ir laikiu kažkokio atgarsio, visą laiką tikiesi. Rašau dėl to, nes norisi tam tikrom temom pašnekėti su žmonėmis ir tada bibliotekos kviečiasi. Yra daug tikrai tokių bibliotekų. Ir tu galvoji, nu, tai čia kažkaip vargas, laiko nėra, bet paskui galvoji iš pradžių tai to ir norėjau. Žmonės kviečiasi bendrauti, tu čia kažkaip išsisukinėji, tai jeigu galiu, tai važiuoju. Atrodo, kad to tiesioginio poveikio nėra, bet per keletą metų vis tiek kažkas susikaupia. Net ir tam pačiam savęs supratimo kaip rašytojo, kurį skaito, kurio knygų laukia. Gyvas kontaktas su žmonėmis, kurie skaito svarbu dėl tokio supratimo, ką ir kam tu čia darai.

V.K.: Ar savireprezentacija ir dalyvavimas knygų pristatymuose, kultūriniuose renginiuose gali turėti įtakos kūrinių vertinimui? Ar pagal asmenybę gali būti vertinami ir jūsų kūriniai (literatūros kritikos)?

R.K.: Žinoma, tiesą sakant, aš tai girdžiu dažnai. Vis tiek dalyvauji visokiuose renginiuose, tie visokie asmeniškai pareiškimai, autoriaus pozicija *facebooke*, tai jinau yra akcentuojama. Dėl vienkovių ar kitokių priežasčių ar, kad geriau suprastum kūrinio intenciją. Negali sakyti, kad tai neturi jokios įtakos. Turi, vis tiek rašytojo pareiškimai yra sekami, yra komentuojami ir godžiai, sakyčiau. Godžiai komentuojami ir dažnai tas persikelia ir į teksto vertinimą. Tai visą laiką priklauso nuo kritiko savirefleksijos. Kritikas susidaro įspūdį iš visokių interviu, socialinių tinklų, tai veikia.

V. K.: Turint omenyje literatūros skirstymą į elitinę ir žanrinę (populiariąją), kaip manote, ar pasirinktos rašytojo savireprezentacijos priemonės turi įtakos kūrinių skirstymui?

R. K.: Sunku labai pasakyti, reiktų apklaustinėti, kas tyrinėja (juokiasi). Aš esu savo ausim girdėjęs, nu, kaip, ne savo ausim gal negirdėjęs, gal kažkas man sakė, gal čia labiau ne dėl žanro, o dėl populiarumo, kad darau kažką *facebook'e*, kas daro įtaką knygos populiarumui. Suprantu klausimą, bet čia sudėtinga. Man pačiam šita vieta visai ne aiški. Niekas apie tą populiarią literatūrą nerašo, niekas nereflektuoja ribų, elitinę veikia kažkokios klišės. O ar savireprezentacija turi įtakos nežinau.

V. K.: Kaip manote, ar yra skirtumas tarp savireprezentacijos priemonių, kurias naudoja elitinės literatūros kūrėjas ir žanrinės?

R. K.: Neišskirčiau, priklaus omiek mato reikalo, kiek yra poreikio. Nemanau, kad žanras labai turi įtakos.

V. K.: Pasirodžius Gabijos Grušaitės romanui „Grybo sapnas“, recenzijose kritikai nevengė paminėti rašytojos pasirinktų savireprezentacijos priemonių. Kaip manote, ar literatūros kritikas recenzuodamas kūrinį turėtų atsisraukti nuo rašytojo įvaizdžio viešumoje?

R.K.: Savireprezentacija, pristatymas gali būti analizės objektas, kodėl gi ne, tik tokiu atveju reikėtų apsibrėžti tą savo analizės objektą. Nebent ten yra kažkoks konceptualus rašytojo sumanymas. Yra sena tradicija, kad niekas nenori būti populiariosios literatūros autorius.

V. K.: Atkreipiant dėmesį į „Pietinia Kronikas“ ekranizaciją, dalyvavote susitikimuose, renginyje Kauno „Cinamon“ kino teatre su Knygų Dama (pastaba: Nora Žaliukė). Ar šie susitikimai gali būti laikomi jūsų savireprezentacijos priemone?

R. K.: Teorine prasme taip, bet, kai pažiūri iš kūrėjo gyvenimo praktikos, tai yra kiti dalykai. Nes, kai išeina kažkoks kūrinys ar knyga, yra sutartys su leidykla, kad autorius turi sudalyvauti tiek ir tiek knygų pristatymuose ar duoti interviu. Kartais nebūna to įrašyta, bet tu supranti, kad žmonės investavo pinigus, laiką, dirbo ir, kad tie dalykai veikia. Jie nori, kad tu sudalyvautum ir tu kaip ir jautiesi skolingas, ir nori atiduoti duoklę žmonėms. Tai bandai kuo įmanoma mažiau (juokiasi). Aš bandau pasiskirstyti tą kiekį tų renginių taip, kad manytum, jog jų pakankamai, bet per daug savęs neapsikrautum. Dėl filmo, tai prodiuseris visus apklausinėjo, kur kas gali. Tai ir važinėjies. Tu negalvoji apie savireprezentaciją, tu galvoji apie kitus dalykus. Prodiuseris nori, kad važiuočiau į Kauną, tai *okay*, važiuoju į Kauną. Iš teorinės pusės viską gali matyti kaip savireprezentaciją. Kai kurie rašytojai iš tikrųjų, kurie yra užsidařę, kurie mano, kad čia yra kažkoks pataikavimas kažkam. Man tai visai įdomus yra tas bendravimas su publika, aš nesu iš tų, kurie rašo ir rašo į stalčių ir apie nieką negalvoja. Galvoji kokiai auditorijai aš čia galiu rašyti, man tai svarbu. Man tai yra kaip pokalbis. Man įdomūs pokalbiai, žmonės irgi papasakoja susijusias istorijas, randu tinkamų pašnekovų kitiems savo sumanymams. Važiuoji kartais, nes esi nebuvęs tam mieste. Kitas motyvas, bibliotekos sumoka už tuos susitikimus. Leidyboje pristatymuose jaučiu bendruomenę tokią. Kažkas kažkur kviečia, žmogus yra tau padėjęs, tai tu irgi sutinki padaryti renginį. Visi su visais pašnekesyje, dalyvauji kitų pristatymuose nebūtinai, nes jie tavo draugai, bet jie dalyvavo tavo pristatyme, arba yra su leidyku kažkokie santykiai. Yra aplinkybių. Dėl leidyjų, radijo laidų, žurnalistų... Dažnai autorius nežino, kad leidybas jiems pasiūlo. Paskambina žurnalistas. Žurnalistui gerai, nes nereikia galvoti temų, leidyjui gerai, nes autorius bus pašnekėjęs, yra potencialo pritraukti dėmesio prie knygų,

o ir autorius bus patenkintas. Ir tam savireprezentacijos procese niekas apie tai negalvoja, bet daugumoje iš tikrųjų yra psichologinis niuansas, kaip jis komunikuoja su viešuma. Gal yra racionali strategija. Tomas Vaškauskas, kai darė trumpus eilėraščius *instagrame*, tai ten aišku projektas, bet mažai pavyzdžių ant ko tai būtų pastatyta. Labiau autoriams yra tokia garbė, kad tave pakviečia į festivalį, kad tave kažkas verčia. Įdomu, kodėl nededa recenzijų apie save, arba deda ne visas recenzijas. Įdomu, kai dalinasi savo pasiekimais, savo interviu ar kita informacija. Kai kurie deda labai daug, kai kurie atsirenka, kai kurie nieko nedaro.

3 PRIEDAS. Interviu su Egle Frankone-Frank

Esu Viktorija Kochanauskaitė, Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Lietuvių literatūros ir kūrybinio rašymo programos II kurso studentė. Šiuo metu rengiu magistro baigiamąjį darbą, kurio tikslas yra išanalizuoti lietuvių rašytojų savireprezentacijos priemonės viešumoje. Dėkoju, kad sutikote prisidėti prie tyrimo. Jūsų atsakymai bus naudojami tik akademiniams tikslais.

1 klausimas. Dr. Loreta Jakonytė-Kvedarienė monografijoje „Rašytojo socialumas“, teigia, kad: „[r]ašytojas gali tapti rašytoju, tik prieš tai susikūręs tam tikrą viziją, kas yra rašytojas ir ką jis veikia.“ Rašytojo apibrėžtis nėra vien jo ar jos išgalvota formuluotė, ji formuojasi pagal esamas nuostatas kultūrinėje erdvėje. Kaip apibrėžtumėte šiuolaikinio rašytojo savivaizdį?

Atsakymas: Šiuo atveju turbūt kelčiau klausimą, ar išvis įmanoma apibrėžti šiuolaikinio rašytojo savivaizdį. Dabartinis laikmetis diktuoja bekrastę amplitudę buvimo rašytoju apibrėžčių, ir jos priklauso tiek nuo racionalaus, tiek nuo iracionalaus suvokimo. Tarkim, yra nemažai teigiančių, kad rašytoju gali vadintis tik parašęs bent dvi (ar atitinkamai daugiau) knygų. Arba tas, kuris išgyvena iš rašymo. Arba tas, kuris rašo kasdien. Kartais rašytojais save vadina ir blogeriai, ir besiskelbiantys socialiniuose tinkluose. Paminėjau iracionalumą. Daugelis rašytojų, net parašę dvi ar daugiau knygų ir net įvertinti premijomis, nesijaučia rašytojais: šiame įsivardinime mato puikybės momentą ir neigia savo rašytojystę.

Kultūrinė erdvė rašytojo apibrėžčiai irgi neįvardija konkrečių kriterijų, nes, visų pirma, turim išsiaiškinti, kas yra ta kultūrinė erdvė. Jei kalbam apie akademines institucijas, turi valdyti kalbą. Jei kalbam apie leidyklas, turi parašyti daugiau nei vieną knygą. Jei kalbam apie socialinius tinklus ir blogus, turi turėti tam tikrą kiekį sekėjų.

Asmeniškai aš rašytoju laikau žmogų, turinti talentą rašyti, valdantį kalbą ir parašiusį bent vieną gerą ir įvertintą knygą.

2 klausimas. Savireprezentacija – savanoriškai pasirinktas savęs pateikimas aplinkai. Savireprezentacijos priemonės – veiksmai, kuriais asmuo save pateikia aplinkai (pvz. avatars socialiniuose tinkluose). Ar reikšminga ir reikalinga rašytojo savireprezentacija viešumoje?

Atsakymas: Reikšminga ir reikalinga, nes leidyklos, išleidusios rašytojų knygas, turi labai nedidelius biudžetus jų reklamai. Todėl knygos reprezentacija ir rašytojo savireprezentacija yra du susisiekiantys indai. Tai yra, šviežiai išleidęs savo knygą, rašytojas gali pats sukurti strategiją, kaip pateiks ją viešumoje – per socialinius tinklus taip pat. Strategija gali apimti labai platų diapazoną – nuo nuolatinio informavimo apie savo knygos pristatymus, pasiekimus, nominavimus vienuose ar kituose rinkimuose, premijas ir pan. iki kaip tik pabrėžtino neinformavimo. Informacija apie knygą

dažnai susijusi su paties autoriaus įvaizdžiu kad ir jūsų minimame avatare, kur jis laiko knygą rankose ar vadinamuose „storiuose“. Kiek tai reikšminga vėliau, kai rašytojas parašo antrą, trečią ar ketvirtą knygą, pasakyti sunku. Tarkim, yra įvairiom premijom nominuotų ir į užsienio kalbas verčiamų rašytojų (kaip Undinė Radzevičiūtė), kurie visai neturi ir niekada neturėjo paskyros socialiniuose tinkluose. Tokių autorių pabrėžtinas nebuvimas soc. tinkluose, o ir literatūros bendruomenėje irgi yra tam tikras savęs reprezentavimo būdas. Kitaip tariant - reprezentavimas per nereprezentavimą. Deja, mes negalime palyginti, koks minėtos rašytojos populiarumas būtų, jei ji būtų turėjusi anketą feisbuke ar instagrame.

Praktiškai visiems rašytojams turint paskyras socialiniuose tinkluose, neturėdamas jų, esi automatiškai išskirtinis. Pati jau metus neturiu paskyros socialiniuose tinkluose, bet irgi negaliu apibrėžti skirtumo, nes mano knyga išėjo prieš daugiau nei trejetą metų, o jai išėjus, aktyviai ją reprezentavau socialiniuose tinkluose.

3 klausimas. Kokias šiuolaikinio rašytojo savireprezentacijos priemones viešumoje išskirtumėte?

Atsakymas: Jūs jas išvardinote vėlesniame savo klausime, tad nusirašysiu: socialinius tinklus, interviu radijo, televizijos ar spaudos atstovams, dalyvavimą knygų pristatymuose, konferencijose ir kituose kultūriniuose renginiuose.

4 klausimas. Akivaizdu, kad socialiniai tinklai (pvz. „Facebook“), daro įtaką lietuvių literatūros laukui. Rašytojai kūrėsi ir vis dar kuriasi avatars, kurie laikomi savireprezentacijos priemone. Kokia avataro socialiniuose tinkluose reikšmė rašytojui?

Atsakymas: Socialinių tinklų reikšmingumas šiuo metu išgyvena krizę, susijusią su politiniais dalykais JAV, tad nebūti kad ir tame pačiame feisbuke, manau, rašytojui yra dabar labiau paranku nei ten būti. Jei kalbėtume apie išskirtinumą, nesantis socialiniuose tinkluose rašytojas yra labiau išskirtinis, nes absoliuti dauguma lietuvių rašytojų ten yra. Vėlgi, turint omeny, kad visas informacijos srautas apie renginius, tuo pačiu ir knygų pristatymus, dar vis eina per socialinius tinklus, rašytojui pasirinkus nebūti soc.tinkluose, didesnę atsakomybę turi prisiimti leidykla – įsipareigoti skleisti informaciją apie rašytojo knygą, jos pristatymo renginius etc.

Dar nesu nusprendusi, ar grįšiu į soc. tinklus išleidusi antrąją knygą. Matyt, spręsiu pagal to meto situaciją – tiek socialinę, tiek geopolitinę.

5 klausimas. Kaip manote, kokią įtaką savireprezentacija socialiniuose tinkluose turi rašytojo pozicijai lietuvių literatūros lauke?

Atsakymas: Dėl anksčiau išvardintų dalykų, manau, artėjame prie laiko, kai reprezentacija socialiniuose tinkluose gali neturėti jokios reikšmės arba net neigiamą. Rašytojo įvaizdį galima

formuoti per pranešimus spaudai kitose medijose – internetiniuose portaluose, kultūros leidiniuose, taip pat per ten publikuojamus interviū. Svarbų vaidmenį atlieka knygos recenzijos ir apžvalgos, taip pat skaitytojų atsiliepimai pasauliniame Good Reads knygų apžvalgų ir vertinimo tinkle.

6 klausimas. Kaip manote, ar susikurtas avataras socialiniuose tinkluose turi įtakos rašytojo kūrinių vertinimui?

Atsakymas: Manau, šiuo atveju turim kalbėti apie moteris rašytojas ir apie jų savęs pateikimą, kad ir perdėm ryškiai ar erotizuotai. Tai gali iššaukti pastabas kritikų recenzijose, dažniausiai vyrų. Vėlgi, ši tendencija (bet kokia forma komentuoti išvaizdą ir juolab komentuoti ją atsiliepimuose apie rašytojos kūrybą) jau beišnykstanti ir laikoma nepolitkorektiška. Dažnai tuo skųsdavosi rašytoja Virginija Kulvinskaitė, manau, būtų idealu, kad ji irgi pakomentuotų situaciją. Man asmeniškai teko susidurti su smerkimu, kad per daug ryškiai pateikiu save nuotraukose ir net jose konkuruoju su kitomis rašytojomis, taip neva reklamuodama savo knygą. Taip pat, kad mano knygos kažkas iš vyrų literatūrologų vengia skaityti, nes bijo, jog rašau blogiau nei atrodau. Tokios ir panašios pastabos yra atavizmai, kurie turbūt susiję su mūsų literatūros lauko hermetiškumu ir tam tikra prasme provincialumu.

7 klausimas. Atsižvelgiant į dažniausiai pasirinktas savireprezentacijos priemones (socialinius tinklus, interviu radijo, televizijos ar spaudos atstovams, dalyvavimą knygų pristatymuose, konferencijose ir kituose kultūriniuose renginiuose), kaip manote, ar literatūros lauke jos skirstomos į būtinas ir vengtinas?

Atsakymas: Beveik visi rašytojai, išleidę savo knygas, yra remiami LKT – Lietuvos kultūros tarybos. Rengdamos paraiškas LKT, leidyklos visada įtraukia sklaidos dalykų punktą; ne paslaptis, kad už juos, vertinant paraiškas, ekspertai duoda nemažai balų. Taigi, jūsų išvardintos savireprezentacijos priemonės yra svarbi sklaidos dalis ir tiesiog negali būti vertinama neigiamai. Klausimas, kiek leidykla turi resursų pati organizuoti minėtas priemones. Dažniausiai tai paliekama pačiam autoriui ir jis sukasi, kaip išmano. Literatūros laukas, manau, suvokia knygos reklamos būtinybę ir bet kokia kritika tėra asmeniniai paburbėjimai – neva vieno ar kito autoriaus yra per daug ar kaip tik per mažai.

8 klausimas. Turint omenyje literatūros skirstymą į elitinę ir žanrinę (populiariąją), kaip manote, ar pasirinktos rašytojo savireprezentacijos priemonės turi įtakos jo kūrinių vertinimui?

Atsakymas: Kalbant apie kanoninę literatūrą, priklauso, kas kūrinių vertina – skaitytojas ar kritikas. Jei kalbame apie literatūros kritiką, vertinimas priklauso nuo kritiko profesionalumo. Taip pat, ar jis rašo profesionalią literatūrologinę recenziją ar tiesiog apžvalgą. Pirmuoju atveju profesionalu būtų

suspenduoti tiek autoriaus vertinimą ad hominem, tiek ir savo ego. Antruoju dažniausiai prasprūsta kritiko asmeninis požūris.

Populiariosios literatūros vertinimo tradicijos Lietuvoje dar nėra, kritikai vengia rašyti apie žanrinę literatūrą arba daro tai išskirtinai retai. Tuomet galime kalbėti tik apie skaitytojų vertinimą ir čia jau tema yra neišsemiamą, remiasi absoliučiai visais žmogiškaisiais faktoriais – nuo žavėjimosi iki pavydo. Ši tema turėtų labiau dominti sociologus nei literatūrologus.

9 klausimas. Kaip manote, ar yra skirtumas tarp savireprezentacijos priemonių, kurias naudoja elitinės literatūros kūrėjas ir žanrinės?

Atsakymas: Manau, tikrai yra, nors tam reikėtų atskiro nuoseklaus tyrimo, kurį jūs ir padarysite savo magistriniame darbe. Asmeniškai aš mažai seku populiariosios literatūros rašytojus, vėlgį, tos konkrečios rašytojos, kurias kanonas įvardina kaip popliteratūros atstoves, nenori tokiom vadintis (kad ir Patricija Tilvikaitė, Akvilė Kavaliauskaitė ar Vaiva Rykštaitė). Minėtų autorių turinys socialiniuose tinkluose pasižymi dažnumu ir tai turbūt yra esminis skirtumas – elitinės literatūros atstovai dalinasi informacija daug rečiau. Ji esti mažiau susijusi su asmeniškais rašytojo dalykais – asmeniniu gyvenimu, šeima etc.

10 klausimas. Kaip manote, ar pasirinktos rašytojų savireprezentacijos priemonės turi įtakos kritikų, recenzuojančių kūrinių, nuomonei, vertinimui?

Atsakymas: Rašytojo įvaizdis nėra kažkas atskira, kas atsieta nuo jo ir „kadaruoja“ palubėje, kai vertinamas kūrinys. Nors profesionalu būtų atsiriboti, bet verintojas – kritikas – irgi yra žmogus ir tiesiog kartais supina viską į vieną.

Tarkim, Gabijos Grušaitės atveju tai buvo daroma akivaizdžiai – kritikė, rašydama atsiliepimą apie „Grybo sapną“ „Šiaurės Atėnams“, neatsispyrė pagundai pakomentuoti Grušaitės knygos reklaminės kampanijos ir rašytojos suknelės, kurią ši dėvėjo savo knygos pristatymo metu.

Panašių atvejų būta ir seniau – Ramūnas Čičelis, kadais rašęs apie Indrės Valantinaitės poeziją, irgi neatsispyrė panašiai pagundai – susieti poetės „atrodymo blizgiuose žurnaluose“ su jos eilėraščių turiniu ir fabula.

Pati gi manau, kad taip neturėtų būti.

11 klausimas. Pasirodžius Gabijos Grušaitės romanui „Grybo sapnas“, recenzijose kritikai nevengė paminėti rašytojos pasirinktų savireprezentacijos priemonių. Kaip manote, ar literatūros kritikas recenzuodamas kūrinių turėtų atsitraukti nuo rašytojo įvaizdžio viešumoje?

Atsakymas: Lietuvių kanoninės literatūros laukas turi nerašytas taisykles ir vykdo neoficialią „segregaciją“. Tam tikri reklaminiai triukai, kad ir tokie, kokius taikė Gabija Grušaitė, išleidusi „Grybo sapną“ – labiau būdingi popliteratūrai ir paimti iš vadinamojo „Žmonių“ žurnalo modelių, yra neoficialiai smerkiami. Todėl rašytojas, kažkaip ryškiai pateikiantis save visuomenėje, dėvintis kažkokio pasirinkto kontroversiško personažo kaukę, besielgiantis bravūriškai, turi turėti tai omeny. Nebent jam nuspjauti, bet tada turėtų būti nuspjauti ir į tai, ką apie tai mano ar kaip tik nemano aplinkiniai ir kritikai.

Šiuo konkrečiu Gabijos Grušaitės atveju, kritikė, „Šiaurės Atėnuose“ publikuotoje recenzijoje paminėjusi rašytojos įvaizdį, netiesiogiai pasitarnavo knygos reklaminei kampanijai ir net pati to nenorėdama buvo įtraukta į jau minėtą marketinginį reklaminį modelį, kai net kritikuojant „ad hominem“ ir ypač neigiamai kritikuojant, po to knygai kilęs dėmesys yra teigiamas dalykas: virsta į didesnius pardavimus, vėl sužadindamas dėmesį knyga etc.

4 PRIEDAS. Interviu su Virginija Kulvinskaite-Cibarauske

Esu Viktorija Kochanauskaitė, Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Lietuvių literatūros ir kūrybinio rašymo programos II kurso studentė. Šiuo metu rengiu magistro baigiamąjį darbą, kurio tikslas yra išanalizuoti lietuvių rašytojų savireprezentacijos priemonės viešumoje. Dėkoju, kad sutikote prisidėti prie tyrimo. Jūsų atsakymai bus naudojami tik akademiniams tikslams.

1 klausimas. Dr. Loreta Jakonytė-Kvedarienė monografijoje „Rašytojo socialumas“, teigia, kad: „[r]ašytojas gali tapti rašytoju, tik prieš tai susikūręs tam tikrą viziją, kas yra rašytojas ir ką jis veikia.“ Rašytojo apibrėžtis nėra vien jo ar jos išgalvota formuluotė, ji formuojasi pagal esamas nuostatas kultūrinėje erdvėje. Kaip apibrėžtumėte šiuolaikinio rašytojo savivaizdį?

Atsakymas: Manau, rašytojų savivaizdžių yra daug ir skirtingų. Jie priklauso nuo žanro, nuo rašytojo/os amžiaus, nuo to, į kokią skaitytojų grupę orientuojasi, pvz. ar rašo „elitinę“, ar populiariąją literatūrą.

2 klausimas. Savireprezentacija – savanoriškai pasirinktas savęs pateikimas aplinkai. Savireprezentacijos priemonės – veiksmai, kuriais asmuo save pateikia aplinkai (pvz. avataras socialiniuose tinkluose). Ar reikšminga ir reikalinga rašytojo savireprezentacija viešumoje?

Atsakymas: Visų pirma, savireprezentacija nėra ar ne visada yra pasirenkama savanoriškai ir sąmoningai. Tai, kaip rašytojas ar žmogus apskritai save pristato viešumoje, yra tiek pat sąmoningas, kiek ir nesąmoningas ar neįsisąmonintas veikimas. Kitas aspektas: leidyklų strategijos siekiant plėsti auditorijas. Pristatant knygą ir rašytoją už viešinimą atsakingi leidyklų darbuotojai gali paprašyti rašytojo/os kaip reklamines naudoti tas ar kitas nuotraukas, duoti interviu vieniems ar kitiems leidiniams, dalyvauti konkrečiuose renginiuose, televizijos laidose ir pan. Bet kuriuo atveju, savireprezentacija yra reikšminga. Rašytojo savireprezentacija padeda pasiekti norimą skaitytojų grupę. Taip pat rašytojo savireprezentacija yra savotiškas kūrybos papildymas ir komentaras.

3 klausimas. Kokias šiuolaikinio rašytojo savireprezentacijos priemones viešumoje išskirtumėte?

Atsakymas: Žinutės socialiniuose tinkluose, knygų pristatymai, interviu žiniasklaidoje, dalyvavimas televizijos laidose, tinklalaidėse. Taip pat vis populiariesni tampa pasisakymai ir/arba straipsniai kokiais nors klausimais: esė, publicistiniai straipsniai apie karą, apie kalbos politiką, apie motinystę/tėvystę, psichikos problemas etc. Taip pat knygų apžvalgos socialiniuose tinkluose (pvz. Patricija Tilvikaitė). Manau, į plačią ar platesnę auditoriją orientuoti rašytojai šiandien veikia/siekia veikti ir kaip nuomonės formuotojai (Kristina Sabaliauskaitė, Gabija Grušaitė, Vaiva Rykštaitė).

4 klausimas. Akivaizdu, kad socialiniai tinklai (pvz. „Facebook“), daro įtaką lietuvių literatūros laukui. Rašytojai kūrėsi ir vis dar kuriasi avatars, kurie laikomi savirepresentacijos priemone. Kokia avatara socialiniuose tinkluose reikšmė rašytojui?

Atsakymas: Sunku atsakyti vienareikšmiškai. Yra rašytojų, kurie populiarūs, bet socialiniuose tinkluose ne(be)sireiškia. Tarkime, Sabaliauskaitė ar Undinė Radzevičiūtė. Arba tokių, kurie buvo socialiniuose tinkluose aktyvūs, bet pasitraukė (Eglė Frank).

5 klausimas. Kaip manote, kokią įtaką savirepresentacija socialiniuose tinkluose turi rašytojo pozicijai lietuvių literatūros lauke?

Atsakymas: Akademinei kritikai rašytojų savirepresentacija socialiniuose tinkluose nėra svarbi arba net turi neigiamą reikšmę, nes siejama su dėmesio, populiarumo siekimu. Kitaip tariant, su „pigumu“. Dėl to kai kurie rašytojai, norintys patraukti rimtosios kritikos dėmesį, iš socialinių tinklų traukiasi arba tampa neaktyvūs. Tačiau skaitytojams-neprofesionalams socialiniuose tinkluose aktyvus rašytojas/a vienareikšmiškai patrauklesnė/is nei tas/a, kuri/s viešumos vengia.

6 klausimas. Kaip manote, ar susikurtas avataras socialiniuose tinkluose turi įtakos rašytojo kūrinių vertinimui?

Atsakymas: Akademinei, profesionaliai kritikai greičiau neturi įtakos arba turi mažesnę įtaką, paprastiems skaitytojams – turi didesnę įtaką.

7 klausimas. Atsižvelgiant į dažniausiai pasirinktas savirepresentacijos priemones (socialinius tinklus, interviu radijo, televizijos ar spaudos atstovams, dalyvavimą knygų pristatymuose, konferencijose ir kituose kultūriniuose renginiuose), kaip manote, ar literatūros lauke jos skirstomos į būtinas ir vengtinas?

Atsakymas: Priklauso nuo to, kaip suvokiate „literatūros lauką“. Jei literatūros lauko dalimi laikome ir skaitytojus (neprofesionalus), tuomet vengtinų savirepresentacijos priemonių tikriausiai nėra. Akademinei kritikai kreivai žiūri į socialinius tinklus, apskritai reklamą.

8 klausimas. Turint omenyje literatūros skirstymą į elitinę ir žanrinę (populiariąją), kaip manote, ar pasirinktos rašytojo savirepresentacijos priemonės turi įtakos jo kūrinių vertinimui?

Atsakymas: Taip, turi.

9 klausimas. Kaip manote, ar yra skirtumas tarp savirepresentacijos priemonių, kurias naudoja elitinės literatūros kūrėjas ir žanrinės?

Atsakymas: Yra.

10 klausimas. Kaip manote, ar pasirinktos rašytojų savireprezentacijos priemonės turi įtakos kritikų, recenzuojančių kūrinį, nuomonei, vertinimui?

Atsakymas: Profesionalių kritikų vertinimams turi mažiau, neprofesionalių – apžvalgininkų, bokstagramerių ir pan. – daugiau.

11 klausimas. Pasirodžius Gabijos Grušaitės romanui „Grybo sapnas“, recenzijose kritikai nevengė paminėti rašytojos pasirinktų savireprezentacijos priemonių. Kaip manote, ar literatūros kritikas recenzuodamas kūrinį turėtų atsitraukti nuo rašytojo įvaizdžio viešumoje?

Atsakymas: Priklauso nuo kritiko/ės vertinimo kriterijų ir nuo knygos žanro. Jei knyga autobiografinė ar autofikcija, nuo rašytojo/os viešo įvaizdžio atsiriboti ne tik neįmanoma, bet ir nereikia, nes knyga į tą įvaizdį nurodo. Tačiau jei knyga, kaip „Grybo sapnas“, nėra autobiografinė ar autofikcija, vertinti knygą reikėtų autonomiškai. Tai, kokia suknelė vilkėja autorė per pristatymą, iš tiesų neturi nieko bendro su teksto verte. Analogiškai teksto vertė menkai susijusi su leidyklų reklaminėmis strategijomis. Tačiau, kaip minėjau, akademinė kritika ir akademinėi kritikai priklausyti norintys literatūrą studijuojantys pradedantys kritikai labiau negatyviai nei teigiamai vertina reklamines kampanijas, savireklamą ir pan.

12 klausimas. Jei turite pastabų ar papildomų įžvalgų, susijusių su rašytojo savireprezentacija viešumoje, pakomentuokite.

Atsakymas: Manau, labai svarbu nepamiršti, kad literatūros laukas nėra vienalytis, jį sudaro ir skirtingi rašytojų tipai, ir skirtingi vertintojų tipai. Todėl tai, ką viena grupė laiko vertingu ar reikšmingu dalyku (kalbant apie rašytojų savireprezentacijas), kitai vertintojų grupei bus nerelevantiška ar menkai svarbu. Kitaip tariant, mąstant apie rašytojų savireprezentacijas derėtų vengti plačių apibendrinimų ir daugiau dėmesio skirti paskiriems atvejams, kurie gali būti reprezentatyvūs, bei šių atvejų analizei.